

İDARE

Dahiliye Vekaletinin Aylık Mecmuası

Yıl: 8

Teşrinievvel 1935

Sayı: 91

RESMÎ KISIM

Tayinler .

935 Eylül ayı içinde takdir edilenler.

30/8/935 ten 30/9/935 gününe kadar tekaüd ve yetim muamelesi bitenler.

Kararnameler

Nizamnameler.

Talimatnameler.

Devlet Şûrası kararları.

GAYRÎ RESMÎ KISIM

Varşova'da toplanacak altıncı arısı

ulusal yönetim bilgiler kongresi

Naci Kıcıman

İdarî ve Adlî Otoriteler tefrikine ait

Prensibin müeyyedeleri (Mabait)

İbrahim Âli Erberk

Kırtasiyecilikle mücadele ve idare-

lerin ıslahı

Macit Burhan

idarenin kazaî mürakabesine ait

sistemler: VIII Alman sistemi

Hasan Şükrü Adal

Gazetecilik ve Matbaacılık T. A. Ş.

1935

Resmî Kısım

TAYİNLER

UMUMÎ MÜFETTİŞLER

Say: 3200

25 Haziran 1927 tarih ve 1164 sayılı kanunun birinci maddesi mucibince kurulan Üçüncü Umumî Müfettişliğe Erzurum Saylavı Tahsin Üzer atanmıştır.

VALİ MUAVINLERİ

Sayı: 11633

Açık olan İstanbul Vilâyeti Vali Muavinliğine Mahalli İdareler Umum Müdür Muavini Hüdai Karatabanın tayini tensib edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

3 Eylül 1935

MÜLKIYE MÜFETTİŞLERİ

Sayı: 11654

Açık olan ikinci sınıf Mülkiye Müfettişliğine Riyaseti
Cumhur hususî kalem müdür muavini Sabit Şerenin tayını tensib
edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

10 Eylül 1935

TAKDİRLER

935 Eylöl ayı içinde

VALİLER

Tokat Valisi Recai Güreli:

Vilâyette kısa bir zaman zarfında ve diğler Vilâyetlere örnek olacak bir şekilde modern ve son terakkiyata uygun bir hastane yaptırdığından ötürü Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletince takdir edilmiştir.

Balıkesir Valisi Salim
Gündoğan:

1934 Malî yılı itibarile emvali umumiye tahakkukat ve tahsilât miktarlarının 1933 malî yılına ait miktarları ile mukayesede tahsilâtta umumî bir yükseklik görülmesinden Maliye Vekâletince takdir edilmiştir.

Zonguldak Valisi Halid
Aksoy:

1934 Malî yılı itibarile emvali umumiye tahakkukat ve tahsilât miktarlarının 1933 malî yılına ait miktarları ile

umumî bir yükseklik
görülmüşten Maliye
Vekâletince takdir edilmiştir.

mukayesede tahsilâtta

Mülkiye Müfettişi Şevki Kırşehir Vali vekili iken
Yaluvag: Maliye işlerinde büyük ve
değerli yardımlar
yaptığından: Maliye
Vekâletince takdirname
verilmiştir.

KAYMAKAMLAR

Dinar Kaymakamı Ubeyt: Köylerde köy kanununu
tatbik etmiş, köy yollarını ve
köprüleri yaptırmış ve ikmali
etmek üzere bulunmuş
olmasından ötürü Vilâyetçe
takdir edilmiştir.

Sandıklı eski Kaymakamı Sandıklı Kaymakamı iken
Bursa Hukuk İşleri Müdürü kaza belediye işlerindeki iyi
Arif Demirer: mürakabe ve takib,
belediyenin ihtiyaç ve
umumî cihetlerini yaptırmak
yolundaki çalışmalarından
ötürü Afyon Vilâyetince
takdir edilmiştir.

Malkara Kaymakamı Hasan:

Yol işlerinde gösterdiği gayret ve yol parasının tahsilâtında meşhut mesaisinden ötürü Tekirdağ Vilâyetince takdir edilmiştir.

MEKTUPÇULAR

Afyon Mektupçusu Aziz Aytekin:

Vilâyetin yaptığı program ve takip ettiği işleri çabuk yaptığından ötürü Vilâyetçe takdir edilmiştir.

Afyon Mektupçusu Aziz Aytekin:

Üstüne düşen Yumuşlarda güzel çalışmalarından ötürü Vilâyetçe takdir edilmiştir.

EMEKLİ VE ÖKSÜZ AYLIKLARI

30/8/935 den 30/9/935 gününe kadar İç İşleri
Bakanlığınca işi biten emekli ve öksüz aylıkları

<u>İsim ve Memuriyeti</u>	<u>Nevi tahsis</u>
İzmir hususî muhasebe ikinci kâtibi	Tekaüd
Bekir Sıtkı Özden	
Nevşehir hususî muhasebe tahsildarı Bekir	„
Aydın Valisi Fevzi Toker	„
Nevşehir hususî muhasebe tahsildarı	
Hasan Tahsin	Yetim
Karaçor nahiyesi müdürü İbrahim İlter	Tekaüd
Zonguldak nüfus ikinci kâtibi Halim Yener	„
Andirin hususî muhasebe tahsildarı	
Mehmed Şükrü	„
Andirin hususî muhasebe tahsildarı	
Ahmed Bayazid	„
Acıyapam hususî muhasebe memuru Hasan Basri	„
Sular idaresi korucusu Hasan	Yetim
Niksar nüfus memuru Necati	„
Aydın nüfus müdürü İbrahim Hakkı Aron	Tekaüd
Kuyucak nahiyesi müdürü Abdürrahman Pekaydın	„
Dahiliye Vekâleti teftiş heyeti mümeyyizliğinden	
mütekaid Ahmed Münir	Yetim
Çal kazası hususî muhasebe memuru Mustafa Nuri	„
Bartın kazası tahrirat kâtibi Hakkı Bayrak	Tekaüd
Direkli nahiyesi müdürü Mahmud Nedim	„
Başkale eski kaymakamı Kemal	„
Karyot tahrirat kâtibi Hasan Hüsnü	Yetim

İsim ve Memuriyeti**Nevi tahsis**

Muş nüfus müdürü Said
 Beyoğlu dairesi hademeliğinden müteknid Galib
 Dinar hususî muhasebe tahsildarı Sadık
 Halilçavuş nahiyesi müdürü Salim
 Hayrabolu hususî muhasebe tahsildarı Mustafa
 Edirne hususî muhasebe tahsildarı Vahap
 Ovalık nahiyesi müdürü İsmail Hakkı
 Resülâyn nahiyesi müdürü Hasib
 Resülâyn nahiyesi müdürü Hasib

Tekaüt
 Yetim
 Tekaüd
 Yetim
 „
 Tekaüt
 „
 Tekaüt
 Yetim

KARARNAMELER

Kararname No. 2908

Adliye Vekilligimden yazılan 6/5/1935 tarih ve 203/76 sayılı tezkerede; Memurin Kanununun 4 üncü maddesindeki şarlar arasında bulunan askerlik tecilinden istifade edilerek askerliğini yapmamış birçok taliblerin Devlet hizmetine alındığı ve sonra askere gitmeleri üzerine Devlet Hâzinesinden uzun müddet tediyat yapıldığı anlaşıldığından 2556 Sayılı Hâkimler Kanununda hâkim namzedliğine kabul İçin askerlik filî hizmetini yapmış veya askerliğe elverişli olmadığının anlaşılmış olması lâzım geldiğinden bu sebeble Adliyeye intisab edemiyenlerin diğer vekâletlere müracaatle vazife aldıkları ve netice itibarile Adliye kadrosunun müteessir olduğu cihetle bu muamelenin bütün vekâletlerce muttarid bir şekilde tatbiki için bir karar verilmesi istenilmiştir.

Bu iş İcra Vekilleri Heyetinin 27/6/1935 tarihli toplantısında görüşülerek Yüksek Mektebden çıkanlardan askerlik hizmeti gelmiş olanların müeccelen hizmet aramasına yer bırakılmaması için herhal hizmete çağırılması ve bu işin Millî Müdafaa Vekilligince tanzimi ve askerlik hizmetini yapmamış olanların memuriyete alınmaması onanmıştır.

27/6/1935

Kararname No. 3085

Kars Vilâyetine bağlı Ardahan kazası Belediye işlerinin.

Belediye Kanununun 49 uncu maddesinin B ve D fıkraları hükmüne göre kaymakam uhdesine verilmesi; Dahiliye Vekilliğinin 11/7/1935 tarih ve 89/16 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine icra Vekilleri Heyetince 5/8/1935 de onanmıştır.

5/8/1935

Kararname No. 3199

1— 25 haziran 1927 tarih ve 1164 numaralı kanunun birinci maddesi mucibince ve Erzurum, Kars, Gümüşhane, Çoruh, Erzincan, Trabzon, Ağrı Vilâyetlerini ihtiva etmek üzere üçüncü bir Umumî Müfettişlik kurulması tensib edilmiştir.

2— Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

Kararname No. 3243

İçinde yazılı hükümlerin muhtelif kanun ve talimatnamelere girmiş olmasından ötürü tatbikata yeri kalmıyan 1327 tarihli “Memurini Mülkiye ve Mâliyenin seferberlik esnasındaki vazifelerine dair talimatname,, nin meriyetten kaldırılması; Millî Müdafaa Vekilliğinin 27/2/307 sayılı tezkeresi üzerine icra Vekilleri Heyetince 13/9/1935 de onanmıştır.

13/9/1935

2/3112 sayılı kararnameye merbut birinciteşin 1935 — haziran 1936 kontenjan listelerinden birinci ve ikinciteşin 1935 aylarına aid kontenjanların gümrüklere sureti tevzii ile merkezde kalan miktarı gösterir cetveldir.

İhtar :

1 — İkinciteşin 1935 tevziatı birinciteşin kontenjanının aynıdır.

Tarife No.	Bir aylık	Umum Mükte-kale kalan	Galata	İstihalat	Şirketci	Kidime	Haydar-paşa	İzmir	Mersin	Urfa	Samsun	Trabzon	Aynalıva	Ankara	Van	Kars	Zonguldak	Mulâhazat
125 A - 2	600	600																
177	300	300																
178	150000	36183	105052					7865										
213-B	90000	39471	13963	26421				7560	2585									
227	10500	10500																
233 - B	500	500																
236 - A	9000	7235	241						1524									
272 - A	1500	225	225	276			77	332	2270	4		39		40	7	5		
276 - C	36000	5400		30600														
276 - D	18000	18000																
374	8000	8000																
469	75000	75000																
269	25000	25000																
472	3000	3000																
525 - B	9000	9000																Simon fondü. Beyaz çimento

NİZAMNAMELER

Belediyeler Bankası esas nizamnamesinin bazı maddelerini değiştiren nizamname

Madde 1 — Belediyeler Bankası Nizamnamesinin 6 ıncı maddesi başına aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“işbu nizamnamenin 27 nci maddesinin 12 nci fıkrasında yazılı hüküm müstesna olmak üzere”

Madde 2 — Nizamnamenin 12 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“2256 sayılı kanuna göre gümrük resimleri ile birlikte tahsil ve Dahiliye Vekâleti emrine tevdi olunan yüzde on belediye hisselerinin hepsi veya bir kısmı belediyelerce Bankadan alınacak borç para veya istenilecek kefalet karşılığı olarak Bankaya teminat gösterildiği takdirde bundan borç para veya kefalet miktarını karşılayacak kısmını Belediyeler Bankasına verilmesini Dahiliye Vekâleti taahhüd eyler”

Madde 3 — Nizamnamenin 20 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Banka idare Meclisi Reis ve azasının müddeti    senedir. Bu müddetinin hitamında tekrar tayinleri caizdir, ilk defa tayin olunan idare Meclisi Reis ve azasının birinci devre hizmeti intihablarından üç sene geçtikten sonra ilk toplanacak umumî heyetin toplanmasında nihayet bulur.”

Madde 4 — Nizamnamenin 27 inci maddesinin 8 inci ve 9 uncu fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve bu maddeye 12 ve 13 üncü fıkra olmak üzere aşağıda yazılı fıkralar eklenmiştir.

Fıkra 8 - Banka namına kiralanacak veya satın alınacak gayri menkuller hakkında karar verir.

Fıkra 9 - İhtiyat ve fevkalâde ihtiyat akçelerinin nasıl tenmiye edileceğini tayin eyler.

Fıkra 12 - Banka, sermayesi beş milyon lirayı tecavüz ettikten ve belediyelerin talepleri temin edildikten sonra sermayeden fazla kalırsa her sene idare Meclisine teklif ve Umumî Heyetçe kabul olunacak miktar dairesinde malî teminat mukabilinde hususî idarelere kısa veya uzun vadeli avanslar verir.

Fıkra 13 - İhtiyat ve fevkalâde ihtiyat sermayelerinin yarısını geçmemek üzere bankanın menfaatine elverişli göreceği Hükümet esham ve tahvillerinin alım ve satımına karar vermek.

Fıkra 14 — Devair ve eşhas tarafından bankaya vaki olacak tevdiata verilecek faiz haddini tayin eyler.

Madde 5 — Nizamnamenin 38 inci maddesi aşağıda yazıldığı gibi değiştirilmiştir:

“Murakıblerin müddeti bir senedir. Bu müddet umumî heyetin bilânçoğu kabulü ile nihayet bulur. Bunların tekrar intihabı caizdir.,,

Madde 6 — Nizamnamenin 39 uncu maddesi aşağıda yazıldığı şekilde değiştirilmiştir:

“Murakıblerin senelik ücreti bilânçonun umumî heyetçe kabulünden sonra verilir. Bu ücret miktarı idare meclisinin teklifi üzerine Dahiliye Vekâleti tarafından tayin olunur.,,

Madde 7 — Nizamnamenin 42 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Umumî heyet her sene eylül içinde alelâde toplanır.,,

Madde 8 — Nizamnamenin 43 üncü maddesi kaldırılmıştır.

Madde 9 — Nizamnamenin 44 üncü maddesi aşağıdaki şekilde düzeltilmiştir:

“Umumî heyetin alelâde toplanmasına dair olan ruzname ve davetnameler idare meclisi riyasetince toplanma gününden bir ay evvel resmî ve gayri resmî iki gazete ile ilân olunur ve ayrıca umumî heyetin reis ve azalarına ruzname ve davetnameler taahhüdlü olarak gönderilir.,,

Madde 10 — Nizamnamenin 60 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Banka Belediyelerin gayri menkul mallarının umumî kanunlar hükümleri dairesinde bizzat veya bilvasıtf, sigorta ettirilmesini temin eder.,,

Madde 11 — Şûrayı Devletçe görülmüş olan işbu nizamname neşri tarihinden muteberdir.

Madde 12 — İşbu nizamname hükümlerini Dahiliye ve Maliye Vekilleri yürütür.

Belediyeler Bankası nizamnamesi 2475 sayılı
ResmîGazetededir.
10 -8-935 gün ve 2/3136 sayılı kararname ile onanmıştır.

İспенçiyari ve Tıbbı Müstahzarlar Nizanmamesi

Madde 1 — Türkiye içinde yapılan veya dışarıdan getirilen tıbbî ve ispençiyari müstahzarlar Hatlarına göre istihlâk resmine tâbidirler. Bu resim tıbbî ve ispençiyari müstahzarların zarfları üzerinde yazılı satış fiyatı yirmi beş kuruşa kadar olanlarda bir, elli kuruşa kadar olanlarda iki, yüz kuruşa kadar olanlarda üç, yüz kuruştan fazla olanlarda beş kuruştur.

istihlâk resmî ispençiyari ve tıbbî müstahzarların zarfları üzerine ayrı ayrı pul yapıştırılmak suretile alınır. Pulların, yırtılmadıkça müstahzarların zarfı açılmayacak ve bir daha kullanılmasına imkân bırakmayacak surette yapıştırılmaları lâzımdır.

Madde 2 — Türkiye içinde yapılanlarla dışarıdan getirtilenleri ayırt etmek için pullar, iki renkli ve bir, iki, üç ve beş kuruş değerinde olacaktır. Pulların şekilleri ve nevileri Maliye ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Bakanlıklarınca saptanır.

Madde 3 — Türkiye içinde bu müstahzarları yapan kurumlar ihtiyaç halinde mahallî malsandığına bir beyanname ile müracaat ederek ne nevi tıbbî veya ispençiyari müstahzara ne miktarda pul ilsak edeceğini bildirir, Malsandığı da beyannamede cins ve miktarı gösterilen pu'ları bedeli karşılığında alâkadarlara verir.

Madde 4 — Türkiye içinde yapılan tıbbî ve ispençiyari müstahzarlara mahsus pullar zarflara imalâthane sahihleri tarafından yapıştırılır. Tıbbî ve ispençiyari müstahzarları yapıldıkları yerlerden pul yapıştırmadan çıkarmak yasaktır.

Mahallin en büyük sıhhiye memurule maliye memuru lüzum gördükleri hallerde müstahzarların zarflarına pul yapıştırılmasında bulunmak üzere bir memur gönderebilirler..

Madde 5 — Dışarıda yapıyıpta Türkiyeye sokulmasına esasen izin verilmiş olan tıbbî ve ispençiyari müstahzarlar için Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Bakanlığınca ilgili tüccara istekleri üzerine (ısmarlama izin kâğıdı) verilir. Bu suretle getirilen müstahzarlar gümrüklerden geçirilirken gümrük idareleri gümrük beyannamelerinde ve bunlara bağlı olarak verilen ısmarlama izin kâğıdında yazılı mik-

tarafından mal sahihlerine dışarıdan gelen tıbbî ve ispençiyari müstahzarlara mahsus puldan verirler.

Madde 6 — Dışarıdan gelen tıbbî ve ispençiyari müstahzarların gümrük muamelesi bittikten sonra 48 saat zarfında gümrük idaresi tarafından mahallin en büyük sıhhiye memuruna resmen haber verilmek suretile malların gümrükten çıkarılmasına müsaade olunur.

Sıhhiye idaresine yazılacak yazıda çıkarılacak malın cinsi, miktarı, getirilen tüccarın adı ve adresi verilen pul miktarı gösterilir. Tüccarın elinde ısmarlama izin kâğıdı varsa yazılan yazıda bu kâğıdın tarih ve sayısıyla tüccarın adı ve adresi ve verilen pul miktarım göstermek yeter.

Gümrük idaresinden alınan pulların, gümrük muamelesi bittikten en çok 48 saat sonra, tıbbî müstahzarları getiren tüccarların gümrük idaresine adres olarak gösterdiği yerde ve en büyük sıhhiye memuru tarafından gönderilecek bir memurun kontrolü altında zarflara yapıştırılması gereklidir.

Pul yapıştırılmıyan müstahzarat satışa çıkarılamaz.

Madde 7 — Dışarıdan posta ile gelen mahdud miktardaki tıbbî ve ispençiyari müstahzarların pulları gümrük idarelerince yapıştırılır.

Madde 8 — Dışarıdan getirilecek tıbbî ve ispençiyari müstahzarlara mahsus pulların, malı gönderen fabrika tarafından zarfları üzerine gönderilirken yapıştırılması ve müstahzarların memlekete pullanmış olarak sokulması mümkündür. Bu suretle muamele yapılabilmek için müstahzarı getirecek olanlar Sıhhiye Vekâletinden alacakları iki nüsha ısmarlama izin kâğıdını gümrük idaresine göstererek üzerinde yazdı miktara göre alacakları pulları dışarıdaki fabrikalarına gönderirler. Gümrük idaresi ısmarlama izin kâğıdından bir nüshasını verdiği pulun miktarını ya-

zarak altını pulları alana imza ettirdikten sonra dosyasında alıkor. Diğer nüshasını ne miktar pul verdiğiine dair şerh verdikten sonra sahibine iade eder.

Madde 9 — Zarfları dışarıdaki fabrikada pullanmış tıbbî ve ispençiyari müstahzarat gümrüğe geldiği zaman ilgililer üzerinde gümrük idaresince pul ita edildiğine dair meşrubatı bulunan 3 üncü nüsha ısmarlama izin kâğıdını gümrük beyannamelerine bağlarlar. Gümrüklerce kendi usullerine göre yapılan muayenelerde, gelen malların ısmarlama izin kâğıdında gösterilen tıbbî ve ispençiyari maddelere uygun oldukları ve pullanmış bulundukları anlaşılırsa mahallinin sıhhiye idaresine ihbarda bulunmadan gümrükten çıkartılmalarına müsaade olunur.

Madde 10 — İsmarlama izin kâğıdında getirtilmesine ;izin verilen malın adedi, cinsi, adı, perakende satış fiyatı ve fabrikanın adı gösterilir ve altı Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletince tasdik olunur.

Madde 11 — İsmarlama izin kâğıdı üzerine pulları-alınıpta kâğıdda yazılı müstahzarlar getirilmediği takdirde alınan pullar Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletince gösterilen süre içinde gümrük idarelerine geri verilir.

Gümrük idareleri bu ciheti dosyalarında saklı ikinci nüsha ısmarlama izin kâğıdını üzerinde takib ederler.

Madde 12 — Dışarıdan gelenmüstahzarlara mahsus pulların bedelleri gümrük idare erince emlinet hesabına alınıp her onbeş günde bir malsandığına yatırılarak carî hesabı kapatılır.

Madde 13 — Gümrükten mağazaya nakilden sonra bozulması, zarfların kırılması gibi sebebi erden dolayı kullanılamıyacağı anlaşılan müstahzarlar pul yapıştırılmasına bakmak üzere gönderilen sıhhiye idaresi memurumun karşısında yok edilir ve keyfiyet pulların bedel ve

miktarı da yazılmak üzere bir zabıt varakasile saptanır.

Madde 14 — Sıhhat Ve İçtimaî Muavenet Vekâleti memurları imalâthane, ecza dep'osu ve eczanelerde yaptıkları araştırmalar sonunda pulsuz veya noksan pullu, ispençiyari ve tıbbî müstahzarlara rastladıkları takdirde tutulacak zabıt varakasından bir nüshasını da mahallî imalsandığına tevdi ederler.

Bu zabıt varakasinda tıbbî ve ispençiyari müstahzarların adı, İmal edenin adı, fiatı, adedi, yerli ve yabancı yapısını olduğu gösterilir.

Madde 15 — Mlaliye ve Gümrük ve inhisarlar Vekaleti memurlarile ilgili diğer memurlar tarafından her nerede olursa olsun pulsuz veya noksan pullu olarak görülen ispençiyari ve tıbbî (müstahzarlar hlalkıkrnda da bir zabıt varakası tutulur. Resim ve ceza tahsil edilmeden evvel bu zabıt varakaları mahallinin en büyük sıhhiye memuruna gönderilerek, varakada gösterilen müstahzarların kanunun tarif eylediği (müstahzarlardan olup olmadığı tesbit ve Türkiye içinde mi yapıldığı dışarıdan mı getirildiği ve fiatının nekadar olduğu tesbit ettirilir.

Maliye mamurları tarafından yapılacak zabıt varakalarında müstahzarın zarfı üzerindeki yazıların hepsi gösterilir ve. altı müstahzarların sahiplerine de imzalatılır.

Madde 16 — Tıbbî ve ispençiyari müstahzarların perakende satış fiatları alâkadarlara Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletince bildirilir. Dışarıdan getirtilecek tıbbî ve ispençiyari müstahzarlar için verilen ısmarlama izin kâğıdı ıdia bildirime kâğıdı yerini tutar, ilgililer ilbaylığın en büyük sıhhiye memuruna başvurarak tıbbî ve ispençiyari müstahzarların perakende satış fiatlalarını tesbit ettirebilir.

Madde 17 — istihlâk resmi verilmeden ticarete çıka-

rılan gerek Türkiye içinde yapılmış gerek dışarıdan getirtilmiş müstahzarlara vaz'iyet edilerek cazaen üç kat resim ve tekerrürü halinde sahibinden başkaca yirmi beş liradan iki yüz liraya kadar hafif para cezası alınır.

Kanunun onuncu (maddesinde yazılı tahlil neticesinde saf ve formülüne muvafık olmadığı tebeyyün eden müstahzarlara dahi vazTyet olunarak yapılan muhakelme neticesinde yok. edilir ve sahibinden elli liradan beşyüz liraya kadar ağır para cezası alınır ve tekerrürü halinde yapma veya, sokma izni geri alınır.

Madde 18 — Ruhsatsız olarakmüstahzar yapıp satan veya sattıranlardan müstahzar yapmağa salahiyyetli bulundukları takdirde elli liradan ikiyüz liraya kadar hafif para cezası ve müstahzar yapmağa salahiyyetli olmadıkları takdirde hükmen liiki yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezası alınır ve bu müstahzarlara vaz'iyet edilerek mahkemece yok edilmesine dahi' karar verilir.

Dışarıdan izinsiz olarak müstahzar sokup satan ve sattıranlar hakkında bu madde hükümleri aynen carı olmaklaberaber ayrıca gümrük ve kaçakçılık kanunları hükümleri de tatbik olunur.

(Madde 19 — Bu nizamnamenin neşri tarihine kadar verilmiş olan ısmarlama izin kâğıdlarında perakende satış fiatı gösterilmemiş ise tüccarın beyanına göre muamele ifa olunur.

Madde 20 — (Nizamnamenin neşri tarihinde ellerinde ispençiyari ve tıbbî (müstahzarat bulunan eoza depoları ve eczaneler bir hafta zarfında bir beyanname ile malsandığına müracaat ederek, parası peşin verilmek şartile lüzumu miktarında pul alırlar. Bu pullar ispençiyari ve tıbbî müstahzarlara Sıhhiye Vekâetinin tensib edeceği memurların nezareti; altında eczane ve ecza depolarında

yapıştırılır. Artan pullar yapılacak bir. zabıt varakasile malsandığına iade edilir.

Madde 21 — Nizamnamenin ineşri tarihinden bir ay sonra ecza depolarında ve eczanelerdeki bütün müstahzarat pullanmış olacaktır.

Madde 22 — 1262 sayılı kanunun yirmi birinci maddesine dayanarak kaleme alınmış ve Devlet Şûrasınca görülrüş olan bu nizamname hükümleri neşri gününden yürülmüye başlar.

Madde 23 — Bu nizamnamenin hükümlerini Adliye, Maliye, Sıhhat ve İçtimaî Muavenet, Gümrük ve İnhisarlar Bakanlıkları yürütür.

13 - 9 - 935 günü ve $\frac{2}{3238}$ sayılı kararname ile onanmıştır.

TALİMATNAMELER

İçme su projelerinin ne suretle hazırlanacağına dair talimatname

2443 sayı ve 26/5/1934 tarihli kanun mucibince köy, kasaba ve şehirler için getirilecek içme suyuna aid tesislerin proje ve keşiflerinin hazırlanması ve bunların tetkiki bu talimatname hükümlerine göre yapılacaktır.

Madde 1 — Suyu ihtiyacı olan belediyeler her şeyden evvel sırasile suyu:

- a)Mevcut kaynaklardan
- b)Yeraltı sularından
- c)Akar sular veya göllerden
- d)Bent arkasında toplanmış sulardan

Alacaklarına göre rasatlarla suların muhtelif mevsimlere aid sarfiyatını tetkik ve sıhhî muayeneleri yaptırılır. Her şehir için su araştırmaları yapılırken mümkün olduğu kadar bu suyun menba suyu olmasına be bunun her hangi bir şekilde yükseltilmesine ihtiyaç göstermeden doğrudan doğruya şehire akıtılması kabil bulunmasına dikkat etmek lâzımdır.

Madde 2 — Şehir ve kasabalara getirilecek olan suların kimyevî ve bakteriyolojik tahlillerinin yaptırılması ve bu raporlara istinaden Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletinden bu suların içilme ve kullanılmasında sıhhî bir mahzur olmadığına dair bir karar verilmiş bulunması lâzımdır.

Madde 3 — Projeler hazırlanırken günde adam ba-

sına vasatı olarak kabul edilecek su miktarları aşağıda yazıldığı gibi alınmalıdır:

- Nüfusu 5000 ne kadar olan yerlerde 50-60 litre
- „ 5000 den 50000 ne kadar olan yerlerde 60-80 litre
- Nüfusu 50,000 den yukarı olan yerlerde 80 - 120 litre

Madde 4 — Menbain hali, sarfiyatı, sıhhî evsafı, şehirde adam başına alınacak su sarfiyatı tayin edildikten sonra bu esaslara dayanmak üzere hazırlanacak umumî rapor ile ilk teklif varakası Vekâlete gönderilir. Bu teklif varakasında su işinin yapılmasında kullanılacak olan sermayenin miktarı ve ne suretle tedarik edileceği de bildirilir. Bu evrak bir ay içinde tetkik edilip Vekâletçe mahalline geri gönderilir. Evrakla bildirilen iş hakkında Vekâletin muvafakat kararı alındıktan sonra Belediyeler tarafından projesinin yaptırılması işine başlanır.

Madde 5 — Projeler müsabaka ile veya (2490) nu maralî kanuna göre eksiltme ile bir su mütehassısına ihale edilmek suretile belediyeler tarafından yaptırılır.

Madde 6 — Projelerin aşağıda isimleri yazdı evrakı ihtiva etmek üzere hazırlanması lâzımdır:

a) Teklif edilen iş için projeyi yapan mühendis tarafından hazırlanmış mufassal bir rapor. (Bu raporda mütememin olarak menba etüdü bulunacaktır.)

b) Biribirleriyle olan münasebetlerini ime etmek üzere bütün tesisatın mevkilerini gösteren bir umumi harita 1/20000 mikyasında.

c) Su tesisatı menbalarna ait 1/2000 mikyasında umumî harita.

d) Kaptaja ait tafsilât resimleri 1/50 mikyasında.

e) Isale mecrasına ait plân, ve makta (tul mikyası 1/2000, irtifa mikyası 1/200 olacaktır.)

- f) Tulumba tesisatına ait tafsilât resimleri.
- g) Hazine inşaat resimleri.
- h) Şehir şebekesine ait plân,
- i) Tasfiye tesisatı ile dezenfeksiyon tesisatına ait tafsilât resimleri.
- j) Muhtelif inşaatla ait statik ve betonarme hesapları,
- k) Isale mecrası, şebeke tulumba ve tasfiye tesisatı hesapları,
- l) Muhtelif inşaat aksamı için hazırlanmış fennî şartname,
- m) İmalât ve inşaatla ait mesaha cetveli,
- n) Vahidi kıyasî fiat, keşifname ve hülâsai keşif cetvelleri,

Madde 7 — Proje, evrakı cinde bulunan her bir resim aşağıdaki noktaları göstermek üzere tam bir baş yazıyı havi olacaktır.

- a) Şehir, kasaba veya köyün ismi
- b) İnşaatın yapıldığı yerin ismi
- c) Resim veya dosyanın umumî başlığı
- e) Tarih
- f) Mikyas
- g) Projeyi hazırlayan mühendisin ismi

Madde 8 — Projelerin çizildiği kâğıtlar 21X31 ebadında katlanmış olarak Vekâlete verilecektir. Projeyi teşkil eden evrakın her birine 26 kuruşluk pul yapıştırılacaktır.

Madde 9 — Resimler, haritalar ve profillerin aslından alınmak şartıyla kopye kâğıdına çıkmış örnekleri tevdi edilebilir. Bu da ya prosyat kâğıdı veya ozalit kâğıdı olabilir. Yalnız bunların şayanı kabul olmaları için resim ve yazıların muntazam ve okunaklı olarak çıkmış olması ve silintileri havi olmaması şarttır.

Madde 10 — Eğer bir resimden fazla resim tevdi edilecek ise bu takdirde projeye ait evrakın bağlanabilir hususî bir kap içine konularak verilmesi lâzımdır.

Madde 11 — Projelere ait resimlerle raporlarda verilecek izahatın türkçe olarak yazılması şarttır. Buna riayet edilmeden hazırlanan projeler tetkik edilmeden iade edilir.

Madde 12 — Yeniden yapılacak su tesisatına ait bütün projelerle tevsi ve tebdil edilecek tesisata ait projeler iki nüsha olarak tetkik ve tasdik edilmek üzere Vekâlete verileektir.

Madde 13 — Projelerin tasdik muamelesinin ikmalinden sonra her ne suretle olursa olsun bu projeler üzerinde bir tadilât yapılması caiz değildir. Böyle bir tadilâtın yapılmasına lüzum görüldüğü veya projenin herhangi bir sebepten dolayı iptal edilerek yeniden bir proje yapılmasına ihtiyaç hasıl olduğu takdirde bu işin sebepleri Vekâlete yazı ile bildirilmek ve yine yazı ile Vekâletin müsaadesi alınmak şartile buna müsaade edilebilir.

Madde 14 — Su tesislerine ait projelerin resmen tasdik muamelesi bitirilmedikçe bu gibi inşaata başlanması yasaktır.

Madde 15 — Tetkik ve tasdik edilmek üzere verilen projelerin tetkik işine ait muamele neticesi iki ay içinde bitirilecek ve tasdik edilen projenin bir tanesi geri gönderilecektir.

Madde 16 — Bütün su projeleri Valilik vasıtasile Vekâlete gönderilecek ve tetkik edilen projeler de yine aynı vasıta ile belediyelere geri gönderilecektir.

Madde 17 — Belediyeler su işinin eksiltmeye konulmasını kendileri yapacaklar ve tesisatın yapılmasına bakmak üzere bir mütehassıs kullanacaklardır. Vekâlet in-

şaat zamanında ve lüzumuna göre Nafia teşkilâtına dahil memurları vasıtasile her zaman inşaatı kontrol ettirebilmek hakkını haizdir.

Madde 18 — Kabulü muvakkat ve kat'î muameleleri Vilâyet vasıtasile vaki olacak istek üzerine Vekâletçe gönderilecek bir mütehassısın da bulunduğu bir komisyon tarafından yapılacaktır.

Madde 19 — Vekâlet tarafından gönderilecek mütehassısın nizamî harcırahı belediyeye ait olacaktır.

Madde 20 — İmtiyaz verilerek yapılacak içme su tesisleri için menafii umumiyyeye ait imtiyazat hakkındaki 10 haziran 1326 tarihli kanun ile buna bağlı talimatname hükümlerine göre muamele yapılması lâzımdır.

Madde 21 — Bu talimatname neşri tarihinden itibaren muteberdir.

2490 numaralı kanun, 2723 sayılı Resmi Gazetededir

Menafii umumiyyeye müteallik imtiyazat hakkındaki kanun 576 sayılı Takvimi Vakayidedir.

DEVLET ŞÛRASI KARARI

Mülkiye Dairesi mazbatası

No: 1481

1466

1932 senesine kadar yol parasını nakden vermeği taahhüt edip te bedenen edayı mükellefiyet edenlerin vesikalarının mahsubile verginin tahakkuktan tenzili hakkında Yozgad Vilâyeti Umumî Meclisince verilen karara İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununun 135 inci maddesine göre Vali tarafından yapılan itiraz tetkik edilmek üzere

Dahiliye Bakanlığının Başkanlıktan Devlet Şûrasına gönderilip dairemize verilmiş olan 13/6/1935 günlemeçli ve 1908 sayılı bitiği ve ilişkileri okunarak işin gereği düşünöldü.

Yol Vergisini nakden ödemeği taahhüt edenler bedenem çalıştırılarak ellerine vesika verilmiş olduğına ve herhangi bir mükellefiyetin mükerreren ifası caiz olamayacağına göre bedenem çalışanlardan artık para istenilemez. Mükellefiyetlerini nakden ifa etmeği taahhüt etmiş olanları çalıştırmak suretile kanuna aykırı muamaleden doğacak mes'uliyetin işe sebep olanlara raci olması lâzımgelir. Bu sebeblerden dolayı Umumî Meclis kararının tasdikile yerinde olmıyan itirazın reddine 20/6/1935 günlemecinde oy birliğile karar verildi.

Heyeti Umumiye Mazbatası

No: 137

145

1932 yılına kadar yol parasını nakden vermeği taahhüt ettikleri halde bedenem ifayı mükellefiyet edenlerin vesikalarının mahsubu hakkında Yozgad ile Genel Kurulunun kararma karşı ilbaylığın itirazının reddile kararın tasdiki hakkındaki Mülkiye Dairesinin 20/6/1935 günlemeçli ve 1481 - 1466 saydı mazbatası genkurulda okunarak kanun hükümlerine uygun göröldüğünden 4/7/1935 günlemecinde oybirliğile onandı.

TAMİMLER

VİLÂYETLER İDARESİ U. M.

ŞII

Hülâsa:
Türk vatandaşlarının Suriye topraklarındaki haklarına dair.

Sayı: 3288

1—Türk vatandaşlarının Suriye topraklarındaki haklarının korunması ve mülklerinin kendilerine geri verilmesi için yapılması gerekli işler hakkında Hariciye Bakanlığından alınan Suriye âli komiserliğinin tamimi ile Berut Başkonsolosluğumuzun yazısı örnekleri ilâştirilerek gönderildi.

Keyfiyetin icabedenlere tebliği ve Suriye ile alâkalı Vatandaşlara da anlatılması tamimen temenni olunur.

2—Vilâyetlere, Emniyet işleri U. ve Nüfus işleri U. .Müdürlüklerine ve bilgi için U. Müfettişliklere yazılmıştır.

4/9/935

Türkiye Cumhuriyeti
Başkonsolosluğu
Berut

Dış İşleri Bakanlığına

21/6/935 tarihli ve 652/195 sayılı yazıya ektir.

Gasıplar elinde bulunan vatandaşlarımıza ait emlâkin kendilerine teslim edilmesine ve tescil için yapacak-

ları müracaatlarının kabul ve derhal neticelendirilmesine ve vatandaşlarımıza azamî teshilât gösterilmesine ve işlerinin tezelden bitirilmesine dair Âlî komiserlikte hazırlattırdığım tamimin bir örneğini ve türkçeye çevrilmişini takdim ediyorum.

Bu emirde: Dosyalarına âlî komiserlik tarafından verilen kararlarda kendilerine iade edileceği işaret edilenlere emlâklerinin, başka hiçbir muameleye ihtiyaç olmaksızın, teslim edileceği; hukuku tasarrufiyelerinin, bizim tarafımızdan çıkarılmış tapu kayıd örnekleri üzerine, tescil olunacağı; veraset tescili için müracaat edeceklerin, keza bizim taraftan verilmiş veraset ilâmı ve sair vesaik üzerine, mahlûl addedilmiş veya hazine yahut ta üçüncü şahıslar namına alâkadarın ibraz ettiği kayıd tarihinden .sonra tapuya kayıd edilmiş de olsa buna itibar edilmeyeceği ve kayıdlarının icra ve mallarını kendilerine teslim olunacağı sarahatle gösterilmiştir.

Bir de Suriyelilerin bizim taraftaki emlâklerinden dolayı iade tarihine kadar vergi vermiyeceklerine mukabil vatandaşlarımızdan da, kendilerine iade edilecek emlâkleri için, vergi mutalebe edilemeyeceği temin edilmiştir.

Emlâk talepnamesi vermemiş bulunan ve mallarına tasarruf etmekte olan vatandaşlarımızın da mahallî memuruna müracaatları takdirinde yukarıki hususattan istifade edecekleri ilâve ettirilmiştir.

Bu emirler vatandaşlarımızın hukuklarının muhafazası için azamî teminat alınmış bulunuyor. Tatbikatta herhangi bir yolsuzluk vaki olursa derhal şikâyet edilerek bu yolsuzluk tashih ettirilecektir.

Yüksek bilgileri olsun için yukarıki malûmatı arzeder derin saygılarımı yenilerim.

**Ali Komiserlik
Diplomatik Büro**

Berut, 29/7/935

Tamim numarası 120

SURET

Emlâk itilâfnamesine tevfikân Türk vatandaşları tarafından tapu veya emlâk kütüklerine kayıt edilmek üzere vaki müracaatları, Âli komiserlikten bu bapta hiçbir talimat gelmediği bahanesiyle emlâk idareleri memurini tarafından reddedildiği bu Âli komiserliğe haber verilmiştir. Bundan böyle bir yanlış anlayışa meydan vermemek için kütükleri tutmakla mükemmel olan emlâk memurları (emlâk büroları şefleri veya emlâk yardımcıları) emlâk itilâfnamesine tevfikân Türk vatandaşlarının verecekleri istidallara aşağıdaki mukarreratı tatbik etmekle mükelleftir.

1)Âli komiserlik bir kararile emlâk itilâfnamesinden istifade eden bir Türk vatandaşının hukukunu tanımış ve emlâkinin iadesine karar vermiş bulunursa alâkadarın talebi üzerine ve başka bir muameleye ihtiyaç olmaksızın bu emlâk kendisine iade olunacak ve tasarruf hukuku emlâk kütüğüne kayıt edilecektir. Eğer müstedi veya kayıt ettiren tarafeyinden bir üçüncü şahsa, terke muvafakat edilmiş bulunduğu müstenit kayıtlar mevcut olursa, yeniden kayıt veya terkin Âli komiserin kararma kadar tehir edilecektir. Emlâk işleri memuru, mahallî memuru vasıtasıyla Ali komiserliğe bir hulâsa yolhıyarak ve buna mevcut kayıt örneklerini ilîştirecektir. Muvafakatte terkten başka üçüncü bir şahıs namına olan her türlü kuyut iptal edilecek ve bu şahıs, eğer müfit olduğuna kanaat getirirse alâkadar-

mahkemelere müracaata devam edilecektir.

2) Emlikine tasarruf etmekte olan ve bir dosya vermemiş bulunan bir Türk vatandaşı tapu senedine veya Türk emlak kütüklerinden çıkarılmış musaddak bir kayda istinaden hukuku tasarrufiyesinin kaydını talep ederse bu talebinin tevsikanı ibraz edeceği vesaik mucibince hukuku, hakkı karar muamelesinin tatbikine lüzum olmaksızın, kayıt edilecektir. Şayet müstedinin ibraz ettiği tasarruf senedinin tarihinden mükaddem üçüncü bir şahıs namına yapılmış bir kayıt mevcut bulunur ve müstedi bu üçüncü şahsa el çektirerek manii izale edemezse emlak memuru müdellel bir karar ile müstedinin talebini reddedecek ve kendisini eğer müfit görüyorsa, emlak itilâfnamesinin II in ci maddesinde derpiş edilen mahakime müracaata davet eyliyecektir.

3) Türk vatandaşlarının hukuklarının tapu veya emlak kütüğüne kayıt ve tescili yalnızca senet harcına tâbidir. Mirastan doğan hukukun tescili bu muameleye ait vergi ve rüsumun istifasına hak verir. Emlak itilâfnamesine tevfikân vergi bakayası talep edilmeyecektir.

Mahallî devair ve memurin tarafından her türlü teshilât ibraz edilmelidir. İdare memurları Ali komiserlerin kararlarının tatbikinden mes'uldürler. Bunlar mukarreratın derhal tatbikini temin için icabında kuvvetle yardım etmeğe mecburdurlar. Emlak memurları kayıt ve tescil muamelâtının ifasından azamî sürat gösterirler ve her türlü teahhurdan mes'uldür.

§ II

Hülâsa:

Mahkûmlara veri'ecek fakrû-
hal ilmühaberleri hakkında:

Sayı: 3289

1— 2548 No. 11 kanun hükmüne göre mahkûmlardan yiyecek bedelinin tahsili için fakrû halleri olup olmadığı Belediyeler ve Belediye teşkilâtı olmayan yerlerde Kaymakamlık ve Nahiye müdürlükleri tarafından tahkik ve tasdik edilmekte ise de bu işin ekseriya esaslı bir tetkika tâbi tutulmayıp sadece bir ilmühaber verilmekte olduğu, Niğdede bu fasıldan ancak 210 kuruş gibi cüz'î bir paranın tahsiliyle anlaşıldığından Devletin en mühim ve mübrem bir ihtiyacının karşılığı olarak kabul edilmiş olan bu varidatın müstahaklarından temini istifası için mahkûmların fakrû hallerinin esaslı bir surette tahkik ve tetkikinden sonra ilmühaber verilmesi lüzumu Adliye Bakanlığından bildirilmektedir.

Gereğine göre yürünmesi ve keyfiyetin icabedenlere de ehemmiyetle tebliği tamimen temenni olunur.

2—Vilâyetlere ve bilgi için U. Müfettişliklere yazılmıştır.

4/9/935

§ II

Hülâsa:

İhracat maddelerimizin iç
pazarlardaki satışları hakkında :

Sayı: 3287

1 — Üzüm, incir ve fındık gibi ihracat maddelerimizin

iç pazarlarda sarfiyatını çoğaltmak suretiyle fiatlar üzerinde feyizli tesirler yapılabilmesi için Ilbaylıklar sınırları içindeki Belediyeler ve cemiyet, şirket ve emsali teşekküllerle halk tarafından, tercihan istihlâk edilmesi yolunda münasip suret ve vasıtalarla tavsiyelerde bulunulmasına dair Ökononji Bakanlığından alınan yazının bir örneği iliştilirerek gönderildi.

İdare amir ve memurlarımızın bu hususta gereken şekilde yardımlarının arttırılması ve sonuçlarının Bakanlığa da bildirilmesi tamimen ve ehemmiyetle temenni olunur.

2 — Vilâyetlere U. Müfettişliklere ve Bakanlık dairelerine yazılmıştır.

5/9/935

**İktisad Vekâletinin 29/8/935 T. ve 10424
sayılı tezkeresi suretidir**

İhracat maddelerimizden, üzüm, incir ve fındıklarımızın fiatları genel surette dış piyasaların arz ve talep şartlarına bağılı bulunmakla beraber bu maddelerin sarfiyatını artırabilmeğe muvaffak olduğumuz takdirde bu halin fiatlar üzerinde bilhassa rekoltenin bol olduğu böyle buhranlı yıllarda feyizli tesirler yapacağı ve yükselişlere bais olacağı şüphesizdir.

Millî iktisat ve tasarruf cemiyeti bundan bir müddet önce kısa ve veciz ibareleri taşıyan canlı lâvha ve reklâm afişleriyle ulusal ürünlerimizin propagandasına başlamış ise de yurdumuzun bir çok yerlerinde halkın, gıda hassası yüksek olup yukarıda sözü geçen ürünlerimizi kâfi derecede istihlâk etmemekte oldukları görülmekte ve bu iş için ülkenin her tarafında sistematik ve devamı bir teşvike lüzum hissedildiği anlaşılmaktadır.

İlbaylıklar sınırları içinde cemiyetler şubeleri, mektep, şirket, fabrika gibi kalabalık bir kütleyi ihtiva eden teşekküller ile bütün halkımıza bu mahsûllerimizden çok yenmesi bir yurt vazifesi olduğu münasip suret ve vasıtalarla anlatılır. Ve bu konuta devamlı çalışılırsa iyi sonuçlar alınması ihtimali vardır. Büyük şehirlerimizde ve kasabalarda çikolata gibi şeyler yerine kısmen de olsa üzüm, incir ve fındıkların ikamesi hem daha faideli hem daha kârlı olacaktır.

Üzüm ve incir satış kooperatifleri dahilinde sarfiyatı arttırabilmek için fiatları en aşağı bir hadde indirmişlerdir. Birer kiloluk sağlam, temiz ve şeffaf kâğıt torbalar içinde bir kilo üzüm 11-12 kuruşa bir kilo incir de 10 kuruşa verileceğine göre dahilî sürümün arttırılmasına fiat bakımından bir mâni kalmamıştır.

Satış kooperatifleri adları ilişik cetvelde yazılı yerlere tecrübe için şimdiden birer miktar mal gönderecekleri cihetle yukarıda sunulduğu tarzda lâzımgelen teşviklerde ve vasayada bulunulmak üzere keyfiyetin İlbaylıklara önemle tamimine müsaade buyurulmasını saygılarımla dilerim.

Trabzon	Sivas
Samsun	Ankara
Giresun	İstanbul
Ordu	Konya
Çoruh	Eskişehir
Adana	Afyonkarahisar
İçel	Erzurum

Ş. II

V. İ. U. M. Ş. 2. No: 3286

1— Son günlerde birçok Vilâyetlerimizin sınırları içinde ehemmiyetli orman yangınları başladığı ve devam etmekte olduğu haberleri alınıyor. Mevsimin yağmursuz ve çok kurak gittiği şu sıralarda vukua gelen bu yangınların ekseriya halkın ve alâkalı memurların ihmal ve kayıtsızlıkları yüzünden çıktığı ve hatta bazen de ormanlara civar köyler halkı tarafından tarla açmak, düşüncesile kasten vukua getirildiği anlaşılmakta ve derhal önlenemiyerek günlerce, haftalarca yandığı tesbit edilmektedir. Bu yüzden yurdun ve hâzinenin çok mühim, olan zararlarının dikkatle nazara alınması ve 19/4/926 tarih ve 123/ 10660, 27/5/926 tarih ve 165/14865 ve 8/8/926 tarih ve 228/21374 saydı yazılarla da tamim edildiği veçhile ciddi ve müessir tedbirler ittihazıyla memleketin umumî servetinden hergün mühim bir kısmını küle kalbeden orman yangınlarının esaslı surette önlenmesi idare ve zabıta âmir ve memurlarımızın en başta gelen vazifelerinden biridir.

2— Diğer taraftan, bu kabil vakayiin günügününe vekâlete telgraflanması mükerreren tebliğ edildiği halde bazı mıntakalarda çıkan orman yangınları gazetelerde, ajans havadislerinde okunduktan ve hatta bu haberler üzerine vekâletçe alâkadar vilâyetlerden sorulduktan sonra kısaca bir malûmat alınabilmektedir.

Şehir ve kasabalarımızda, eşhasın veya Devletin malı olan ormanlarda vukua gelen yangınların vekâletlere derhal telgrafla ve bu malûmat verilirken yangının sebep ve sureti zuhuru ile müsebbiplerinin elde edilip edilmediğinin., sön-

dürülmesi için ne gibi tedbirlere baş vurulduğunun, henüz

söndürülmemişse ne kadar müddet zarfında söndürülebileceğinin ve hasar ve ziyat miktarının behemhal bildirilmesi tekrar ve ehemmiyetle tebliğ olunur.

3— Vilâyetlere, bilgi için U. Müfettişliklere yazılmıştır.

5/9/935

Ş II

Hülâsa:
Üçüncü umumî müfettişlik
teşkiline dair: Kararnamenin
leffiyle:

Sayı: 3397

Ek: 27/2/934 gün ve .824 sayılı tamime:

1— Erzurum, Kars, Gümüşane, Çoruh, Erzincan, Trabzon, ve Ağrı vilâyetlerini ihtiva etmek üzere üçüncü bir umumî müfettişlik teşkiline dair İcra Vekilleri Heyetinin 2/3199 sayılı kararnamesinin tasdikli bir örneği iliştilererek gönderildi,

2— Vilâyetlere, B. U, Müfettişliğe, Trakya U. Müfettişliğine ve vekâlet dairelerine yazılmıştır.

10/9/935

İcra Vekilleri Heyetinin 2/3199 sayılı kararnamesi örneğidir.

1 — 25/Haziran/1927 tarih ve 1164 numaralı kanunun birinci maddesi mucibince ve Erzurum, Kars, Gümüş-

ane, Çoruh, Erzincan, Trabzon, Ağrı vilâyetlerini ihtiva etmek üzere üçüncü bir umumî müfettişlik kurulması tensip edilmiştir.

2—Bu kararnamenin icrasına Dahiliye vekili memurdur.

Ş II

Hülâsa:

Yabancıların kazanç vergisi hakkında:

Sayı: 3524

1—Yabancıların memleketimizde kazanç vergisiyle mükellefiyetlerini icap ettirmek işlerinden ötürü Konsolosların tavassutuna ihtiyaç olmayıp Türk vatandaşlar gibi alâkadar dairelere doğrudan doğruya müracaat etmeleri lâzımgeleceği hakkında Hariciye vekâletinden alınan 9/ 9/935 gün ve 18939/2160 sayılı yazının örneği iliştilererek gönderildi.

Gereğine göre yürünmesi tamamen tebliğ olunur.

2—Vilâyetlere, Emniyet işleri U. M. ne ve bilgi için Umum müfettişliklere yazılmıştır.

13/9/935

Hariciye Vekâletinin 9/9/935 gün ve 18939/2160 sayılı tezkeresi örneğidir.

İstanbul valiliğinden bakanlığımıza gönderilen 6/6/ 935 tarihli ve 3030/1602 sayılı bitide, bazı yabancı konso-

loslar tarafından mensup oldukları Devlet tabiiyetinde bulunan kimselerden, kazanç vergisiyle mükellefiyetlerini icap ettirecek, işlerle uğraştıklarından ötürü, ahkâmı kanuniye dairesinde tahakkuk ettirilip tahsili istenen vergiler hakkında Türk vatandaşlarından farklı olmadıklarından yabancı tabaadan almak istedikleri malûmat için Türk vatandaşları gibi alâkadar dairelere doğrudan doğruya müracaat etmeleri icap ederken, bu konsolosların resen dairelere müracaatta bulunmalarının Lozan ahidnamesine muhalif olup olmadığı sorulmuştur.

Lozan muahedesinde sonra Cumhurbaşğumuz ile diğer devletler arasında hukuku umumiye-yi düvel esasatı dairesinde akdedilmiş olan mukavelât ve muahedatta iki taraf tabaasının ahkâmı umumiye-yi tâbi olması umdesi kabul edildiği gibi resim ve vergi hususunda da âkidlerin topraklarında tarafeyn tebaasının vatandaşlar için tarh ve tevzi edilmiş olan bilumum rûsum ve tekâlifî tediye edecekleri tasrih edilmiştir.

Bu umumî hükmü ahdî yalnız bir şartla mukayyed-dir ki o da yabancı tabaanın vereceği vergilerin vatandaşlara tahmil edilen tekâliften fazla olmaması keyfiyetidir.

Matbulariyle Hükümeti Cumhuriyetimiz arasında muahede olmıyan ve Türkiyede mütemekkin olan yabancılar vergi hususunda Türk vatandaşlarıyla müsavi muamele görmekte olduklarından rûsum ve tekâliften dolayı İstanbulda konsolosların İstanbul valiliği yanında teşebbüsler yaparak müracaatlarda bulunmaları salâhiyeti tecavüz mahiyetinde bir hareket addedilmek icap eder.

Buna binaen konsolosların bu yoldaki müracaatlarının kabul edilmemesinin İstanbul valiliğine, hatta diğer valiliklerimize de tebliğ buyurulması yüksek reylerine bağlı olduğunu arzederim.

Ş II

Hülâsa:
Spor sosyeterinin muraka
beleri hakkında:

Sayı: 3525

1 —Spor sosyeterinin vilâyet ve kaza makamlarınca ve cemiyetler kanunu hükümleri çevresinde sık sık murakabe edilmeleri dileğini havi Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Başkanlığının yazısı örneği iliştilirerek gönderildi. Cemiyetler kanununa göre icaplarının yapılması tamimen temenni olunur.

2 —Vilâyetlere, bilgi için U. Müfettişliklere yazılmıştır.

13/9/935

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Başkanlığından alınan 16/8/935 gün ve 2652 yazı suretidir.

Kurumumuza dahil sosyeterin nizamnamemizin istihdaf ettiği gayelere vâsıl olacak şekilde çalışmaları için bu cemiyetlerin sportif bakımından olduğu kadar idari ve ilmi alanda da çalışmalarının sıkı ve sürekli bir surette tanzim ve murakabe edilmesi gerek olduğuna şüphe yoktur.

Bazı sosyeterin cemiyet kanunu ve ittifak nizamnamesinin tutulmasını emrettiği defter ve kayıdları, sözü geçen kanun ve tüzükdeki hükümlere ve bu hükümlerin konulmasındaki maksada uygun olarak muntazam biir surette tutmadıkları türlü muhabere ve şikâyetlerden anlaşılmaktadır.

İdarî ve malî kayıt ve muamelelerini yolunda tanzim etmemiş olan sosyete hakkında ittifaktan ihraca kadar cezri ve cezaî muamele tatbik edilmesi mukarrer olduğu cihetle cemiyetler kanunu hükümleri dairesinde ve gayri muayyen zamanlarda vilâyet ve kazalarda ilişik listede bulundukları yerleri ve adları yazılı spor sosyetelerinin İdarî ve malî cihetten daimî bir surette teftiş ettirilerek teftiş neticelerinin sene sonlarında genel merkezimize bildirilmesinin ilbaylıklarca usul tutulması hususunun gereken yerlere emir buyurulmasını yüksek tasvibinize derin saygılarımla arzederim.

Ş II

Hülâsa:

Sağır, dilsiz ve körleri himaye cemiyetinin çıkardığı takvimler H :

Sayı: 3748

Ek: 31/10/934 tarih ce 4442 sayılı tamime:

1 — Sağır, dilsiz ve körleri himaye cemiyetinin çıkardığı duvar takvimlerinin geçen yıl olduğu gibi bu yıl da Devlet dairelerince tercihan alınması suretiyle, bu gelirle geçinecek olan sağır, dilsiz ve kör vatandaşlarımızın himayesi sözü geçen kurum daimî başkanlığından istenilmektedir.

Gereken şekilde muzaharet gösterilmesi tamimen temenni olunur.

2 — Vilâyetlere ve Umumî Müfettişliklere yazılmıştır.
18/9/935

Ş II

Hülâsa:
Şehitlikleri imar cemiyetinin
takvimleri H:

Sayı:3751

Ek: 8/10/934 tarih ve 4287 sayılı tamime:

1— Şehitlikleri imâr cemiyetinin bu yıl da çıkardığı takvimlerin satışlarında: suhulet gösterilerek bu hayırlı kurumun amaca ulaşmasına yardım edilmesi sözü geçen kurumun umumî merkezi Başkanlığından alınan mektupta istenilmektedir. Gereken yardımların esirgenmemesi ve satışların da kanuna uygun olarak muzaheret gösterilmesi tamimen temenni olunur.

2—Vilâyetler ve U. Müfettişliklere ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

20/9/935

Ş II

Hülâsa:
İstanbul telefon sosyetesini
hakkında:

Sayı: 3854

1 — İstanbul Telefon sosyetesinin Hükümetçe satın

alınarak 1/Eylöl/1935 gününden itibaren bir Devlet müessesesi halinde P. T. T. idaresi camiasına ithal edilmiş olduğu bütün resmî dairelerce bilinmek üzere tamimen tebliğ olunur.

2 — Vilâyetlere, U. Müfettişliklere yazılmıştır.

26/9/935

Varşovada toplanacak arsiulusal yönetim bilgiler kongresi

933 yılında Viyanada toplanan beşinci arsiulusal yönetim bilgiler kongresından sonra hazırlanan programa göre altıncı toplantı Lehistanın merkezi olan (Varşova) şehrinde 1936 yılı temmuzunun dokuzuncu günü yapılacaktır.

Her kongrada konuşulacak işlerin sayısına, azlığına veya çokluğuna göre önceden adları ve adresleri belli (Uzmanlar), genel rapor yazmak ödevini üzerlerine alırlar. Bunların raporlarına temel olmak üzere her memleketin kendi yurdlarındaki yönetim uzmanlarının gönderecekleri ulusal raporları için en geç 1935 Mayıs ayı gösterilmişti. Sonradan bu müddet ikinci teşrin sonuna kadar uzatılmıştır.

Kongrada konuşulacak işler, işyarların atanması, işten çıkarılması, sorguya çekilmesi, emeklîğe çıkarılması gibi bütün acun içinde bir çok yakından ilgilendiren mevzulardır. Ve bunlar kongranın birinci ve ikinci komisyonları tarafından incelenir. Beşinci (Viyana) kongresinde birinci komisyonda Maslahaddin Adil, İkincide Sabri Öney bulunmuş idi. Bunlardan başka bir de üçüncü komisyon kuruluyor ki burada hükümet başkanının ödev ve salâhi-

yetleri konuşulur. Bu komisyona da ben gitmiş ve konuşulan işlerle alınan kararları idare dergesine yapmışım.

Altıncı yönetim bilgiler kongrasının üçüncü komisyonu için ulusal rapor yazacak yönetim uzmanlarına, merkezi Brükselde bulunan arsiulusal enstitüsü genel sekreterliğince hazırlanan sorguları, temmuzda köy kongrası için Brüksele gittiğimde aldım.

Genel sekreter (M. E. Lesoir)i Viyana kongrasından tanıyım- Kendisini Dahiliye Vekâleti otelinde genel direktörlük odasında gördüm. Beni çok içilen bir bağlılıkla karşıladı ve arsiulusal yönetim bilgiler enstitüsünün bürolarını, kitab ve dergi salonlarım gezdirdi.

Yönetim uzmanları bilirlerki Belçika hükümeti, kendi sınırları içinde çalışacak arsiulusal bilgi kurumları için ayrıca bir yasa yapmış ve bu çalışmalara çok yardım etmiştir. Bunlar arasında bu enstitü için dahi Dahiliye vekâleti yapısı içinde salonlar ve bürolar ayırmıştır.

Enstitünün evvelce çok görmek istediğim bir (Yönetim müzesi) vardı ve burada bütün devletlerin yönetim işinde ayrı ayrı kurumlarda attıkları adımların belgeleri bulunuyordu. Çok yazık ki enstitü bu müzeyi tamamlamadan dağıtmıştır.

* * *

(Üçüncü komisyonun sorguları)

(Hükümet Başkanı ve yardımcıları)

1 — Hükümet başkanının atanması :

A — Kim tarafından atanır?

B — Hangi salâhiyetle?

C — Kimler arasından seçilir?

Parlâmento içinde mi, işyarlardan mı? Genel olarak mı?

D — Hükümet başkanının atanması yolu temel yasada gösterilmiş midir?

E — Kaç yıl için iş başına getirilir?

2 — Hükümet başkanının durum sırası:

A — Hükümet başkam ne adile anılır?

B —

C — Salâhiyet bakımından kendi yüksekliği nasıl görünür?

D — Özel sam var mıdır?

(Presidente del Consiglis) gibi Italyada 1925 denberi hükümet başkanının adı:

(Capo del governs) dir.

E — Kabine arkadaşlarım seçmekteki rolü nedir?

(Belçika kralı, bir adamı hükümeti kurmağa çağırır o da kendi arkadaşlarım seçer, fakat bu seçimi kiralın onaylanması gerektir.)

F — Aldığı aylık öteki vekill erden çok mudur? Yoksa onlar kadar mıdır?

G — Pansiyon masrafı verilir mi?

H — Maddî tesisatı var mıdır?

3 — Hükümet kuruluşu :

A — Devlet başkanlığım kim yapar, hükümdar, kiral, Cumhurreisi, guverniör hükümet şefi (Birleşik Amerika ve Almany) gibi

B — Kaç bakan (vekil) vardır. Sandalyesiz Bakan var mıdır? Kaçı sandalyeli kaç sandalyesizdir?

(Çantalı, çantasız bakan) sayıları kanunla tesbit edilmiş midir?

C — Bakan (vekil) adım taşımayan hükümet ü-

yesi var mıdır. (İngilterede olduğu gibi, okutma ve öğretme komisyonu başkam Kültür Bakanı yerine President of the Board of Education) gibi

D — Bakanların tüm listesi, adları ve işlerle birlikte İngilterede olduğu gibi :

1— Birinci Bakana

2— Le Chancellor of the Exchequer. (Vazifesiz)

3— Le Lord Chancellor. (Vazifeli)

4— Ve diğerleri gibi

E — Hükümetten ayrı ve başlı başına merkez ajansları var mıdır?

İngilteredeki (Priay Council) birleşik Amerikadaki (Interstate Commerce Commission) ve (Federal Trade Commission) ve bir çok memleketlerdeki (Conseil National Economiques) gibi ve bunların vazifeleri.

F — Uzman işyarlardan kurulmuş sağlam bir burukras var mıdır?

1 — Merkez yönetimlerde nasıldır.

2 — Özel yönetimlerde (mahalli idarelerde)

G — (techniciens) le kurulmuş (hierarchie) şefleri var mıdır? Yoksa bunlar her hangi bir siyasal partinin adamları mıdır?

H — Siyasal Bakanların yanında siyasal akıntılardan uzak kalabilecek bir ikinci şef var mıdır? (Politikacı olmayan uzman işyarlardan) bir çok Avrupa memleketlerinde (Secrétaire general, Permanent Secretary; directeur general Statesssekretör) dedikleri gibi.

Yahud:

Amerikada olduğu gibi bakanla beraber değişen ikinci şefleriniz var mıdır? (Siyasal yönetgeriniz)

I — Her hangi bir kabinada bulunan arkadaşlar kendi (Uzman – ı buludukları işlerin başına mı getirirler

(Sübakanlığına bir general dış bakanlığına bir diplomat; Tüze bakanlığına bir avukat mı gelir? Yoksa bunlar aranmaz mı?

J — Hükümet başkanının bakanlık departmanı var mıdır? Yani ayrıca bir bakanlık işini üzerine alır mı? Birinci derecede mi ikinci mi?

4 — Hükümet başkanının rolü?

A — Devlet bakanile ilgileri?

B — Parlâmento ile ilgileri?

C — Çokluğa (Ekseriyete) karşı olan ilgilerde ki rolü.

D — (Le Parti totalitaire) ile olan ilgilerdeki rolü (Almanya, İtalya ve Avusturyada olduğu gibi)

E — Hangi işler için çift imza istenir?

F — Kabina üyelerde olan ilgileri?

G — Hükümet başkanı, hükümet genel politikasının müdafaasında yalnız başına mıdır?

H — Diğer bakanlara bakmak hakkı (Kontrol) nasıl yapdır?

I — Yönetim (hierarchie) sile ilgileri nasddır?

J — İl baylarla ve sefirlerle ilgisi?

K — Hükümet başkanının iç yönetimde kontrol ajanları var mıdır? Kimlerdir?

L — Eğer hükümet başkanı bir bakanlık işin de üzerine almamış ise, doğrudan doğruya kendisine bağlı servisler var mıdır? (Fransada l'Alsace - Lorraine ve Le Con- seil Economine işlerinde olduğu gibi)

N — Siyasal genel yönetimde yüksek yönetim birliği nasd başardır? Tek başına hükümet başkanınca mı? Yoksa bakanlar kurulunca mı?

O — Hükümet başkanı bu ödevi yapmak için yanma (Uzman) lar alır mı? ayrıca büroları var mıdır? (İngilterede Prime Ministre) in yanındaki (Head of the civil service) gibi.

P — Hükümet başkanının bürosunda daimî işyar'ar var mıdır? kuruluşu nasıldır? ödevleri nelerdir?

Q — Başkaca genel yönetim kurulu var mıdır? Birleşik Amerikadaki (Bureau of the Budget) gibi

R — Genel yönetim kadrosuna giren bir çok veya bütün işleri görmek üzere kurulmuş yani yalnız bir bakanlığı değil, bütün genel yönetimi ilgilendiren işlere bakmak üzere ayrıca bir bakanlık var mıdır?

İngilteredeki (Treasury ile Almanyadaki) (Beamten-ministerium ve Reichsministerium) gibi

5 — Hükümete sorgu :

A — Hükümet başkanının mes'uliyeti; kime karşı, hangi işler için?

B — Diğer hükümet üyelerinin mes'uliyeti kime karşı? Bakanlar devlet başkanına karşı ve parlâmentoya karşı mes'ul müdürler? Yahud her iki taraftan olmak üzere hükümet başkanına (Başkana) karşı da mes'ul olurlar mı? (İtalyada 24/ Biricikânun /935 kanunundan sonra olduğu gibi) ve hangi işlerde?

C — Birçok teknik yollardan hükümeti kontrol için kurullar var mı? (Gourdes Compte veya Gonseil d'Etat gibi)

(Ekonomik bakımdan hükümeti kontrol için kurulan İngilteredeki:

Establishment officers of the Treasury, ve Almanya'daki:
Reichssparkommissor gibi)

6— Hükümet ve Başbakanlığın ödevlerini gösterir yasaların yazılması isteniyor.

7 - 1800 yılındanberi memleketin geçirdiği değişiklikler:

A — 1800 yılında memleketiniz kaç kilometre mu-
rabbaı idi.

“	“	1850	“	“	“	“
“	“	1930	“	“	“	“

B — 1800 yılında nüfusunuz?

1850	“	“
1930	“	“

C— 1800 yılında 'hükümet işyarlarının sayısı?

1850	“	“
1930	“	“

D — Devlet bütçesi: Yukardaki yıllara göre gelirler
tutarı ile harcanan paralar ne kadardır

K. Naci Kıcıman

İdarî ihtilâflar

— Geçen say dan mabait —

Yazan : Appleton

Fransa münaziinfinih toprakta yerleşmiş olan kabilelerin vahim iğtişaşlar çıkarmalarından korkarak bu mukarreratın icrasına yardım etmek istememiştir. Şûrayı devlet, mahmi bir memlekette adlî mehakimin mukarreratını icradan imtina etmek suretile, Fransa hükümetinin almış olduğu kararı tenkit etmemiş, yalnız şunu ilâve eylemiştir:”... Müddeinin usuli dairesinde icrası lâzım gelen bir adlî ilâm istihsal elmiş olduğunu ve binnetice kendisine verilen bu hüccet ahkâmının icrası hususunda hükümetin âmare kuvvetine i'stinat, ve bunu talep hakkına malik bulunduğu; fakat hükümetin de bu icranın şeraitini takdir vazifesiyle mükellef ve nizam ve emniyeti umumiye için tehlike mevcut olduğu mütaleasında bulundukça kuvvei müselliha ile muavenetinden imtina hakkına malik olduğu nazarı itibara alındığından bu imtinadan tevellüt edebilecek zarara, şayet muayyen bir müddeti tecavüz edecek olur ise, pek tabîi olarak alâkadara tahmil edilmesi icap eden bir zarar diye bakılamaz ve hangi huduttan itibaren bu zararın cemiyet tarafından yüklenileceğini tayin etmek vazifesi hâkime düşer.,,

Şûrayı devlet bundan sonra hakkında ittihaz olunan tedbir yüzünden müddei için tevellüt eden istifadeden tamamen mahrumiyet, müddeiye menafii umumiye namına bir zarar tahmil etmiş olduğunu ve bu zararın taminini istemeğe hakkı bulunduğunu nazarı itibara alarak onu,

kendisine verilmesi lâzım gelen zarar ve ziyanın tesbitine tevessül edilmesi için Hariciye Nezaretine gönderir.

Her ne kadar bu maddede hükümetin bir şahsı hususî lehinde sadır olmuş bir mahkeme kararını icradan imtina etmesi suretindeki hareketine hükümet tasarrufu vasfına verilmesine itiraz olunabilir ise de, bu hareketin hükümet tasarrufuna pek çok yaklaşmakta olduğunu da inkâr etmemek gerekir. İmdi şûrayı devletin bu kararı, içtihatta bir tahavvülün başlangıcı gibi telâkki olunabilir. Bir tahavvül ki hükümet tasarruflarının tesiratını nakdi bir tahviz ile tadil ederek bunların büsbütün ortadan kaldırılmasına mâni olmaktadır.

Adlî tasarruflar

Adlî tasarruflar, hatta idare memurlarından sadır olsalar bile İdarî mahkemelerin salâhiyet dairesi haricinde kalırlar.

Faal veya kazaî idari uzuvlardan hiç birinin bir ilâmın icrasına mâni olmasına ve bir adlî tasarrufu tadil, iptal veya muahaze etmek hakkı olmadığı söylemeğe bile lüzum yoktur. Bilhassa alelâde polis mahkemelerinin salâhiyeti dairesine dahil olan kabahatleri tebyin kasdile jandarmalar tarafından tanzim olunan zabıt varakaları için de böyle hükümedilir. (Şûra kararı, 20 kânunusani 1922.)

İdarî kaza, meselâ bir veraseti tasfiyeye memur edilmiş olan bir noter gibi, adliye memurlarının veya müddeiumumîlik memurlarının adlî mahiyetteki vazifelerini; ifa esnasındaki tasarruflarını takdir veya müahaze etmeğe salâhiyetkar değildir. (Şûrayı devlet kararı, .20 kânunusani 1922).

Adliye Nazırının kararları diğer nazırların olduğu gibi, mahiyeti itibarıyla idari bir davaya yol açabilir. Fakat nazır, asıl mânâsıyla adlî bir tasarruf yaptığı zaman iş değişir. Meselâ hususî bir şahsın, adliye nazırına bir noter aleyhine müracaatta bulunması üzerine nazırın ciheti adliyeye noter aleyhinde inzibatî takibat icrasını emretmekten imtina eylemesi takdirinde böyledir. (Şûra karar, 10 şubat, 1922). Ve gene aynı nazırın cinayete müteallik bir hükmün yeniden tetkiki talebini reddetmesi de böyledir. (Şûra kararı, 20 kânunusani, 1922)

Bazı defa, münferiden ele alındıkları takdirde, İdarî telâkki edilebilecek olan bir takım tasarruflar, adlî usullere o derece sıkı bir surette merbut olur ki âdeta onun cüz'ü, mütemmimidirler, ondan ayırt edilemezler... Bu takdirde bunlar İdarî mahkemeye verilecek mahiyette değildirler. (Şûra kararı, 6 kânunusani 1922) .

Filvaki bazı tasarruflar, mahiyetleri itibarıyla adlîdirler. Bunların idare memurları tarafından ifa edilmiş olması katıyî mahiyetlerini tağyir etmez. Meselâ Pariste polis müdürünün ve departmanlarda prefenin ifa etmekte oldukları adlî polis vezaifi, tabiri diğerle adlî vezaif ile adlî polis vezaifi, memurun idare tarafından ifa edilmiş olmalarına rağmen mehakimi idariyenin salâhiyet dairesi haricinde kalırlar.

Meselâ tevkif, hapis gibi tasarruflar adlî tasarruflardandır. Tasarruflar, idare memurları tarafından ifa edilmiş olsa ve bu memurlar, kanunun tanımamış olduğu bir nevi inzibat salâhiyetine istinat etseler dahi bu böyledir. Fuhşun tenkili meselesinde olduğu gibi.

Bu mülâhazaları ferdî hukuk hakkında 73 üncü ve müteakibi fıkra da söylediklerimizle ve 296 inci fıkra da vazife muayyene kanuniyeyi tecavüz iddiasıyla müracaat

meselesi hakkında söyleyeceklerimizle karşılaştırmak mufavık olur.

Salâhiyeti kazaiye ve usul

Muhtelif İdarî hâkimler

Fransada mehakimi idariye teşkilâtı aşağıdaki mahkemeleri ihtiva eder:

1— Tam salâhiyeti kazaiyeyi haiz ve hususatı idariyede hukuku umumiye hâkimi olan âli bir mahkeme: Şûrayı Devlet.

2 — Fransanın ve Cezairin her büyük mıntakasında bir bidayet mahkemei idariyesi, departmanlar arasında prefektür meclisi. Bu mahkemeler, ancak hükümleri şûrayı devlette istinaf edilmek şartile, hüküm verebilirler. (Yalnız muhasebei umumiyeye ait hususlarda, dava, divanî muhasebatta istinaf olunur.)

3 — Müstemlekelerde idari davalar, ki bunlar da derecei iptidaiyede karar verirler ve kararları şûrayı devlette istinaf olunur.

4 — Muvakkat birer komisyondan ibaret olan hususî mahkemeler, mehakimâ idariyeye ait şu veya bu nevi nizalar hakkında karar itasına memur mahkemeler. Bu hususî mahkemeler, temyiz mahkemesi sıfatile, şûrayı devlete tabidirler.

Şimdi her biri hakkında ayrı ayrı tafsilât vermek suretile bunları tadat etmek kaldı. Bu eserin kadrosu, bu mahkemelerin vezaif ve faaliyetini bütün teferruat ve etrafı ile izah etmeğe müsait değildir. Binaenaleyh şûrayı devlet ile prefektür meclisleri ve müstemlekelerdeki me-

hakimi idariye hakkında daha etraflı malûmat vermekle iktifa edeceğiz.

a) İdarî mahkemeler arasında en mühimmi, Divanı Muhasebattır. 16 eylül 1807 tarihli kanun ile vücade getirilmiş olan bu yüksek mahkemenin iki nevi salâhiyeti vardır:

1— Masarifi umumiye-yi yapmak vazifesile mükellef olan, emvali midyenin sureti istimalini tayin etmek vazifesile mükellef olan ve fakat paraya bizzat vaziülyet olmıyan ita âmirlerini kontrol eder.

2— Emvali miriye varidatını tahsil ve muhafaza etmek ve ita âmirlerinin emri ile tediyatta bulunmak vazifesile mükellef olan muhasipler üzerinde kazaî salâhiyeti vardır.

B) Kur'a meclisleri, ordu efradının cem ve derci hakkında Fransada birbirini müteakip neşrolunan kanunlarla teşkil edilmiştir. En son kanun, 1 nisan 1923 kanunudur. Bu kanunun birinci babının ikinci faslının mevzuunu teşkil eden bu meclisler, askere davet edilmiş olan gençlerin orduya ivihali meselesi hakkında kat'î karar verirler.

C) Meclisi âlii maarif, 27 şubat 1880 tarihli kanun ile teşkil edilmiş olup hem inzibatî ve hem İdarî hakkı kazası vardır. Bu meclis, departmanların maarif meclisleri ile akademi meclisleri mukarreratının mercii istinafidır.

D) 1 temmuz 1916 tarihli kanunun 11 inci maddesile teşkil edilmiş olan harp kazançlarına ait fevkalâde rûsum mesaili ile iştigal eden encümeni âli de hususî bir mahkeme-i idariye olup mukarreratı, vazife-i muayyene! kanuniye-yi tecavüz iddiasile şûrayı devlet nezdinde istinaf olunur.

E) Harp hasarlarından mütevellit mesail ile meşgul mahkemelerle kanton encümenleri ki 17 nisan 1919 tarihli kanun ile ve bu kanunu tadil eden diğer kanunlarla ihdas edilmiş bulunan mahkemeler de bu kabilden olup vazifeleri 1914 — 1918 harbinde vukua gelen hasarlara ait tazminatı tayin ve tesbit etmektedir.

F) Muamele vergisine tâbi müessesatın tasnifine memur âli encümenin de aynile hususî mahkemei idariye vasfı vardır. (25 haziran 1920 tarihli kanunun 64 üncü maddesi). Şûrayı devlet, bundan şu neticeyi çıkarmıştır: Tatbiki hususî bir kanun ile menedilmemiş olan veya bizzat encümenin teşkilâtı ile gayri kabili telif bulunmayan usule ait bütün kaidelere bu mahkemede riayet edilmek icap eder. (Şûra kararı, 23 mart 1923).

G) Ganaimi bahriye mahkemeleri de hususî birer mahkemei idariye olup harp esnasında elde edilen ganaimi bahriye hakkında karar verirler.. (Laferriere'emüracaat).

Bu tadat, tam ve kâmil olmaktan çok uzaktır. Maamafih asıl hakikî idare mahkemeleri ile ancak birer istişarî heyet olan ve hakikî bir salâhiyeti kazaiye istimal etmiyen encümenleri birbirine karıştırmamalıdır. işte imar kooperatifleri şirketlerinin 15 ağustos 1920 tarihli kanun ile idare olunan nafia işlerine nezaret keyfiyeti kendilerine havale edebilecekleri san'at erbabının teşçili veya mimarlar listesinde ifası hakkında rey veren mahallî komitelerle merkezî komite bu kabildendir. (Şûrayı devlet kararı, 30 teşrinisani 1923).

Nazırlar, birer İdarî hâkim değildirler.

Bu mesele evvelce de münakaşa edilmiş idi. (Fıkra, 49). On dokuzuncu asrın bidayetinde ve büyük bir kıs-

mında nazırlar yalnız birer idare hâkimi değil, aynı zamanda idari hususatta birer hukuku umumiye hâkimi ad ve telâkki ediliyorlardı. Yani, idareye ait münazaünfih mesailden bir kısmının rüiyeti hususunun her hangi bir mahkemeye ait olduğunu kanunen muayyen olmadığı bu mesailin hal ve faslı için nazırlara müracaat etmek icap ediyordu. (Şûra kararı, 28 mart 1885).

Hemen hemen tamamen hukukî olan tedrici bir tekâmül, — ki bunu şûrayı devletin teşkilâtına ait olan 24 mayıs 1872 tarihli kanun hayli teshil etmiş ve bunda bilhassa Laferriere'in nüfuz ve himmeti büyük bir rol oynamıştır. — nazırların İdarî hâkim sıfat ve salâhiyetlerinin tamamen ortadan kaldırılması neticesini vermiştir. Bugün iyice yerleşmiş olan ve itiraz edilmesi artık pek müşkül bulunan bir içtihadı hukukiye nazaran nazırlar yalnız mesaili idariyede hukuku umumiye hâkimi olmamakla kalmayıp hiç bir suretle hâkim değildirler.

Bu, faal idare ile idarenin salâhiyeti kazaîyesinin tefrikinden yavaş yavaş çıkarılmış olan prensibin tatbiki demektir.

Uzun müddet nazırlar devletin menafimi temşiyet etmek maksadile bir takım kararlar ittihaz ettikleri zaman (devlete karşı olan matlûbatın tasfiyesi veya tasfiyesinden imtina, aidatı tekaüdiyenin tasfiyesi, devletin hesabına yapılmış levazım pazarlıklarının tefsiri, müteahhidin devlete karşı taahhüdâtma ademi riayeti dolayısıle bu pazarlıklara müteallik mukavelelerin feshi gibi), onların hâkim gibi, hâkim sıfatile karar vermekte oldukları mütaleası serdedilmiştir. Bu, bir hatadır: Nazırlar, nizamı tebellür ettiren ve İdarî mahkemeyi bağlayan bir takım mukarrerat ittihaz ederler, fakat bunlar asla bir hüküm değildir. Nazır, madunundaki memurların ef'aline karşı serdedilen

metalibata müteallik kararlar iptihaz ettikleri zaman da bir hâkim gibi hüküm vermiş olmazlar. Nazırlar, silsilei meratibe riayetden mafevka müracaat tarikile vuku bulan bir müracaat üzerine bir hüküm verdikleri zaman faal idareye ait bir iş yapmış olurlar. Tamamile faal idareye ait bir müşkülü halletmiş olurlar; nasıl ki bir sanat ve ya ticaretin başında bulunan kimse, muhtelif şube âmirlerinin müşterilerde zuhur eden müşkülâtın halli için davet olunabilir. Bu halde nazırın hâkim sıfatını haiz olduğu kabul edilmiş olsa idi, süprefeler veya nahiye müdürleri aleyhine mafevka müracaat tarikile vuku bulan müracaatlarda bir karar veren prefelerin de bu sıfatı haiz olduklarını kabul etmek icap ederdi. O surette idarenin her tarafında bir takım hâkimler belirecek ve idare memuru aramak mümkün olmayacaktı.

Nihayet bazı ahval vardır ki o ahvalde, nazırın hâkim vazifesini görmekte olduğu kabul edilmiş idi. Bu ahval de nazırın intihabat ihtilâfâtı dolayısıyla karar ittihaz ettiği ahvaldir. Meselâ, meclisi âlii maarif intihabatında böyledir. (16 mart 1880 tarihli kararname, madde, 12.) Keza balıkçılar intihabatı da böyledir. (18 teşrinisani 1859 kararnamesi, ilh).

Fakat burada nazır, bir hâkim sıfatı ile değil, kendisine tâbi makamâtın teşkilâtına ve bunların mürakabesine müteallik umumî salâhiyetlerine istinaden karar vermektedir. Bu, o kadar doğrudur ki şûrayı devlet, prefelerin 20 mart 1851 tarihli kanun ile teşkil ve tensik edilmiş olan ziraat loncaları intihabatını feshetmek hakkını kabul ve teslim etmiş olduğu halde hiç kimse, prefelerin birer hâkimi İdarî olduklarını iddia etmemiştir. (Şûra kararı, 29 nisan 1922.. ilh.)

La ferriere, nazır hâkimden bahsederken bu meseleyi çok güzel hülâsa etmiştir:

“Biz şu mütaleadayız ki nazırlar, İdarî bir ihtilâf halline gelebilecek ve binaenaleyh İdarî mahkemenin salâhiyeti dairesine girebilecek hususatta nazırlara ait olan hakkı kararı, salâhiyeti kazaiye ile karıştırmamak icap eder. Bu hakkı karar, ister devletin hidematmı idare etsinler, ister velâyeti âmmeyi doğrudan doğruya ve yahut diğer makamların mafevki gibi istimal etsinler, onların idare memuru sıfatile ifa etmekte oldukları vazifenin le-vazımındandır. Binaenaleyh bu hakkı karar, bir salâhiyeti kazaiye olmayıp, vazifei icraiyeinin, bilâhara bir takım müracaatlara yol açması muhtemel olan (nazırın kararının mahiyet ve mevzuuna göre İdarî veya adli hâkimler huzurunda) bir salâhiyeti mahsusadır. (La ferriere).

Devlet Şûrası

Devlet Şûrasının mahkeme halinde teşkili

Umumî kaideler.

Devlet şûrasının mahkeme şeklinde tensiki, teşekkülü anındanberi çok değişmiştir. Yalnız şûrasını hatırlatalım ki 24 mayıs 1872 tarihli kanundanberi şûrayı devlet, kendisine hâs bir salâhiyeti kazaiyeye sahip olmuştur. Şûra., kararlar verir ve yalnız devlet reisi tarafından isdar edilecek kararnameleri ihzar etmekle iktifa etmez.

Yüksek mahkemei idariye, muhtelif metinlerle idare olunur ki en mühimmi şunlardır: 11 haziran ve 22 temmuz 1806 kararnameleri, ikinci kararname bilhassa şaya-

nı dikkattir, zira mahkeme halinde karar ita eden şûrayı devlet huzurunda takip edilecek usulü tanzim eder. 24 mayıs 1872 tarihli kanunun ve bundan sonraki bir takım kanunî ve nizamî tedbirlerin gayesi, her gün artmakla olan işlerin terakümüne mâni olmak için memurin miktarını arttırmak, usulü tensik etmek ve basitleştirmektir. (26 teşrinievvel 1888 kanunu, ilh).

Şûrayı devlet, mahkeme sıfatile, muhakeme ve istintak organlarına maliktir. Muhakeme organları şunlardır :

1 — Deavî dairesi ve iki tâli şubesi.. 2 — Hususî deavî dairesi ve üç tâli şubesi 3 — Şûrayı devlet heyeti umumiyesi.

Heyeti umumiye, evvelleri, muhakemenin normal organı idi, çünkü şubeler istisnai olarak bazı nizaları muhakeme ederlerdi. 1 mart 1923 tarihli kanundan beri bu rol deavî dairesine intikal etmiştir.

Madde, 9 — Deavî dairesi, şûrayı devletin salâhiyeti kazaiyesi dairesine dahil olan mevad ve mesail hakkında itayı hükmeder.

Bu normal muhakeme organının yambaşında salâhiyeti kazaiyesi istisnai olan hususî şube vardır: Bu şube bilâvasıta vergiler ve intihabata müteallik elan mesail hakkında itayı hükmeder.

Nihayet heyeti umumiye, ancak nakli dava tarikile deaviyi rüiyet eden yani ya deavî dairesinden veya hususî şubeden, bilâhara tasrih edeceğimiz şerait dairesinde, huzuruna nakledilen davaları rüiyet eden bir mahkemeden başka bir şey değildir.

Bu mahkemeler, ancak adetleri azası tek olmak şartile dava rüiyet ederler. Celsede hazır bulunanların mikdarı çift olduğu zaman şûrayı devlet muavinlerinin en kıdem

lisi celseye iştirake davet olunur. Eğer azanın adedi müzakereye kâfi miktarda değil ise o zaman bunlar, ya diğer şuabata mensup azanın ve bunlar mevcut olmadıkları takdirde muavinlerin celseye iştirake davet edilmeleri suretile ikmal olunurlar. (1 mart 1923 kanunu, madde 5.)

İstintak organları, deavî dairesinde vücuda getirilmiş olan dört komiteden mürekkeptir. (1 mart 1923 kanunu, 2 inci madde.)

Şûrayı devletin muhtelif şube ve daireleri nezdinde bir müddeiumumi ve ehemmiyetleri fevkalâde olan hükümet komiserleri vardır. (1 mart 1923 kanunu., ilh.)

Deavî daireleri.

Deavî daireler, bir reis ile hizmeti âdiyede bulunan (en service ordinaire) şûrayı devlet âzasından, muavinlerinden ve mikdarı şûrayı devlet nizamnamei dahilisi mucibince tayin edilen 1 inci ve 2 inci sınıf mülâzım mürekkeptlr. Bu şube, iki tâli şubeye inkisam eder ki, dörde iblâğ edilmesi mevzuubahistir. Her biri asıl şubenin aynı salâhiyetlerine maliktir. Her ikisine de şube reisi riyaset eder. O bulunmadığı zaman celseye kmiote rüesasmın en müssini riyaset eder.

Deavî dairesi, ancak yedi âza ile karar verebilir. Her tâli şubede karar vermek için beş azanın, bulunması şarttır. Bu şube veya tâli şube, şûrayı devlete sevk edilmiş bütün ihtilâflı meseleleri rüiyet eder. Yalnız hususî şubeye ait olan rüsum ve intihabat meseleleri müstesnadır.

Tâli şube huzurunda muallâk bulunan bir iş hakkındaki muhakeme, davanın nakli şûrayı devlet reis muavini veya deavî dairesi reisi tarafından veya tâli şube -

nin veya istintak komitesinin kararı ile veya hükümet komiseri canibinden talep edilecek olur ise, asıl şubeye gönderilmek icap eder.

(1 mart 1923 kanunu, madde 3) gayet mühim olan veya her hangi bir prensibi ortaya atan mesailde bu veçhile hareket olunur. Şûrayı devlet, bu suretle kendisini teşkil eden makamatın müteaddit olmasına rağmen, salâhiyeti kazaiyesinin vahdetini muhafaza etmiş olur.

Hususî deavî daireleri.

Hususî deavî dairesi, 26 teşrinievvel 1888 tarihli kanun ile ve muvakkaten kaydı ile ihdas edilmiş idi; fakat işlerin çoğalması üzerine kat'î olarak ibkasına karar verilmiştir; bu şube, bir reis ile on iki şûrayı devlet azasından başkaca, muavinlerden ve adetleri ve şerait tayin ve tahsisleri şûrayı devletin nizamnamei dahilisine dair olan kararname ile tesbit edilmiş bulunan birinci ve ikinci sınıf mülâzımdan mürekkeptir. (Kararname, 4 ağustos, 1923, madde 11.) Hususî şube, kendisinin haiz olduğu salâhiyetlerin aynına malik olan üç tâli şubeye mününkasemdir ve her birinin dört azası vardır.

Tâli dairelerden birinde muallâk bir halde bulunan bir davanın asıl hususî daireye nakli, deavî dairesindeki deavinin nakline ait şeraitin aynına tâbidir. (Kararname, 4 ağustos 1923, madde 12). Fakat o zaman, raporun gerek bizzat deavî dairesi ve yahut istintak komitelerinden biri tarafından tanzimi maksad le deavî dairesine gönderilmek icap eder-

Hususî şube, bilâvasıta rûsum ile rûsumu mümasileye ve intihabata müteallik hususatı rüiyet eder. Bu nevi

deavî pek çok ise de deavî dairesine havale edilenler kadar mühim değildir.

Şûrayı devlet heyeti umumiyesi.

Mahkeme halinde toplanan şûrayı devlet heyeti umumiyesi, şu suretle müteşekkildir: 1 — Şûrayı devlet reis muavini; 2 — Deavî dairesi reisi ve âzası; 3 — Her sene teşrinievvelde intihap olunan hukuk ve idare şubelerinden seçilen ve hizmeti âdiyede bulunan beş şûrayı devlet azası. Şûrayı devlet reis muavini bulunmadığı takdirde heyeti umumiye riyaset etmek hakkı deavî dairesi reisine ve o da bulunmadığı takdirde istintak komiteleri rüesasının en yaşlısına aittir. (1 mart 1923 kanunu, madde 5).

Heyeti umumiyenin istişarî reye malik lâakal on iki âza mevcut olmadan vereceği kararlar muteber değildir.

Heyeti umumiye, yukarıda görüldüğü veçhile deavî dairesinden veya hususî şubeden kendisine gönderilecek olan mesaili rüiyet eder. Heyeti umumiye, kendi mukarreratı aleyhindeki müracaatları da rüiyet ve fasleder.

Görülüyor ki şûrayı devletin muhtelif teşekkülleri kısmen aynı memurlara maliktir. Azası en çok olan teşekküller, azası daha mahdud olanlara haricî azanın da inzimamile, meydana gelirler. Bu usul, ekseriya İdarî mesailde kullandır.

İstintak komiteleri.

Dört komiteden ibaret olan istintak komiteleri, bir istihbar ve dosya ihzari organı olup her mesele için tayin olunan mazbata muharririni kontrol, faaliyetini teş-

dit, tenkit ve mesaisini tasdik veya tadil eder. Bizzat mazbata muharriri, istintak komitesinin (ve şayet mesele, şubeye gönderilmiş ise şubenin) bir organıdır. İstintak komiteleri, yalnız muhakemat şubesinde mevcut olup hususî şubede yoktur. Hususî şubede her tâli şube, mesele hakkında bir karar vermeden evvel mazbata muharriri ile birlikte istintakı yapar.

Eğer parlâmento, 26 kânunusani 1925 tarihinde hükümet tarafından tevdi edilmiş olan lâiyhayı kabul edecek olur ise istintak komiteleri sistemi terk edilecektir. Bu lâyiha, dört istintak komitesini karar vermek salâhiyetine malik dört tâli şubeye kalbetmeği derpiş etmektedir. Bu sistem, muhakemat şubesinin hüküm vermeğe salâhiyettar organlarının adedini tezyit edecek ve bu suretle işlerin halli tacil edilmiş olacaktır. Filvaki bir çok işler için ne istintak işinin bir komite tarafından idare edilmesi, ne de nizam yedi hâkim tarafından rüiyet edilmesi hiç te zarurî değildir. Bir raportörün tâli şube namına istintakı yapması, ve tâli şubenin de üç hâkim ile meseleyi rüiyet etmesi kâfidir. Tabiî mühim ahvalde veya herhangi bir prensip işinin içine karıştığı zamanlarda bütün şubenin veya heyeti umumiyenin meseleye vaziyet ederek rüiyet etmesi hali müstesnadır.

Müddeiumumilik.

Şurayı devlet nezdinde bir müddeiumumilik vardır. Deavî dairesinde bu makam, mütekablen şurayı devlet muavinleri ve kararname ile mensup mülâzım arasından alınan hükümet komiseri ile muavinlerinden mürekkeptir. (1 mart 1923 kanunu, madde 5). Hususî şube de müddeiumumilik keza kararname ile mansup birinci

sınıf mülâzım meyanından alınan dört komiser muavininden terekküp eder. (8 nisan 1910 kanunu, madde 96.. ilh.)

Bunların vazifeleri, şubeler veya istintak komiteleri tarafından tahkik edilmiş olan işlere ait dosyaları, raporları ve karar projelerini tetkik etmek ve heyeti umumiye celsesinde mütalaalarını beyan etmektir- Eğer hükümet komiserinin tetkkatı kendisini raportörün teklif etmiş olduğu sureti halden başka bir neticeye isal edecek olur ise, taamül icabı mesele, istintak dairesine havale ve orada yeniden tetkik olunur.

Hükümet komiserleri, hukuku idariyeye ait içtihadatın tanziminde daima mühim bir rol oynamışlardır. Aralarında çok kıymetli kimselere tesadüf edilmiştir, bunların mütaleaları şûrayı devletin temayülâtı içtihadîyesini ve kararnamelerini anlamak hususunda müracaat edilmek icap eden mülâhazalardır. Bunları n rolleri, ekseriya müşküldür. Zira, çok kere idarenin büyük bir ehemmiyet atfetmekte olduğu iddialara karşı mücadele etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Heyeti mecmuası itibarile, fikir istiklâlleri daima hukukî kıymetleri derecesinde olmuştur.

Devlet Şûrasının hukukî vazifesi

Devlet şûrasının kazaî salâhiyetinin umumî vasıfları.

Bu salâhiyeti kazaîye, atideki üç vasfı arzeder: 1 — Bu salâhiyet, nihaîdir. Yani hususatı idariyede şûrayı devlet, mîüntehayi mehakimdir. 2 — Bu salâhiyeti ka- zaiye, umumîdir. Yani idareye müteallik bütün ihtilâflar, ana vatanın veya müstemlekelerin her hangi bir nokta-

sında tahaddüs ederse etsin, ve hatta ecnebi memleketinde tahaddüs eden ihtilâflar, Fransa idaresini alâkadar etmek şartile gerek doğrudan doğruya, gerek istinaf tarikile, gerek temyiz tarikile, yani icabı hale göre, şûrayı devlete sevkolunur. 3 — Nihayet bu salâhiyeti kazaîye, âdi (ordinaire) dir. Yani şûrayı devlet, hususatı idariyede hukuku umumiyeye hâkimidir.

Şûrayı devlet salâhiyeti kazaîyei âdiyesinden başkaca birçok kanun hükümlerde salâhiyeti kazaî vazifelere de maliktir.

Evvelâ bu ahvali tetkik edeceğiz, bu ahvalde kanunların mefadı sarîh ve kat'îdir. Bu noktâi nazardan şûrayı devlet gerek istinaf hâkimi sıfatile olsun, gerek temyiz hâkimi sıfatile olsun münferit hâkim olarak itayî hükmeder.

Şûrayı devletin Vazifevî salâhiyeti.

Şûrayı devlet, hâkimi münferittir. Bu itibarla, gerek derecei iptidâiye ve gerek derecei nihaiyede, hükmeder. Bilhassa aşağıdaki v hususatta: 1 — Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz iddiasile vuku bulan iptal müracaatlarında (24 mayıs, 1872 kanunu, madde 9.) 2 — 22 temmuz 1806 tarihli kararnamenin 40 inci maddesi mucibince yapılan hususî fesli müracaatları; 3 — Mecalisi umumiyeye intihabatına ait ihtilâflar (31 temmuz 1875); 4 — Dahiliye nazırının 7 haziran 1873 tarihli kanunu mucibince vaki talebi üzerine mecalisi umumiyeye, arundismanlar mecalisi veya belediye meclisleri aleyhine resen verilen istifa kararlarından mütevellit ihtilâflar; 5 — Belediye meclisi müzakerelerinin feshedileceğine veya keenlemeyekûn addedileceğine dair olarak prefel ta-

rafından. Isdar olunan kararlara karşı dermeyan olunan metalip {5 nisan 1884 kanunu, madde 66, 67) ; 6 — Devlet levazımı pazarlıklarından mütevellit ihtilâflar (11 haziran 1801 kararnamesi madde, 13) ; 7 — Askerî ve mülkî tekaüdiyelere dair olan metalibat (14 nisan, 1924 tarihli kanun, madde, 66).

Şûrayı devlet, istinaf hâkimi.

Şûrayı devlet, kanunen prefektür meclislerine (22 temmuz 18.89 kanunu, madde 57) ve müstemlekât deavî idare-meclislerine (emirname, 21 ağustos 1825, madde 161 ilin) Tevdi edilmiş olan bütün işleri istinafen rüiyet eder.

istinaf tarikile yapılacak olan bu müracaatlar için hususâtiye ihtar edilmeğe şayandır: 1 — Nizam ehemmiyeti ne kadar az olursa olsun, mahkemei idariyeye ait olan umumî bir menfaatin mevzu olduğu farzedildiği zaman, mesele istinaf olunur; 2 — Şûrayı devlet nezdinde yapılan İstinaf, istinaf edilen kararın icrasını tehir ettiremez- Meğerki hususî bir kararname bir tecil yapsın. .(Kararname, 22 temmuz 1806 ilh.)

Şûrayı devlet, temyiz hâkimi.

Şûrayı devlet, istinaf tarikile kendisine tâbi olmıyan 'bütün mebakimi idariyenin mukarreratına karşı temyizen müracaat edilecek mahkemedir.

Kanun, bu prensibi bilhassa divanı muhasebat kararları için ekseriya teyit etmiştir. (16 eylül 1807 kanunu, madde 17.) Askerî mesailde kur'a meclisleri mukarreratı için. (1 nisan 1923 kanunu.) Harp hasarları encümenleri

gibi muvakkat mehakim mukarreratı için. (17 nisana 1919 kanunu) ; ve nihayet arazinin yeniden imar ve lhyası komisyonları (4 mart 1919 kanunu, ilh.), Ve mmtakavî tekaüdiye komisyonları mukarreratı için. (31 mart 1919 kanunu) ilh... de köyledir.

Fakat şûrayı devlete temyizen müracaat edilmek içis, hususî bir metne ihtiyaç yoktur.

7-14 teşrinievvel 1790 ve 24 mayıs 1872 tarihli kanunlardan müsteb'an olduğuna göre, şûrayı devlet, hususatı idariyede salâhiyetlerin nâzımı âlisidir, Ve bütün erkânı idariyeyi irtikâp zannı altımda bulundurabilecek olan vazifei muaj/yenei kanuniyeyi tecavüz iddialarında- hüküm ita eder. Mehakimi idariye bile,» onun bu sansürü haricinde kalamaz. (Temyiz tarikile müracaat için. 355.inci fıkraya müracaat.)

Bundan başka nazırlar, idarei umumiyenin heyeti mecmuasını kontrolden ibaret olan umumî salâhiyetlerine istinaden, kanunun menfaati namına temyiz tarikile.' şûraya müracaat edebilirler. Fakat bu müracaatlar ki derecei nihaîyede olmiyan mukarrerata da kabili tatbiktir. — Temyiz edilen kararın tamamilen nazarî bir surette sunsör edilmesinden başka bir neticeyemüncer olmaz. (La ferriere).

Devlet şûrası, mesaili idariyede hukuku umumiye hâkimi.

Şûrayı devlet La ferriere'in nüfuz ve tesiri altında; kendisini mesaili idariyede hukuku umumiye hâkimi addetmiştir. Yani kanunun merci olarak, başka bir hâkim; göstermemiş olduğu bütün mesaili idariyede karar vermek: hakkına malik olduğunu ilân eylemiştir» Tabiri diğerle-

birtasarrufu idarinin veya bir âmme hizmeti faaliyetinden mütevellit fili bir vaziyetin bir mutalebeye yol açması ve yahut böyle bir ihtilâf için kanunun bir merci tayin etmemiş olması takdirinde bu gibi talepleri ve ihtilalları gerek derecei iptidaiye ve gerek derecei nihaiyede rüiyete Devlet Şurası salâhiyettardır. Bu içtihad nazırların haiz oldukları vaktile iddia edilmiş olan salâhiyeti kazaiye ankazı üzerinde teessüs etmiştir. Nazırların birer hâkimi İdarî olmadıkları kabul edilince onların hukuku umumiye kanunu olmadıklarının da kabulü evleviyetle muvafık görülmüştür.

Filhakika prefektür meclislerinin hususatı idariyede hukuku umumiye hâkimi rolünü isteyebilecekleri iddiasına müzaheret edilmiştir. Bunun için de 8 inci sene 28 pulivbse kanununun ihzarı mesaisi esnasında Roederer tarafından verilmiş olan bir rapora istinat edilmek istenilmiştir (Laferriere). Fakat bu rapor tabirâtı gösteriyor ki, rapor sahibince mevzuu bahsolan nokta, prefenin kollej mahkemelerinin tesis edilmemesi takdirinde departimanaların ihtilâl idarelerinin varisi sıfatile tevarüs edeceği daavi idi.

Derecei saniyede ve aynı maksatla 6 kânunusani 1813 tarihli kararname ileri sürülmüştür. Fakat bu kanunun hukukî bir vesika olmaktan başka bir kıymeti yoktur. Bir hukuku umumiye hâkimi vücuda getirmek için bir kanun metni lâzımdır. Bu ise yoktur. Prefektür meclislerinin hukukî vazifeleri 8 inci senenin 28 pluvios tarihli kanunun 4 üncü maddesi ve sair yeni bir takım metinler de tadat edilmiştir. Hiç birisinde, İdarî mesailde hukuku umumiye hâkimi vazifesi bunlara verilmemiştir.

Devlet Şûrası, kendisinin hususatı idariyede hukuku umumiye hâkimi olduğunu aşağıdaki başlıca üç metne is-

tinat ettirmiştir.

1.— 8inci sene 22frimaire tarihli kanunu esasinin 52 inci maddesi:

Konsüllerin idaresi altında bir Devlet Şûrası, hususatı idariyede zuhur eden müşkülli halle memur edilmiştir.

2.— 8 inci sene 5 nivose tarihli nizamname:

Devlet Şûrası haklarında birer karar verilmek üzere evvelce nazırlara havale edilmiş olan münaziünfih. meseleler hakkında karar verir.

3.— 24 mayıs 1872 tarihli kanunun 9 uncu maddesi:

Devlet Şûrası, İdarî ihtilâfat üzerine vukubulan müracaatlerde nihaî ve kat'î olarak karar verir..

Bu metinler, Devlet Şûrasına hukuku urnırmıyeye müteallik nihaî ve umumî bir salâhiyeti kazaivei. bahseder. Buna itiraz edilmiş ve 8 inci sene metnlerinin Devlet Şûrasına yalnız derecei nihaiyede bir salâhiyeti kazaiye ita ve derecei iptidaiyedeki salâhiyeti kazaiyeyî nazırlara terkketmiş olduğu iddia edilmiştir. Bu, bir hatadır. Metinlerin nazırlara bir gûna salâhiyeti kazaiye barakmamakta olduğunu anlamak için metinleri dikkatle okumak icabeder. Bu metinler, bu hususta, Devlet Şûrasını nazırların yerine ikame etmektedir. 8 inci seneden, evvel nazırlar, İdarî hususatta hukuku umumiye hâkimleri idiler. O zamandanberi bu salâhiyet, Devlet Şûrasına intikal etmiştir.

Şimdi Devlet Şûrasının bu fıkre ait olan başlıca tatbikatım görelim.

Yüksek meclisin akidesi, ilk evvelâ “tefsir ihtilafatı,, denilen mesaili müsta'hareye müteallik ihtilâfat sahasında tezahür etmiştir. Mehakimi adliye tarafından idareye gönderilen mesaili müsta'hare iki nevidir. Evvelâ, manası muzlim ve müphem olan bir tasarrufu İdarînin tefsir e—

dilmesi icabeder; saniyen bir tasarrufu İdarînin sıhhati meselesi mevzuu bahs olur. Bu son takdirde Devlet Şûrası, kanunun tayin ettiği bir hâkim mevcut olmadıkça, tasarrufu İdarînin sıhhatini takdir için kendisine müracaat edilmesine hemen karar vermiştir (Şûra kararı, 28 nisan 1882). Bu içtihad, bilâhara alelâde tefsir için vukubulacak müracaatlere de teşmil edilmiştir (Şûra kararı, 15 şubat 1895). Diğer taraftan def'at ile Devlet Şûrası, tam salâhiyeti teşriyyeyi müstelzim ihtilâfatta da, bu akideyi kabul etmiştir. Bunu kabul eden ve bizce malûm olan birinci kararname, 24 haziran 1881 tarihlidir. (Bougard) Nahiyeeye ait bir pansiyona müteallik bir itiraz mevzuu bahsidi. İtiraz olunan tasarruf prefinin evvelce dahiliye nazırı nezdinde istinaf edilmemiş olan bir kararı idi. Dahiliye nazırı, prefe tarafından verilen kararın, alâkadar taraf canibinden vaki müracaat üzerine kendisine tevdi edilmemiş olduğundan dolayı, kat'î olmadığını ve binaenaleyh doğrudan doğruya Devlet Şûrasına verilemeyeceğini ileri sürerek müstedinin istidasını reddediyordu. Şûra kararnamesi, “mevzuubahis kararname hakkında dahiliye nazırına müracaat olunabilirse de... Mösyö Bougard için bu kararname doğrudan doğruya ve dava tarikile Devlet Şûrasına müracaat edilebilecek mahiyette bir karar vasfını haiz olmaktan halî değildir.,, Diyerek bu usulü reddetmiştir.

Diğer bir kararnamedeki çok velvele uyandırmıştır. Devlet Şûrası, hiçbir gûna bir nezaret kararı mevcut olmıyan ahvalde, azledilmiş bir memur tarafından bir şehirden istenilen tazminat talebini rüiyet salâhiyetinde bulunduğunu ilân etmiştir. Bu karar, “Marsilya Belediye Reisi ile belediye meclisinin Mösyö Cadot'un metalibatına hak vermekten istinkâf etmesinden tarafeyn arasında

Devlet Şûrasınca halli icabeden bir ihtilâf doğmuştur., demektedir (Şûra kararı, 13 kânunuevvel 1889 illi.).

Daha yeni iki kararnamede Devlet Şûrası, daha açık ve daha cür'etkârane davranmıştır. 20 kânunuevvel 1912 tarihli bir kararnamede Şûra, (ihale ve pazarlıksız olarak) elektrik tenviratı hizmetini yapmak için ruhsat almış şahıs ile alâkadar nahiye arasındaki niza'da ihtilâf meselesini halletmiştir. Kararname, prefektür meclisinin salâhiyetini muhik gösterecek hiçbir pazarlık yapılmamış olduğunu tebyin ettikten Pamiers nahiye müdürünün bu ruhsatı vermekle elektrik tenviratının tevziini istihdaf etmiş ve bir âmme hizmetinin ifasını temin için hareket etmiş olduğuna ve bu mesele hakkında hüküm vermek idarimuhâkime ait olup kanun ise hangi mahkemenin mercii kanunî olduğunu tayin etmemiş bulunmasına binaen bu mesele de Devlet Şûrasının salâhiyettar olduğuna karar verir.,

23 kânunusani 1925 tarihli iki kararnamede Devlet Şûrası, harp esnasında tahrip edilmiş veya hasara uğratılmış demiryollarının tamiri ile askerî tekaüdivelerin tasfiyesi meselelerinde aynı suretle ve fakat daha ziyade kat'iyetle kendisinin hıususatı idariyede "Hukuku umumiye hâkimi,, olduğunu ilân eder. (Şûra kararı, 23 kânunusani 1925 .. ilh.)

Devlet Şûrasında usulü muhakeme.

Devlet Şûrasında usulü muhakemenin evsafı umumiyesi.

Umumiyetle muhâkimi idarece ve hassatan Devlet Şûrasınca takip olunan usulü muhakemenin evsafı mümeý -

yizesi şunlardır: Tahkikat, tarafeyn canibinden değil hâkim tarafından idare olunur. Bu, usulü muhakematı cezaiye gibi inquisitoire bir usul olup, usulü muhakematı hukukiye gibi ithamı değildir. Bu suretle usulü muhakematı hukukiyeye faiktir. Usulü muhakematı hukukiyede zarurî olarak vekiller tarafından temsil edilmesi icabeden tarafeyn, davanın vüzuh ve sarahatini temin için ihdas edilmiş olan usul kaideleri ile kendilerine bir takım mücadele silâhları vücade getirirler ve vekillerin de akitlerin fazla olmasında şahsan menfaatleri vardır.

İdarî hususatta usule hâkim olan mahkeme reisi, usulün tezvire alet olmıyarak yalnız kendi gayesine hadim olmasına dikkat eder. Maamafih tarafeynin mahkemedeki temsilleri, büyük bir istiklâle ve hakikî bir nüfuza malik olan Devlet Şûrası avukatları tarafından temin olunur. Fakat İdarî adaletin bu muavinleri, usule müteallik olarak yapdan muamelâtın adedi esasına göre tanzim edilmiş bir tarife mucibince ücret almamakta olduklarından, niza' ve ihtilâfları iğlak etmekte hiçbir menfaatleri yoktur. Esasen usulü muhakematı idariye, istişarelerin babalıya mal olan muzaafiyetini (Avukatlar, avueller) kabul etmiş ve mileli mütemeddinenin ekserisi bu muzaafiyeti usulü muhakematı adliyyede de reddetmiştir. Tarafeyn, Devlet Şûrası huzurunda, yalnız avukat tarafından temsil olunur.

2. — İdarî usul, herşeyden evvel tahrirîdir. Orada şifahî müzakerat, talî mahiyettedir. Birçok niza'lar, şifahî müzakere ve murafaaya hacet kalmaksızın hitam bulur. Bütün talebler, bütün müracaatlar tahrirî olarak hâkime yapdabilir ve hasım tarafa tebliğ olunur. Bu suretle sürprizlerin önüne geçilir ve tahkikat, raportörün nazarından hiçbir şey kaçmıyacak surette cereyan eder.

3.— İdarî usul, hiç olmazsa halk için, kısmen hafidir. Fakat müdafiiin talep olunan şeyin ne olduğuna sureti samimiyede vakıf olması ve müddeinin rakibi tarafından kendisine ne veçhile cevap veya mukabelede bulunulmuş olduğunu bilmesi manasında vicahi olmak gerektir.

Eğer avukat tayin edilmiş ise karar, alenen tefhim edilmek icabeder. Şifahî müzakerat da keza alenîdir.

4.— İdarî usul, basit ve tasarrufa uygundur. İstidalar, muhtaralar tarafeyne idare vasıtasile ve mübaşirin delâletine hacet kalmaksızın tebliğ olunur. Karanlık formüller asgarî hadde indirilmiştir. Mukarrerat, vazihtir, kolaylıkla anlaşılır. Mahkeme kâtipliğine tevdi olunan evrak, harçsız olarak tebliğ olunur. Maamafih istidalarla merbutatına tebliğ edilmek üzere, müstediler tarafından aslına mutabakati tasdik edilmiş olan nüshalar rabt edilebilir. (4 ağustos 1923 tarihli kararname).

Tescil masrafları, mahakimi adliyedekilere nazaran çok azdır.

Tarafeynin avukatlar tarafından temsili.

Gerek Devlet Şûrasında ve gerek Temyiz Mahkemesinde miktarları mahdud ve vazifeleri kabili intikal bir avukatlar heyeti mevcut olup bu mahkemeler huzurunda tarafeyni temsil ve müdafaa etmek imtiyazına maliktirler. Bunların vekâletlerine 1806 kararnamelerde lüzum gösterilmiştir (11 haziran 1806 kararnamesi, madde 33 ve 22 temmuz 1806 kararnamesi, madde 1.) Yalnız nazırlar, avukat tutmakta maaf addedilmişlerdir (11 haziran 1806 kararnamesi, madde 16 ve 17) Bugün birçok ahval vardır ki bu ahvalde tarafeyn istidalarını kendileri tanzim, imza

ve Şûraya tevdi edebilirler ve Şûra avukatı tutmakta maaf olurlar.

Bu gibi ahval başlıca atideki hususattır:

1. — İntihabata müteallik metalibat (22 temmuz 1885 kanunu); 2.— Bilâvasıta rûsum ile rûsumu mümasileye müteallik talebler (aynı kanun); 3.— Vazifei rmuayyenei kanuniyeyi tecavüz ididiasile yapılanmıuracaatler (2 teşrinisani 1864 'kararnamesi, ilh.); 4— Askerî veya mülkî tekaüdiyeler dolayisile yapılan itirazlar ^teşrinisani, 1854 kararnamesi, ilh.); 5.— Tenkil (ceza) mahkemelerine ait mesail (22 temmuz 1333 kanunu); 6.— Meccani tıbbî muavenet ve ihtiyarlara mecburî yardım mesailimde prefektür meclislerinin rmukarrerat aleyhindeki müracaatlar (15 temmuz 1393 Ve 14 temmuz 1535 kanunları). Devlet Şûrası avukatının vekaleti mecburî olmayan ahvald tarafeyn, yukarıda söylediğimiz gibi, istidanamelerini kendileri, tanzim, imza ve tevdi edebilecekler. Fakat şahsan şifahî mülâhazat dermeyan etmeleri kabul edilemez. Vaktile aynı kaidelere tabi olan Devlet Şûrasında ve ihtilâf mahkemesinde fon bapta biraz müsamahakârane davrandırdı. (Lferriere) Fakat bugün kat'i yem kabul edilemez. (Dallos). Filvaki bir taraftan, Devlet Şûrası müzakeratı şifahiyesini tensik eden bütün metinler müdafaatta bulunmak hakkını avukatlara vermekte ve bizzat tarafeynden asla bahseylememekte- dir. (bilhassa 4 ağustos 1923 kararnameleri.) Diğer taraftan, Devlet Şûrasında münakaşa edilen imesail gibi teknik meseler de İdarî işlerle pek alâka ve aşınası bulunmıyan kimseler tarafından yapılacak müdafaatını bir faide teminetmesi muhtemel değildir.

Nazırlar her ne kadar Devlet Şûrası avukatlarının vekâletinden (müstağni iseler de Şûrada şifahî mutalaat

serdetmek İstedikleri zaimian avukatlara (müracaatleri zarurî ve mecburîdir. Bir de nazırlar, bunu ancak davaya dahil iseler yani hukuki iddia mahiyetinde bir takım mutalaat sterde de çekleri zaman yanabilir, yoksa alelade bir fikir beyan etmek için bu usule müracaat edemezler.

Talebler hakkında tahkikat.

Muhakeme, Devlet Şûrasına hitaben kalene alınan ve ahvali fevkalâde müstesna olmak üzere, Şûra kâtibi umumiliğine te, pullu kâğıda yazılmadı ve tescil ettirilmelidir. Bazı ahvali fevkalâdede istida puldan ve tescil (muamelesinden muaftır. (meselâ belediye intihabatı..) tevdi olunan İstinaf veya Temyiz istidası ile başlar. Bu istida

Bazı ahvalde tescil muamelesi ücre'ti ileride haksız çıkan taraftan alınmak üzere: bilâ ücret yapılır.

Devletin menfaati namına nazırların verdikleri temyiz istidaları, nazır tarafından imza edilir ve nazır bu husus için diğer bir memuru tevkil edemez. (Laferriere, Şûra kararı, 21 teşrinisani, 1890.. ilh).

İstidanın, itiraz olunan kararın bir sureti musaddakası ile birlikte verilmesi mecburîdir. Şayet menarini aûdeisi bu sureti musaddakayı vermekten imtinai edecek olurlar ise keyfiyet, Şûraya bildirilir ve Şura bu sureti elde etmek için ıciabna tevessül eder. (Şura kararı, 11 mayıs 1883)

Müddeinin ibraz etmek istediği bütün evrak, istidaya raptolunur. İstida ile merbutatma bunların müstediler tarafından aıslrna ırutabakati tasdik olunan suretleri de lef olunabilir. (4 ağustos, 1923 kararnamesi, madde 22).

İstida, esbabı temyizeyi ihtiva etmek icabeder. Evvelce gördüğümüz gibi, bütün sebebler tetkikata tevdi olunur. Hatta daha ileri gitmek lâzımdır: İstinaf ve temyizın yapılması icabeden mühlet geçtikten sonra tahriren bildirilecek sebeblerin hiçbiri mesmu o'maz, meğerki yeni bir talep addedilebilecek ve hukukî bir prensibe istinat edebilecek olan bir sebep ola. (Devlet Şûrası kararı, 16 mayıs 1924).

İstida, iki ay zarfında verilmek icabeder. (13 nisan 1900 tarihli kanun madde, 24.) Bu mühletin bidayeti, itiraz edilen kararın müddeiye tefhimi tarihidir. İtirazların nazırlar tarafından yapılması takdirinde bu bidayet meselesi bir takım münakaşalara sebebiyet vermiştir. Mühletin, 1.— Kabahatlerde, adlî cezaî hususata temsilen, kararın isdarı gününden; 2. — Bilâvasıta rüsumda kararın maliye nazırı tarafından tebellüğü tarihinden;

3. — Mesaili sairede nazırın kanunen karara kesbi ittıla" etmiş olduğu farzolunan tarihten itibaren cereyana başladığını söylemek kâfidir. Nazırın ittibai tarihi ya kararın hasım tarafından kendisine tebliği veya kendisinin kararı resmen hasım tarafına iblâğı tarihidir.

Mevzuubahis karar, prefektür meclisi kararı ise prefeye tebliğ veya prefenin tebliği tarihi de aynı tesiri hasıl eder. (22 temmuz 1889 kanunı madde 59).

Bir müzaheretî adliye talebi, tarafeyni mühletin inkızasından mütevellit sukutu haktan kurtarır, fakat bu talebin iki aydan ibaret olan mühlet zarfında yapılması lâzımdır. (Şûra kararı, 7 şubat 1902.. ilh.) Bu pek yeni bir teşey olup hususatı adliyede bulunmaması teessüfe şayandır. Devlet Şûrasına müracaat, te'hiri icrayımüs telzim değildir. (22 temmuz 1806 kararnamesi., ilh.) Fakat Devlet Şûrası, itiraz olunan kararın icrası hususu-

nun müddeî tarafı ifrat derecede zarardide edeceğine ve müracaatinin ciddî ve kuvvetli esbaba istinat etmekte olduğuna hükmedecek olur ise bir tehir kararı verebilir. (Şûra kararı, 23 teşrinisani, 1888 ilh.)

Devlet Şûrası, prefektür meclisleri mukarreratına karşı müracaat mevzuubahis olan ahvalde tehire karar vermekten imtina eder, zira bu halde alenî ve vicahi bir dava teminatına maliktir. Esasen bu şiddet, prefektür meclislerine kefalet mukabilinde icranın muvakkaten te'hiri hakkı bahşedilmek suretile, tadil edilmiştir. (24 mayıs, 1872 tarihli kanun)

Nihayet tetkik bürosu (tetkik şube veya komitesi), bazıdefa ameliyatta tehiri elde etmek için daha az bilvasıta ve fakat daha çok faideli olan bir usul takip eder: îstinaf veya temyiz istidasını nazıra tebliğ ederken tehir talebine onun nazarı dikkatini celbeder. Bu tavsiye, alelekser nazırın nim resmî surette tehirini emretmesi neticesini verir.

İstidaların tetkiki

Bu tetkik, ya duavi dairesi ya hususî şube ya bir tetkik komitesi veya hususî şubenin tâlî şubelerinden biri tarafından işin ehemmiyetine göre Şûra âzasından veya muavinlerinden veya mülâzımlarından bir raportörün yardımile yapılır. (4 ağustos 1923 kararnamesi) Müracaat hususî bir şahsı veya devletten gayri bir idare aleyhine yapılacak olur ise bu şahıs veya idare, hususî bir usul ile dava edebilir. Tetkik komitesinin veya hususî şubenin müzakeresi üzerine bunların reisi bir “tebliğ oluna!” emri ısdar eder. Müddeî, gerek bu emri ve gerek istidayı müddaalyhe iki ay zarfında mübaşir vasıtasile tebliğ et-

tirir, aksi takdirde hakkı sakıt olur. (2 teşrinisani, 1864 kararnamesi, madde 3)

Devlet aleyhine müracat takdirinde tebligat doğrudan doğruya istintak dairesi vasıtasile nazıra yapılır. Müddaaaleyh mevcut olmadığı ahvalde yani fesih talebi ve tenkile müteallik mevat gibi hususatta da böyledir. Devlet Şûrasının nizam halli ile alâkadar olduğuna hükmeyletiği eşhası celbetmek hakkına malik olduğu şüphesizdir. Fakat bu dahili dava etme keyfiyeti idareten vaki olup “tebliğ olunalı,, emri veya müddeinin iştirak muaveneti mevzuu bahsolamaz.

Dahili dava edilen müddaaaleyh, tahrirî müdafaatını on beş gün zarfında yapar ve yine bu müddet zarfında avukat tutar, uzak mesafede bulunanlar için bu mühlet uzatılabilir. Avukat tutulmasına lüzum görülmiyen ahval müstesnadır. (22 temmuz 1806 kararnamesi).

Nazırı davaya dahil olsun olmasını dosya kendisine tebliğ olunur. Fakat davaya dahil olduğu zaman hakikî mütalaa serdeder, olmadığı zaman alelâde istişârî bir rey verir.

Bazı defalar nazırın cevabım gecikdirm-esi veya dosyayı Devlet Şûrası Kâtibi Umumiliğine göndermeği tehir etmesi vaki olur ve bu yüzden işin temşiyeti geri kalır, tetkik şube veya komitesi, ona bir mühlet tayin ederler (4 ağustos 1923 kararnamesi, madde 4 ve 16).

Fakat mühlete her zaman riayet edilmez. Bu müşküle karşı koymak için iki yol vardır: 1.— Şube, hususî bir karar ile, tetkikat için lâzım olan dosyaların ve tebliğ edilmiş olan evrakın yeni baştan vücuda getirilmesini emreder (4 ağustos 1923 kararnamesi). Bu karar, her nevi evamiri adliye gibi , nazırı bağlar; bu emre tâbi olmaktan imtina eylediği takdirde kendi mesuliyetini davet etmiş o

lur 2. — Şube, nazıra tebliğ olunan emrin mühleti geçtiği takdirde, hiçbir şey beklemeksizin hükmünü ita eder. (Aynı kararname, madde 22)

Bu hal sureti bilhassa amelîdir, hususile müddei, aynı maddenin natık olduğu veçhile, istida ve merbutatın birer nüshasını kâtibliğe tevdi etmiş ise nazırın mütalaaları tarafeyne tebliğ olunur, onlar da cevap verebilirler.

Tetkik bürosu, nizada bir alâka olan ve karar itirazül gayır tarikile yapacakları müracaatler mesmu olaçak derecede kendilerini mutazarrır kılan tarafları dahili dava eder.

Bu eşhası salise, ihtiyarî olarak davaya girebilirler fakat nizada tarafeynin alâkasından bambaşka bir alâkaları olmak şarttır. (Şûra kararı, 14 kânunuevvel, 1923 ilh..)

Bundan başka asıl tetkik ve tahkik tedbirleri denilen tedabiri ittihazı gerek tetkik makamının kararı, gerek şubenin kararnamesi ve gerek tâlî şube veya heyeti umumiye karare ile emredilebilir. Emredilecek tahkikatı evveliye tedbirlerinin mahiyetine gelince bu bapta tetkik bürosu fevkalâde bir serbestiye maliktir. 22 temmuz 1806 kanununun 14 üncü maddesi şöyle diyor: “Eğer, mesele ledettetkik, bazıhususatın ve evrakın tetkikine veya tarafeynden birinin sorgusuna lüzum görülecek olur ise, büyük hakim, Devlet Şûrası muavinlerinden birini tayin edecek veya mahalline gönderecektir. Bu tahkikat işlerinin ne şekilde icra edileceğin de tesbit eyliyecektir., Büyük hâkimin yerine bugün ya deavî dairesi reisi, veya tetkik komiteleri veya tâlî şubeler rüesası kaimdir, fakat tetkik muamelâtı hakkında, raportörün vereceği izahat üzerine, ya şubede veya hususî şubenin tâlî şubelerinden birinde veya tetkik komitelerinin herhangi birisinde müzakere ve müşavere yapılır. (4 ağustos 1923, madde, 4.)

Emredilmiş olan tahkikat tedbirlerini icra hususunda Devlet Şûrası., usulü muhakematı hukukiye kanunundan mühim olur ise de bu usulün bütün eşkâlini tatbik etmek mecburiyetinde bulunduğuna kail değildir. Devlet Şûrası, herşeyden evvel tahkikat ve tetkikatın mükemmel ve halisane olmasına, ve bunlarda müdafaa tarafının hukukuna riayet edilmiş olmasına bakar. Devlet Şûrası, aynı zamanda thkikat tedbirleri netayicinin icabında faideli bir surette müracaat ve tetkik ve münakaşa edilebilecek bir zabıt varakasına dercedilmesini ister.

Devlet Şûrasının alelekser emretmekte olduğu tahkikat tedbirleri şunlardır:

Keşifler, anketler, hâdisе mahallerini ziyaret, hâdisе ve maddeler hakkında isticvabat. Devlet Şûrası, aynı zamanda tamamilе idari bir tanım tahkikat icrasını da emreder ve idare memurlarının mütalaa ve raporlarını talep ve istihsal eder. (Laferriere).

Usulü Muhakeme.

Meselenin heyeti umumiyesi, tetkik bürosunun raportörü tarafından mahkeme makamına (şube, tâli şube veya heyeti umumiye) verilen bir raporda tahlil olunur. Bu raportör, şayet Devlet Şûrası âzasından veya muavinlerinden ise, reyleri tezekürîdir. Eğer mülâzım ise reyi, meseleyi rü'yet eden şube veya tâli şubede tezekkürî ve eğer meseleyi rüiyete heyeti umumiye davet edilmiş ise reyi istişarîdir. (24 mayıs 1872 kanunu, madde, 11.)

Rapor, bir takım mesaelelerle nihayet bulur, bunlarda ihtilâfın halli matlup olan filî ve hukukî noktaları tasrih olunur. Rapora bir karar projesi naıbtolunur. Hepsi tetkike memur makam huzurunda kıraat ve münakaşa edilir, bu

makam bir kararname projesi kabul eder, bu projenin her maddesi yegân yegân ve kemali teemmülle tetkik edilir.

Bunu müteakip dosya, hükümet komiserine tevdi olunur. Esasen kendisi ile bu tetkik esnasında noktai nazar teatisinde bulunulmuştur. Sonra mesele, yukarıda yaptığımız faiklara göre, şubeye, tâli şubeye veya heyeti umumiyyeye sevk olunur. Meseleler, hiç olmazsa dört gün evvelinden avukatlara tebliğ olunur. Raportör, raporu ve mesaili okur. Hazır bulunan avukatlar, icabederse, şifahî mülâhazalarını serdedeler, hükümet komiseri de mütalaalarını söyler. Onun üzerine Şûra, müzakereye girer ve kabul edeceği karar umumî ve alenî celsede kıraat olunur. (4 ağustos 1923 kararnamesi, madde 26, fıkra 2.)

İtiraz yolları.

Devlet Şûran, derecci nihaiyede karar veren bir mahkemedir. Binaenaleyh mukarreratına karşı tashihi karar tarikile müracaat olunamaz, yalnız rücu tarikile yani yine kendisine müacaat edilmek suretile müracaat olunabilir.

Bu itiraz yolları, üçtür: İtiraz, itirazülgayir, iadei muhakeme. İtiraz, gıyabî kararlar hakkında mesmudur. Gıyabî karar diye dahili dava olan tarafeynden birinin müdafaatını almaksızın verilen karara derler. Devlet Şûrası huzurunda mahkeme huzuruna çıkmamak dolayısıyla gıyab kararı ile, mutalebe veya müdafaada bulunamamak hasobile gıyab arasında fark gözetmeğe mahal yoktur.

Devlet Şûrasında birden ziyade müddei bulunan davalarda müddeialeyhlerden temerrüd eden hakkında müddeinin metalibâtı lehine veri'mesi muktazi kararın davete isabet eden müddaaaleyhle vicahen cereyan edecek muhakemenin neticesine tehiri usulü yoktur. Böyle bir hal

vukuunda muhakeme her taraf hakkında tabî cereyanını takip eder ve Devlet Şûrasının kararına mütemerrid tarafın, ayrı menfaati olmadıkça, itiraza hakkı olamaz.

İtiraz, kararın tebliğinden itibaren iki ay zarfında yapılır, yoksa hakkı itiraz, sukut eder. İtiraz, tehiri bir tesir ve neticesi olamaz, meğerki Şûra o veçhile karar vere Bu müracaatin tetkikinde ve bu bapta karar itasında alelade müracaatlerdeki kaideler tatbik olunur.

İtirazülgayir, kendilerini mutazarrır eden karar ken dileri davaya dahil edilmeden veya muhakemede temsil olunmadan evvel ittihaz edilmesi takdirinde tarafeynin müracaat edebileceği tarikdir. Bu tarik müracaatin muayyen mühleti yok ise de bu tariki istimal etmeğe hakkı olan tarafa Şûra kararının tebliğinden iki ay geçtikten sonra bu müracaatin mesmu olamayacağı mütalaasındayız.

Bu tariki müracaat pek nadiren kullanılır; zira Devlet ,Şûrası, kararından mutazarrır olabilecek tarafların daima dahili dava edilmesine dikkat eder. (22 temmuz 1806 kanunu, madde 37 ..)

Burada 22 temmuz 1806 kanununun 42 nci maddesinde tarif ve tayin edilmiş olan müracaatten bahsedecek değiliz. her nekadar mezkûr madde bu müracaati, itirazül - gayir sınıfına ithal etmekte ise de bu müracaat, kararlara karşı bir mürcaat değildir, zira bu müracaat Şûranın ancak ihtilafı olmıyan hususatta ittihaz etmiş olduğu kararlar hakkında yapılabilir.

İadei Muhakeme tariki.

İadei muhakeme tariki, Devlet Şûrasının vicahi kararlarına karşı yapılan fevkalâde müracaat tarikidir. Yalnız üç halde mesmu olur:1.— Karar, sahte evraka istinaden

verilmiş ise (22 temmuz 1806 kararnamesi) ; 2. — Mahkûm edilen taraf, hasım yedinde bulunan kat'î bir vesikayı ibraz edemediğinden dolayı mahkûm olmuş ise; 3.— Kanunun muhakeme için tayin etmiş olduğu eşkâle riayet edilmemiş ise. 24 mayıs 1872 tarihli kanunun 23 üncü maddesi, ki bu müracaati mübeyyendir, bu eşkâli tatad eder.

Bu tariki müracaatte behemehal avukata lüzum vardır. hatta münaziünfih madde hakkında ittihaz olunan kararın müteallik davada avukatın vücuduna lüzum görülmemiş olsa bile.

Kararların şekilleri.

4 ağustos 1923 tarihli kararnamenin 26 ncı maddesi “mahkeme halinde dava rüiyet eden Devlet Şûrası heyeti umumiyesinin, daavi dairesinin, hususî daavı dairesinin veya tâlî şubelerinin bütün kararları, tarafeynin isim ve ikametgâhlarını, mütalaalarını ihtiva ve başlıca evrak ile tatbik edilmiş olan kanunların neden ibaret, olduklarını beyan eder. Bunlar, reis, mazbata muharriri, kâtip tarafından imza edilir, umumî celsede okunur ve müzakereler zabıtına geçirilir.,

Devlet Şûrasının kararnameleri, başlıca üç kısımdan terekküp eder:

1.— Vizeler. 2.— Esbabı mucibe lâyhaları. 3.— Fıkrai hükmiyeler.

Vizeler, mukarreratı adliyenin fıkrai hükmiyeden gayri olan fıkaratına tekabül eder. Bunlar, tarafeynin talep ve delil ve sebeplerinin hulâsalarını, nazırların mülâhazattım veya reylerini, dosyanın başlıca evrakının tahlillerim ithiva ve meseleye tatbik edilecek olan ahkâmı kanuniye

veya nizamatin neden ibaret olduğunu beyan eder. Bunlar, mazbata muharriri tarafından tanzim ve şubeye veya tâlî şubeye tevdi olunur.

Devlet Şûrasının kararnamelerinde esbabı mucibe ekseriya alâttarikulihtisar zikredilmekte olduğundan bir kararnamenin şümulü hakkında malûmat ve vukuf peyda etmek için vizelere müracaat ve onları tetkik etmek faideden halı değildir. Esbabı mucibe lâyihası, -ki zarurîdir - fıkrâi hükmiyeyi muhik gösterecek olan filî ve hukukî sebepleri tadat eder. Devlet Şûrası, kararnamelerinin esbabı mucibesini çok kere muhtasaran zikretmektedir, bilhassa salâhiyeti kazaiyenin henüz İyi tesbit edilmemiş olduğu zamanlarda ve mesail hakkında Şûra bu suretle kendi kendini nakşeder görünmeksizin terakki etmek imkânını kendisine temin ve hasretmek istemiştir. Mamefih birkaç seneden beri bazı kere müfessir için sıkıcı olan bu hususiyet şiddetini kaybetmiştir. Esbabı mucibe, ekseriya gayet müşikâfane bir surette tetkik ve münakaşa ve o veçhile tanzim olunur. Bunlar ekseriya, pek nadir ve ihtiyatlı tadilât ile, mukarreratısabıkadaki esbabı mucibeye temsilen yapılır.

Hiçbir zaman Devlet Şûrası “esbabı mucibe,, kabul etmekle istinaf hâkimi sıfatile kendisine tevdi edilmiş olan mukarreratı teyîd etmiş olmaz. Kendi kararını daima hususî bir takım esbabı mucibe ile teyid eder.

Fıkrâi hükmiye, yekdiğerinden mütemayiz bir takım maddelere ayrılmıştır. Devlet Şûrası bu maddelerle münaziünfih olan muhtelif noktaları halleder. Nihaî bir madde, kararının bir sureti musaddakasının bu kararın icrasına memur nazıra tevdi edileceğini natık bulunur.

Devlet Şûrası kararnamelerinin iki tarihi vardır: Müzakerenin yapıldığı tarih, kararın alenî ve umumî celsede

tefhim ve kıraat edi'diği tarih. Bu ikinci tarih, kararın hakikî tarihidir. Mukarrerat mecmualarında bu tarih zikrolunur.

Mukarreratın icrası.

Kararın iptidasında bu kararın “Fransız milleti,, namına verilmiş olduğu zikrolunur. Aynı zamanda Devle Şûrasının hangi şube ve dairesinden verilmiş olduğu da beyan edilir. (4 ağusos 1923 kararnamesi). Bundan başka kararların sureti musaddakaları - ki Devlet Şûrası kâtipliği tarafından tevdi olunur. - atîdeki vacibülicra formülü ihtiva eder; “Cumhuriyet, (nazırların hangi nazırlar olduğu yazılır) nazırlarına ait olan hususlarda ve bütün icra memurlarına dahili dava olan eşhası hususiyeye karşı hukuku umumiyyeye müteallik hususlarda bu kararın icra edilmesini emr ve onları bu işe tevkil eder.,r

Bu formül, iki nevi sureti hal derpiş eder: idarelere karşı icra. Bunu nazırlar, yapar. Hususî eşhasa karşı icra. Hukuku hususiye usullerine göre yapılır.

Her iki hali yekdiğerini müteakip tetkik edelim:

1.— İdaîrei umumiyelere karşı icra.

Nazır, Devlet Şûrası kararım icraya memurdur. Bu vazifeyi ifadan imtina edemez. Her nekadard mesele, umumî surette mevzuu bahse dilmemiş ise de nazır tarafından, müsbî ve mukni bir delil iseredilmeksizin, tarafeynin icra taleplerinin reddedilmesinin onun mesuyliyetini davet edeceği mütalaasındayız. Zira bu imtina, tağrir ve hileye temsil edilebilecek ağır bir hatadır ve meselenin, muhakimi adliyyeye intikal etmesi icabeder.

Fakat hukuku hususiyeye müteallik icra yollarının idari umumiyelere tatbik edilemeyeceğini unutmamak lâzımdır. Kanun, hususî bir menfaat namına, umumî kredinin haleldar veya bir haciz muamelesi yüzünden âmmе hizmeti faaliyetinin sektedar olmasını istememiştir. Bu kaide, kuvvayı umumiye tarafında bilihtiyar muvafakat edilmeclikçe emlâki emiriye ferağ edilmesine müsaade etmiyen bir takım kanun metinlerinden istihraç edilmiştir. (22 teşrinisani 1790 kanunu)

Bu metinler aynı zamanda varidatı devleti haczeden icra memurlarını nakdî ceza ile tecziye ve haklarında inzibatî müeyyedeler tatbik eder. Departıman ve nahiyeler için ise bu kaide, bir takım hususî metinlerden müstahreçtir. Bunlar, ileride tetkik edilecek olup bazı ahvalde, eşhası hususiye menfaatine, hukuku hususiyenin icra tedbirlerinden büsbütün başka bir takım icra tedbirleri vazeder. Devlete gelince kaide departmanlar ve nahiyelere ait kaidelerden çok daha mutlaktır: Devlete karşı mecburî icra yolu yoktur. Eşhası hususiye, devleti tediye icbar edemezler.

Fakat bu, devlet aleyhindeki mukarreratı adliyenin idare tarafından icrası keyfiyetinin berayı nezaket yapılan bir hareket olduğu manasına gelmez. Devlet, mahkûm olunca tediye mecburiyetindedir. Fakat onu buna icbar edecek vasıta ve yol yoktur. Laferriere'in bihakkın dediği gibi "Devletin tediye etmeğe mahkûm olduğu mebalîğ ita ve tesviyesi salâhiyettar nazır tarafından malik olduğu salâhiyet hududu dairesinde emredilir. Eğer verilecek meblağın bütçede karşılığı yok ise nazır, meclislerden lâzım olan krediyi ister. Devlet aleyhine istihsal olunan mahkûmiyet kararlarını infaz ettirmek için bu kararlar ister Devlet Şûrasından, ister muhakimi adiiyeden sadır olsun, yani kararı veren mahkeme hangi mahkeme ve tatbik edil-

mek istenilen icra usulü ne olursa olsun — başka hiçbir kanunî müeyyede yoktur., (Laferriere)

Laferriere'in de telmih etmiş olduğu şu nokta hakkında da burada ısrar etmek münasip görülmüştür: İdarei umumiye aleyhine verilen kazaî kararların icrasına müteallik olan kaideler, kararın sadır olduğu mahkeme adlî olsun İdarî olsun, aynıdır. Binaenaleyh burada söylediklerimiz, yalnız Şûra mukarreratına ait değildir.

Devleti mahkûm eden bir kararı icradan imtina eyliyen nazır aleyhine hiçbir suretle müracaat olunamaz mı? Eğer imtina, para mevcut olmaması veya mevcut paranın istenilen hususa tahsisi imkânının bulunmaması esasına müstenit ise, bu hususta dava tarikile münakaşaya imkân yoktur. Esasen para mevcut olmadığı zaman meclislerden tahsisat istemenin muvafık olup olmadığına karar verecek yegâne hâkim , nazırdır.

Fakat nazır, ita emrini vermekten kararın mâna veya şümulüne itiraz etmek suretile imtina edecek olur ise alâkadar nazırın tefsiri aleyhinde müracaatte bulunurlar ve Devlet Şûrası, kararının veya netayicinin yanlış tefsiri esasına müstenit olan nazırın imtinamı fesetmekte tereddüt etmez. (Şûra kararı, 27 mayıs 1863)

Nazır, beş sene müruru dolayısıle sukut hakkı veya bir takas meselesini ileri sürecektir o'ur ise de iş böyledir.

Diğer taraftan nazır ita emrini vermekten imtina için kredi fıkdanı veya sair hukukî esbap gibi mâkul ve müsbet hiçbir sebep gösteremeyecek olur ve bu imtinayı suiniyetine ve salâhiyettar muhâkimin evamirine karşı bigayrihakkın mukavemetine delil teşkil eylerse bu, nazırın muhâkimi aduye huzurunda mesul tutulmasını mucip bir hareket olur.

Vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz iddiasıyla vuku-

bulan müracaatler üzerine ittihaz olunan kararın icrasına dair malûmat için 354 üncü fıkraya bakınız. Departmanlarla nahiyelere gelince, devlete olduğu gibi onlara kargı da hukuku hususiye icra yolları kapalıdır. (Devlet Şûrası mütalaası, 12 ağustos 1809 ..ilh.)

Fakat mahallî idarelerin suiniyetini kırmak için müracaat edilecek İdarî icra usulleri vardır.

Birincisi — ki departıman ve nahiyelere kabili tatbiktir. — kanun tarafından mafevk idareye verilmiş olan medyun meblağın tediyesini emretmek hakkından ibarettir. Eğer departıman ve nahiyenin bûdcesinde para yok ise bu tediyei yapmak için bu para resen bûdceye kaydolunur. Nihayet, eğer departıman ve nahiyenin parayı vermesi için lâzım olan kredinin karşılığı olacak bir menba yok ise dört bilâvasıta resim üzerine munzam rûsum tarhedilmek suretile hususî menabi vücûda getirilir (10 ağustos, 1871 kanunu.)

Diğer bir icra yolu - ki nahiyelere mahsustur. - nahiyeye ait olan bir mülkûn, dayinin talebi üzerine ve mahallî idareye lâzım olan parayı tedarik maksadile ve bir kararname ile satılmasından ibarettir. (5 nisan 1884 kanunu, madde 110.)

Mafevk idarenin bir munzam resim tarhı veya bir mülkûn satılması hususunda ittihaz edeceği kararda o idarenin hakkı takdiri mutlak ve nihaîdir: Nahiyelerin varidatı, ihtiyaçları, mükelleflerin tediye kabi iyyeti bahislerinde yegâne hâkim, idaredir. Bu noktada idare aleyhinde müracaat yapılamaz.

Fakat departıman veya nahije bir icra kararına malik bir şahsısalisin alacağını tediye kâfi menabie malik ise mafevk idare, departıman veya nahiyelerin bûdceye resen tahsisat kaydi talebini reddedemez. Şüphesiz, Devlet Şû-

rası, bizzat departman veya nahiye bütçesi için zarurî cilan krediyi resen koyamadığı gibi masrafın ihtiyar edilmesini resen emredemez: Böyle bir hareket, faal idarenin salâhiyetlerine gayrikanunî surette tecavüz olur. Devlet Şûrası, bu halde daini talebi, üzerine yapılacak muamele hakkında hüküm yermesi için dahiliye nazırına gönderir. (Şûra kararı. (26 haziran 1908)

Böyle bir karar karşısında eğer nazır resen bütçeye kayıt emrini, mâkul bir sebep göstermeksizin reddederse, şahsan mesul olur.

2. — Hususî alâkadarlara karşı icra.

İdarei umumiyelerden gayri davacılar hakkında Devlet Şûrası kararnameleri ile diğer mehakimi idariye kararları aynile mehakimi adliye kararlarının tesirini haizdir. Bu mukarrerat medyunun bütün gayrimenkullerine şamil hipotekli bir sened mahiyetindedir. (Devlet Şûrası mütalaası, 12 nci sene 16 Thermidor . ilh)

Bu hipotek hatta idari tatbiklere de şamildir ki bunlar, birer mahkeme hükmü olmayıp icrası mütehattim mukarrerattan ibarettir.

Binaenaleyh bu halde hukuku hususiyeye ait icra yolları kabili tatbiktir. Bu yollar, umuru nafia ve hidematı umumiye sahibi imtiyazları hakkında da kabili tatbiktir. Fakat kendilerine ait olan hususî emlâk hakkında olup yaptıkları veya işletmekte oldukları iş ve inşaat hakkında değildir.

Bu icra yollarından mütevellid müşküllerin halli, mehakimi adliyeye aittir. Yalnız icrası lâzımgelen kararın tefsiri mevzuu bahseldüğü hal müstesnadır. Bu tefsiri ancak makamâtı idariye yapabilir.

Hukuku hususiyeye ait icra yolları yanında bazı idare medyunlarına karşı İdarî mahiyette icra yolları vardır. Mültezimler, müteahhidler, sahibi imtiyazlar veya emvali emiriye muhasebecileri tarafından verilmiş olan kefalet akçelerinin müsadereleleri gibi. Bütün bunlara ait işler, İdarî mehaklmin salâhiyeti dairesine girer.

Prefektür meclisleri teşkilâtı.

Umumî ve tarihî malûmat

Malûm olduğu veçhile prefektür meclisleri aynı zamanda İdarî hususaita hem istişarî meclis, hem de İdarî mahkeme mahiyetindedirler. Bu meclisler, 8 inci senenin 28 pulivöse kanunu ile vücuda getirilmiş olup 21 haziran 1865 tarihli kanun ile tadil ve halihazırda parlâmentonun tasdikine arzedilmiş bulunan 6 ve 24 eylül 1926 tarihli kararnamelerle tamamen tebdil edilmiştir. Bunlara ait usul 22 temmuz 1889 kanunu ve 26 eylül 1926 kararname" er ile tesbit edilmiştir.

Her departmanın merkezinde bir prefektür meclisi vardı (Alsas loren için 65 inci fıkraya müracaat). 6 eylül 1926 tarihli kanımki bunları departmanlar arasında birer organ haline getirmiştir. -danberi yalnız 22 prefektür meclisi ve buna zamimeten Seine prefektür meclisi ve Cezairdeki üç meclis vardır. Aşağıda göreceğimiz veçhile Seine prefektür meclisinin hususî teşkilâtı vardır.

Biz burada prefektür meclisleri ile onların birer istişarî meclis olmaları noktai nazarından meşgul olacak değiliz. Onları birer mahkemei idariye olmaları itibarile tetkik edeceğiz. Birçok defalar tadil edilmiş olan 21 haziran 1865 kanunu Seine prefektür meclisi âzasının mikta-

rını 9 olarak tesblt eder. İleride bahsedeceğimiz 1926 reformundan evvel Seine prefektür meclisinin hususî bir reisi olup prefeden ayrıca meclise riyaset ederdi. Reis bulunduğu zaman meclisin iki odasından herbirine iki reis muavini riyaset ederlerdi. (17 mart 1863 ve 12 mart 1871 kararnameleri).

Müddeiumumilik buralarda faal idareye dahil olmıyan «hususî hükümet komiserleri tarafından temsil edilirdi. (2 temmuz 1881 kararnamesi).

Prefe tarafından tayin ve prefektür memurları arasından intihap olunan mahkeme kâtibi ve kâtip muavinleri tahrir işleri ile iştigale memur idillir.

Seine prefektür meclisi âzası, departımanlar arasında prrefektür meclisleri reisleri ve yahut, birinci sınıf âzası arasından münasifeten intihap olunurdu. Meclis reisi ile bu meclisin şubeleri reisleri bu meclisin veya Devlet Şûrasının âzası arasından tefrik ve intihap olunurdu.

Seine'den gayrı olan prefektür meclislerine, 1926 reformuna kadar hukukan prefe riyaset ederdi ve rüchanlı reyi var idi. Bu hükmü kanunî, faal idare ile mahkemei idariyeyi biribirine karıştırmakta olması aolayısile fena idi. Bereket versin 14 haziran 1865 tarihli kanunun 4 üncü maddesi, her sene kararname ile tayin edilecek bir reis muavinin, prefe bulunmadığı zamanlarda meclise riyaset edeceğini derpiş etmiştir. O andanberi prefe artık filen mec'ise riyaset etmiyor ve hakikatte reis rolünü reis muavini ifa ediyordu.

Yukarıda görüleceği veçhile departımanlar arasındaki prefektür meclislerinin şimdi bir reisleri vardır.

1926 senesinden evvel Müddeiumumilik departımanlardaki prefektür meclislerinde prefektür kâtibi umumisi tarafından temsil ediliyordu. Kâtibi umuminin prefektü-

re mensup Devlet Şûrası mülâzımlarından biri getirilebiliyordu. (21 haziran 1865 kanunu, madde 5, metrûk bir usuldür.) Ve yahut kaybolan veya işi çıkan kâtibi umumî yerine prefektür meclisi âzasından biri davet olunuyordu (29 mart 1821 emirnamesi).

Prefektür meclisi, daimî âzasının miktarı tek olduğu halde toplanmak, (22 temmuz 1889 kanunu) kararı lââkal üç âza tarafından verilmek lâzımgeliyorau. Yalnız 6 eylûl 1926 tarihli kararnamenin sekizinci ve 26 eylül 1926 tarihli kararnamenin 18 inci maddelerinde derpiş edilmiş olan ahval, müstesna idi. Âza adedinin ademi kifayeti takdi rinde itmam keyfiyeti, natamam bir surette 19 fructidor sene 9) konsüller kararı, 16 haziran 1808 kararnamesi ve 21 haziran 1865 kanununun 6 ncı maddesi mucibince yapılıyordu. Bu metinlere nazaran prefektür meclisi âzalarının yerine kaim olmak üzere mecalisi umumiye âzası davet olunuyordu. Eğer tayini matlup âza birden ibaret ise bu âzayı mevcut prefektür meclisi âzası tayin eder. Eğer müteaddit ise, prefenfn teklifi ile, dahiliye nazırı tayin eder.

Cezairde Vekâlet işi, mecalisi umumiye âzasından ve prefektür şua batı rüesasından biri tarafından icra olunur.

Vekil âza olarak intihap edilecek mecalisi umumiye âzasının mehakimi adliye âzasından olmamaları lâzımdır. (Sene 9. 19 fruct kararı)

Eğer ihtilâfta departmanların menafii alâkadardır ise bu ikame sistemi vahim mahzurlar arzeder. Şurası da hatıra gelir ki ekseriya şahsan siyasî bir fırkaya bağlı olan ve intihap edilmiş vekillerden bulunan mecalisi umumiye âzasının meselâ intihabata ait itirazat gibi prefektür meclisine tevdi edilmiş bazı mesailde zarurî olan istiklâli muha -

faza edememeleri mümkündür. Binaenaleyh 26 nisan 1926 tarihli kanun, 139 uncu maddesinde Seine prefeklür meclisinden maada diğer bütün prefektür meclislerine bir departmanda bir veya iki âzanın fikdanı takdirinde bu âzânlara civardaki departmanlar prefektür meclisleri âzasının getirilmesi müsaadesini bahsetmiştir. Fakat bu kanunun da 6 eylül 1926 tarihli kararnamedenberi hikmeti vücudu kalmamıştır. Bu kanuna göre ikame usulüne pek nadiren ihtiyaç hissedilecektir.

İdarî mahkeme sıfatile, İdarî istinaf mahkemesi, tek olan Devlet Şûrasının kontrolü altında bulunan prefektür meclisleri büyük hizmetler görmüşlerdir. Maamafih âzasının meslekleri kadrosunun çok dar olması buralardaki faaliyet ve istidatların hakkı ile taltif edilmesine imkânbağ olmamıştır. Bazı nüfusu seyrek departmanlarda bulunan bu İdarî mahkemelerin hemen hemen hiç işleri yok idi, bu da tecrübe ile tenevvü eden bir içtihad si şilesinin inkişaf etmesine pek ziyade manidir. Prefeklür kâtibi umumîsi, faal idareye çok bağli olduğundan mütalaa ve mülâhazalarını her zaman kemali istiklâl ile beyan edemez.

Bu noksanlar bir takım projelere yol açmıştır ki şu suret" e tasnif olunabilir:

1. — Hâkimi müctemi usulünden feragatle İdarî hususatta birinci derece bir hâkimi münferid usulü ihdası (Bonnevay'ın teklifi) 2.—3 ilâ 5 departmanı bir araya toplayan mıntakavî ve haizi muhtariyet İdarî mahkemeler tesisi, 3.— Prefektür meclislerinin mahkemei idariye olarak ortadan kaldırılması ve salâhiyetlerin tefriki prensibinden mühim itirazlar dermeyan edilmiştir.

1926 Reformu.

3 ağustos 1926 tarihli kanun (madde, 1) hükümete kararnamelerle İdarî ıslâhat icrası salâhiyetini bahşetmiş olduğundan 6 eylül 1926 tarihli bir kararname, Seine prefektür meclisinin hududu salâhiyetini ve teşkilâtı sabıkasına ipka ve fakat diğer departıman prefektür meclislerini ilga ve bunların yerine ilga edenlerin aynı salâhiyeti kazaiyelere malik departımanlar beyninde bir takım prefektür meclisleri ihdas etmiştir.

Bütün yeni prefektür meclislerinin dairei kazaiyeleri karşındaki cedvelde gösterilmiştir.

26 eylül 1926 tarihli bir kararname bu mahkemeler huzurunda takip edilecek usulü tadil etmiş, basitleştirmiştir bu iki kararname, halihazırda parlâmentonun tasdikine arz edilmiştir.

Reformun ana hatları şunlardır:

1.— Ne yeni mahkemeler ihdas ve ne de mevcudların isimlerinin tadil edilmesi istenilmemiştir. Reform, prefektür meclisleri miktarım tahdit etmekten ve teşkilâtlarım mükemmelleştirmekten ibaret kalmıştır. 2. — Prefektür meclislerinin salâhiyetleri tadil edilmemiştir. Bu mesele, kararname ile halledilmiyecek derecede mühim telâkki edilmiştir. Maamafih eğer reform matlup netayici verecek olur ise prefektür meclislerine pek mühim olmıyan bazı hususatta nihaî salâhiyet verilmek ve bilhassa hazine noktai nazarından salâhiyetlerini tevhit edecek şekilde bilvasıta rüsuma ait ihtilâfları bu mahkemelere nakletmek hususlarının mümkün olacağı ümid edilebilir. 3.— Kararnamenin başındaki raporda deniliyor ki “prefektür meclisi âzalarını bütün hayatımeslekiyelerini hayatı idariyenin seniyetlerinden uzak ve tamamen kazaî bir vazifeye

hasreden hâkimlerden mürekkep bir heyet haline koymamak için,, prefektür meclisleri ile âzalarının salâhiyeti idariyeleri ipka edilmiştir. 4.—Kolaylıkla halli mümükün olan hususatta prefektür meclislerinin vazifelerini basitleştirmek için kararname, bir “murahhas hâkim,, vücuda getirmektedir ki birçok ahvalde nizam bir hâkim marifetile halledilmesine medar olur. Esasen bu hâkim, müddei ve müddeaaaleyhlere yaklaşmak için nizam tekevvün etmiş olduğu departıman merkezine gidebilir.

Şimdi yeni teşkilât teferuatına girişelim.

Departmanlar arasındaki 22 prefektür meclisleri, dairei kazaiyelerine dahil departmanların adını taşırlar ve yahut içtima ettikleri departmanın merkezinin ismini alırlar. (6 eylül 1926 tarihli kanun, madde 2).

Departmanlar arasındaki prefektür meclisleri bir reis ile dört âzadan mürekkep olup âzadan biri hükümet komiseri vazifesini ifa eder, (madde, 3) Kararname ile tayin olunurlar ve üç sınıfa münkasemdirler. Üçüncü sınıf âza, müsabaka'sma kânunusani ayında başlanır ve yaşları lâakal 25 ve azamî 30 olan hukuk mezunları arasından müsabaka ile alınır. Terfî edilecek mevkilerin üç rub'u meslekten olan hâkimlere tahsis edilmiştir. 1 inci ve 2 nci sınıftaki fazla mevkiler, ancak devlet memurlarına veya sabıkan devlet memuriyetinde bulunmuş olan kimselere verilir.

Arkası var

Çeviren: **İbrahim Ali Erberk**

Kırtasiyecilikle Mücadele ve İdarenin İslahı

Yazan: Wilhelm Triebel

Prusya Maliye Vekâleti müşavirlerinden

Geçen sayıdan mabat

Dosya muhteviyatı :

1— Aynı işin muhtelif yer ve şahıslarla cereyan ettiğine göre; dairelere, vilâyetlere, hurufat heba sırasına veya muayyen isimlere göre ara taksimatılma tâbi tutulabilir.

2— Muhtelif zamanlarda aynı mesele hakkında cereyan eden muameleler senelere, aylara ayrılabilir ve bölünürler.

3— Her muamele müstakil olarak icabında makineli kartöndan çıkarılabilir. Dosyaların bu usulde tanzimi, işlerin çabuk Ve basit şekilde yürümesini temin eden âmillerdendir.

Birinci maddeye:

Dosyalardaki muamelelerin ara taksimatlara ayrılması, bir muamelenin evveliyatını aramağa lüzum kalmadan derhal bulmağı temin edeceğinden memurun zamanını işin esası üzerinde fikrî faaliyetle geçirebilmesine yardım eder. Bir makineli kartonda ara ve tahtanı taksimatla toplanabilecek benzer işlerin ayrı ayrı gömlek veya kartonlarda toplanması muamelenin vahdetini bozar. Bunun için birbirine benziyen işleri bir makineli kartondan fazlasını icap ettirse de yine makineli kartonlarda toplamak daha muvafık olduğu gibi, her müstakil muameleye sarfi icap edecek gömlmekten, raptiyeden bunları

tertip etmek ve 'bağlı kartona koymak işinden de tasarruf edilir.

Bilhassa İmakineli kartonların bu kabiliyetinden eski dtosyacılık usulünden yeni doısyacırlık usulüne girilirken istifade edilirse, gerek tasnif, gerek dolap ve gerekse makineli kartondan tasarruf edilmiş olur. Makineli kartonlarda ara taksimatı bir çok hailerde sağ ve hazan alt yan ta!rafa merdiven gibi, kesilmiş ve kat kat konmuş sağlamca ara kartonlarla temin olunur .

Bu kulaklı bölmelere ya hurufu heca veya isimler veya 'makineli kartonun icap ettirdiği tahtanı numaralar konur. Dosyadaki her bölmenin içindeki muamele^ bu bölmenin numarası veya harfî yanında dosya kabının iç tarafına yapıştırılacak veya dosyamın en üstüne konacak bir cetvelde gösterilir. Her dosya bölmesi de yine yeni yeni ara bölmelere ayrılabilir.

2 inci maddesi izahı :

Gömleklere konan dosyalarda bir muameleye ait bütün kâğıtların tarih sırasile konması lâzım geldiği kaidesine ittibai hareket olunurdu.

Bu eski emir ve talimatın tatbiki her defasında lüzumsuz yere memura vaki't kaybettirdiği aşikârdır. Çünkü her hangi bir muamelenin bitirilmesi için mahallinden gayri yerlerle yapılan muhabere, istizah ve karar gibi kâğıtların nasıl ve hangi sıra ile dosyaya konacağını tayine imkân yoktur. Hattâ bir çok zamanlar bir muamelenin tekemmülü için başka yerlerde yapılan ara muhabereleri ve saire ayrıca toplanmış olduğu halde bunlar eski bir talimat yerine getirilmek için yine parçalanarak dosyasında tarih sırasile toplanılır ve bu suretle gûya intilzam temin olunmakta idi.

3ncü maddenin izahı:

Bundan evvelki maddede tavsiye olunduğu gibi birbirine ait olan kâğıtları tarih sırasına bakmaksızın bir yerde toplu olması bunların bir defa daha arandığı zaman olduğu gibi elde bulunmasını temin eder, aksi takdirde muayyen bir işe ait bir muamele kısmının bulunması ve bir araya toplanması için bu dosyanın hattâ birkaç dosyanın karıştırılması ve saatlerce vakit kaybedilmesi ne sebep olur.

Buna mukabil makineli kartonda aynı işin tekemmülü için yapılan muhtelif muhabereler ayrı ayrı bölmelerde toplanırsa hem esas muamele meydana kaybolmaz ve hem de her hangi bir kısım) lâzımı gelirse derha toplu olarak bulunur. Diğer cihetten bir dosyada ana ve esas olan umumi karar üzerinden birkaç dosya İrk veya birkaç masanın çalışacağı sürekli işlerde hepsinin bir tek dosyayı beklemesine de bu sayede lüzum kalmaz. Bu suretle zamandan tasarruf edilir. Beyhude gidiş ve gelişlere hacet kalmaz. Sual, cevap ve nihayet işlere menfî tesir icra eden kavga gürültüye mahal kalmaz.

47— Dosya tekniği ilerlemektedir. Muhtelif sistemi de dosyalar vardır. Bunların her biri zaman zaman muayyen işler için uygun düşebilirse de her hangi birinin her hangi bir daireye uyacağı önceden iddia olunamaz.

Ancak her hangi bir dosya sisteminde de ebedî karar kılmak doğru (değildir. Ara sıra şu veya bu sistemi) tecrübe etmek te fayda verebilir. Memurlar yeni usulle) re de yeni sistemlerle de, usulile öğretilirse çabuk alışabilirler. Ancak mühim) olan şeyi her hangi bir dosya, sistemine alışkın olmak veya mülayim gelmek dolayısıyla. onda sabit kalmak değil, her dairenin hattâ her başka iş

için en uygun ve en ucuz gelecek dosya sistemini tecrübe ve tatbik etmesi lâzıma gelir.

45 numara ile anlatıldığı gibi dosyaların bundan böyle: deya mahalline göre veya tahtanı numaralarla muamelelere göre ayrılması lâzıma ge'ir. Ancak makineli kartnnu dosyaların bölmelere, ayrılma şekilleri işlerin gidişatına ve cinsine göre muhtelif olabilir.

a) — Meselâ yalnız bir tek vak'a veya bir tek şahıs için açılacak dtosyalarda (zat ve sicil dosyası gibi) diisiplin cezaları dosyalarında tabiiyet dosyalarında, dava dosyalarında, muayyen inşaat dosyalarında ve benzerlerinde ara bölmesi yapmağa imkân yoktur.

b) — Diğer, mesela vilâyetlere, şehirlere ayrılması; lâzım gekniyen muamelelerin dosyaları da bölmelere ayrılmaz .

c) — Ara sıra lâzım olacak muameleler veya bir kısmı ayrıca aranması muhtemel işlerin kısımları ayrı ayrı bölmelere konurlar.

Müstakil muameleli dosyalar 51 numarada tarif olunacak yatık makineli kartonlarda veya toplama musanniflerde, baskılı musanniflerde toplanırlar.

Müstakil dosyaların asma tertibatlı dolaplarda askı halkalarile de hıfzı imkânı vardır .

Muamelesi bitmiş dosyalar makineli kartonile dosyahaneye gönderilmez veya verilmez. 77 numarada tarif olunacak tomar usulü maksada kâfi gelmezse, dosya eski bir gömleğe veya kalın ise, bir musannife veya eski) bir bağlı kartona konarak arşive verilir.

48— Makineli kartonlar umumü olarak standarize ve normalize edilmiş eb'atta olmalı serbest şekiller (*)

(*) Gelişi güzel eb'ad

kabul edilmemelidir. Muayyen eb'atta makineli kartonun kullanılması .ise dolapların raflarının muhtemeli büyük kartonlara göre yüksek yapılmasını ve tasarrufu temin eder. Ancak muhabere kâğıtlarının da formalize edilmiş olması lâzımdır.

Tatbikatta dosyaların kapaksız raflarda ve tozlu olan dairelerde sürmeli kapaklı dolaplarda hıfzı maksada kâfi gelmektedir.

Kilitli dolaplar; mühim dosyaların ve sicil dosyalarının hıfzı amevzuubahs olunca kullanılır. Diğer cihetten kitaplar gibi dik duran ve ara sıra muamele için ele alınan makineli karton dosyaların yatık dosyalar gibi fazla toz tutmadığı da görülmüştür. Mevcut dolapların raflara tahvili veya yeni raflar yaptırılması dolap masraflarının ancak bir cüz'ünü teşkil edeceğinden raf usulüne geçmek her halde iktisadidir.

49 — Bütün hükümet muamelâtının dosyalarının maksada uygun, çabuk bulun'ur, şekil litiibarile kullanılmağa elverişli olması lâzımdır, idare masraflarının azaltıldığı buhranlı bir zamanda evrak ve dosya işlerinin masrafının da asgarî bir dereceye indirilmesine zaruret vardır .

Bunum için ancak kat'î İhtiyaç ve lüzum olan dosya tesisatının kurulmasile iktifa edilmek lâzımdır.

Umumî ve hususî mahiyette olan kâğıtların dosya plânı mulcübince konacağı dosyalar dikine konacak dosyalardandır.

50 — Her hâdiseye — her muameleye (şahıs veya mahalline göre) göre ayrı tutulması lâzım gelen dosyalar ayrı bir usulde tanzim olunur. Bu da her şahsım veya her mahallin dosyasını ayrıca tanzim etmekten ibarettir. Fakat bunun için de her muameleyi pahalı mu-

kavva klasörlere veya karton musanniflere yerleştirmeğe lüzum yoktur. Böyle muameleler için alelâde dosya gömleği maksada yetişir. Diğer cihetten muamelesi uzun sürmiyecek mahiyetteki işler renkli ara kâğıdı ile de ayrıt edilmek suretile makineli kartonlarda toplanabilir. Demek oluyor ki her hangi bir işe dosya tertip etmeden evvel işin mahiyetini gözünün de tutmak ve bu işe en uygun düşecek dosya şeklini tesbit etmek lâzımdır.

51— Şimdi Ulumî olarak hem uzun zaman ve hem de sık sık kullanılacak dosyaların nasıl tanzim edilmesi lâzım geleceğini mütalea edelim:

Levazım, kırtasiye, bir arada toplanan hesap cetvelleri, alelâde avukat ve saire gibi işler makinalı kartonlarda toplanır. Ve senesi geçince aynı dosya numarası ile yeni senenin tarih.ile bir başka makineli karton açılır.

52—Delmeden kâğıtları sıkıştırma tertibatlı musanniflerin sicil işleri için en muvafık dosya kabı olup olmayacağı bir çok mütalea ve münâkaşalara sebep olmuştur. Muamelâtı zatiye kâğıtlarının iğne veya rapti ye masaları usulile dos'yaya bağlanmayıp da kâğıdın yaylı musannifine konlmasında memurun vakit kaybet memesi gibi fayda vardır.

Yüz binlere varan eski (dosyaların içlerindeki kâğıtlar standarize edilmemiş boyda ve kartonları da daha büyük olduğundan bunların yeni şekildeki dosyalara naklinde bir fayda yoktur. Ancak muamelesi yeni başlayan şahısların dosyaları yeni şekildeki musanniflere ve bunlara; göre inşa edilmiş raflara konur.

53— Ekseri halde tekaüt odmuş bir memurun dosyası, tekaüt şubesinde bulunmak lâzım geliir. Fakat bir

memurun bütün hayatına ait vukuatını da ihtiva eden bir dosyanın, tekaüt: şubesi için bir kıymeti yoktur. Bunun için tekaüt şubesine lüzum olmayacak kâğıtların çıkarılması ve lüzumsuz ise imha edilmesi icap eder.

54 — Makinalı kartonlara işaret konması: Her dosyanın üzerine dosyanın numarası ve işin cinsi yazılır. Şimdiye kadar (öldüğü gibi, dosyanın gömleği kabına gelen ve yazılan kâğıtlar kaydolunur. Merkezî dosyacılık usulünde (yani meselâ bir vekâletin bütün dairelerinin dosyalarının bir tek elden, ve bir yerde toplu olduğu hallerde) dosya numarası hangi oda veya mahalle konacağını bildiriyorsa dosyanın üstüne lüzumuna göre oda ve dolap numarası da yazılır.

Her hangi bir yangında evvelâ kurtarılması icap eden dosyalara; dolaplara veya odalarına kırmızı şerit halinde çizgi yapılır. Muayyen dairelerin veya muayyen işlerin dosyaları arkasına belli renk çizilmekle aranan dosyanın daha çabuk bulunması temin olunabileceği gibi, yanlışlıkla ayrı bir sehpa veya rafa konan bir dosyanın diğerlerinden yabancı olduğunun derhal göze çarpmasını temin eder ve yanlışlığa mahal bırakmaz. Makineli karton dosyalarının arkasına renk yapmak imkânı olmayan hallerde dosya numaraları tekerrür ediyorsa, dairelerin ilk iki veya üç harflerde her dairenin dosyaları birbirinden tefrik edilebilir.

Diğer cihetten bütün dairelerin sicile ait dosyaları tek bir renk veya işaret altında toplanabilir.

55 — Bir dosyanın başka dosya ile de alâkadar olduğuna işaret :

Dosyaların tamlığı noktai nazarından bazı dosyaları alâkadar eder mahiyette olan tamimler, kararlar, emir

veya talimatnamelerin tarih ve numarasını ve hangi dosyaya konduğunu gösteren renkli bir işaret kâğıdı böyle dosyalara konmalıdır.

Tamim, emir, karar veya talimatnamelerden alâkadar dosyalara yetecek kadar mevcut ise her birine birer adet konması elbette daha muvafık olur.

Amirlerden ve merkezden çıkacak tamim ve emirlerin müteaddit suretleri toptan gönderilir. Ancak kalemlerin yazı kuvvetleri kopya işleri ile işgal edilmemeleri, böyle müteaddit nüsha gönderilmesinde fayda düşünülen kâğıtlar bir teksir makinesinde bastırılmak suretile hazırlanmalıdır.

56 — Hurufu hecaya ıgöre aranacak dosyaların, defterlerin, tamim, emir, ve kanunların hurufu heca usulü ne göre tanzimi lâzımdır.

Bunun için de vekâletler ve daireler müsterek bir birlik hurufu heca usulü tesis ve tatbik etmelidirler.

Bu münasebetle şunu da not etmek lâzım gelir; ki, bu gibi meselelerde her halde evrak ve dosya mütehassisinin fikrini de almalıdır.

57 — Yukarıda tarif olunan şeylerden ve mühim muamelelerden gayri bütün kâğıtlar, tetkikler, alelâde not varakaları, gelen ve yazılan ara haberleri (evrak üzerinde bulunan muamele fişleri) atılacak kâğıtlar kartonunda toplanır. Çünkü böyle kâğıtlar, muamelenin yürümesini temin eden birer kâğıt vasıttan ibaret olduklarından sacece dosyaları şişirtirler. Hatırimıza gelmişken şunu da söyliyeliim ki stenograf müsveddesi, el yazı müsveddesi; tashih müsveddesi gibi kâğıtların da kat'iyen dosyada bırakılması caiz değildir. Son giden tebyizin müsveddesinin dosyasında kalması kâfidir. Ancak atılacak kâğıtları dosya plânının icap ettirdiği

dosya numaraları havi kartonlarda toplamak muvafık olur. Her üç ayda bir, ufak dairelerde en geç senede bir defa bu gibi kâğıtlar paket yapılır. Bsir sene daha saklanır. Bundan sonra imha edilirler.

D — Cetvellerin kartodek sisteminde tanzim ve yürütülmesi

58— Hali hazırda hemen her yerde liste ve cetvellerin kartlara yazılma suretile tutulmasına başlanmıştır. Bu usulün faydası}, kartlajrın her an müstakil olarak ele alınabilinerek ayrıca tetkikine imkân bulunabilmesi ve eski usulde bir deftere bir şahıs bakarken İkincisi aynı zamanda arayacağı iş için beklemek zaruretiine mukabil, bu usulde müteaddit şahısların çalışma imkânı bulunabilmesidir. .

Bu usul bilhassa, mufassal ve çok grupları tâli kısımları olan listelerin ihzarında ve kullanılmasında tatbik edilirse faydalı olur.

Bu usul bilhassa bütçe fasıllarından yapılan sarfiyat kontrol cetvellerinin yazılmasında eski usul defterlerin yerine muvaffakiyetle tatbik olunur.

Bu kartodek usulü, icra mütekaitler, seyahat ve harcırah masraflarının kontrolunda da kullanılır.

59— Kartodek kartları umumî olarak bir esais ve bâr de ara kartlarından müteşekkildir. Yapılacak kayıtlar esas kartın üzerine yazılır. Ara kartları esas katların gruplarımın kutuda nerde olduğunu göstermeğe yarar. Bu ara kartlarının baş taraflarına ya rakam veya hurufu heca ile işaret konur.

Kartodek sistemi ekseriya tahta kutularda, sürme gözlerde ve sairede dikine kanarak kullanılırlar

60 — Kartodek usulü tatbik olunurken, aşağıdaki hususata da dikkat olunmalıdır:

a) — Muamele ve işin bünye ve cins itibarile bu sistemin mutlaka mukavva kartları, yoksa alelâde kalınlıkta kâğıt ile mi yapılacağı tesbit olunur.

Ara kartları mukavva kartlardan olursa, esas kartlar kâğıtta olsa yine dikine durabilirler.

b) — Kat'î bir lüzum dolmadıkça kartların ve kâğıtların eb'adı endüstri normalize ebadından (Din - A 4) büyük olmamalıdır. Umumî olarak kullanılan eb'ad A 5 ve A 6 dır.

Yazılmış ve dolmuş kartlar lüzum ve fayda varsa sıra numaraları ile ve hattâ istenirse grupları ile beraber bir veya müteaddit makineli kartonlarda toplanabilir.

Gerek yatık ve gerekse dikine kartodek sistemini bir evrak mütehassısı icap ettiği şekilde her daireye muvaffakiyetle tatbik eder.

Bu kartların kâğıt inceliğinde olanları bir veya kopyalı olarak makinede yazılabilir. Kartondan olan kartlara kopya (kalemi ile veya kat'î ihtiyaç halinde mürekkeple yazılır.

61 — Gelen kâğıtların tarzı muamelesi ve sonuna kadar vaziyetini kontrol:

Eski çalışmada ve bilhassa büyük resmî dairelerde varide kayıt ve jurnali defterinin tutulmasında fayda olduğu münakaşa götürmez bir hakikattir. Buna bilhassa dosya numarasının da ayrıca kaydolunmadığı, umumî olarak henüz systemsiz, usulsüz ve dosya plânı yapılmadan çalışan daireler için daha çok zaruret vardır.

Bu usulsüzlük ve karışık kayıtçılık yerine ana hatları aşağıda yazılı yeniusul teklif edilmektedir.

a) — Gelen kâğıtlarda dosya numarası belli olmayanların ait olduğu (dosyayı bu kitapta 40 numarasında yazılmış olan umumî dosya plânı gösterir.

b) — Evvelce tembel ve emniyete lâıyk olmıyan. memurlara olduğu kadar çalışkan ve emniyeti haiz memurlara da tatbik olunan kâğıtlar zimmetle alıp verme ve mühim olmıyanların da kaydedildiği usul yerine bundan sonra ancak lüzum görülen mühim olanları kaydolunur. Ve zimmet Usulü emniyete şayan olmıyan memurlara tatbik olunur.

Gelen bu cins kâğıtlardan başka 64 ve 70 numaralarda yazılı işlerde kaydolunur.

c) — Kâğıtların vaziyeti memurlar ve âmirlerden geçtikçe takip ve işaret olunur. Bu işaret ya kâğıtla beraber gezecek kontrol fişine veya kâğıdın kendisine havale edildiği imemurun listesinde (masa fişine) konur.

d) — Şahıslarla ve resmî dairelerle olan muhaberatın basit surette kaydı kapanır ve işaretlenir.

62 — Mühim ve acele kâğıtlar varide kayıt fişine yazılmak suretile kontrol edilirler. Bu fişe gelen kâğıdın, varsa tarih ve numarası ile mahalli ve aidiyet (yani işin mahiyetini de gösteren ve verileceği masa ve dosya numarası) yazılır.

Gerek istenecek dosya, yazı ve saire ile, tekid edilmesi lâzım gelen işlerin dosya numaraları ait olduğu günleri gösteren takvim şeklinde bir deftere işaretlenir. Muamelâtın çokluğuna, azlığına ve ihtiyaca göre bu takvim yaprağı her gün içim, her hafta için her ay için tertip ve tanzim edilmiş bulunur.

Bazı dairelerde tekerrür eden, meselâ tabiiyet istidaları, tekaüt maaşı bağlanma talepleri, mesken talebi dilekleri, vergilere itiraz gibi muameleler o derece bu işin cinsini gösteren bir deftere srra ile (kaydolunur: Bıu deftere dilekçinin yalnız ismi ve İstidanın alındığı tarih yazılır. Böyle bir defter ihtiyaca göre hurufu heca sırasile de tertip edilmesi ve İne kadar dilekçinin geleceği belli olmiyan hallerde kartodek kartı usulü vaz'ı veya bir makineli kartonda hurufu, heca sırasile toplanacak fişlele kaydı da muvafık olur.

Başka dairelere dosyasile beraber devrolunacak işlerin son müsveddesi dairede kalır. Ancak gerek yanlış gelme dolayısile gerek (muamelesinin tamamen devri dolayısile başka daireye gönderilen doısyı ve yazılarım sahip veya mahallerine bü son vaziyet bildirilir.

Son müsveddenin kalmayacağı hâllerde dosyanın bulunduğu yere dosyanın nereye verildiğini gösteren 7. numunedeki kart konur.

Bir tahrirat başka yere verilen dosyalara da bu tahrirat yerine aynı kart kullanılabilir.

Aidiyetti dolayısile başka daireye havale edilen böyle kâğıtlar kusa bir zamanda nisbeten çok olursa bu vaziyeti karşılamak için 8. nûlmunedeki liste tutulur.

63— Hâlâ birçok kelimelerin ihtisar edilmesinin yazı işlerinde ne derece kolaylık yarattığınıızı faydası takdir edilmiyor, ihtisar edilecek kelimelerin bütün dairelerce bir birlik esası üzerinde kullanılması için vekâlet kendi dairelerinde en çok kullanılan ve ihtisarı kâbil kelimelerin listesini dairelerine ve harice bildirir..

Bu listeler esas kelime üzerinden ve huruffu heca sırasile tertip ve tanzim olunur.

E — Tekit ve mühlet işleri dosya verme ve arşiv işleri :

64—Evvelleri tekrar ele alınması lâzım gelen kâğıt ve dosyalar bir tekit varakasına işaret edilmekle beraber, kolay bulunsun diye muvakkaten ayrırbir yerde1 toplanırdı ve bu suretle kartonlara ve raflara yerleştirilmek zahmetinden kaçınılmış olurdu. Bugünkü yeni dosya sistemi, istenen her dosyanın kolayca bulunmasını temin ettiğinden tekrar muameleye girecek dosyaların muvakkat bir yerde durmasına hacet yoktur. Hangi dosyanın hangi gün ele alınacağıının tekit takvimine yalnız dosya numarasını yazmakla maksat tamamen temin edilmiş olur.

Ancak tekit günleri kâfi derece uzun tutulmalı ki dosyalar lüzumsuz yere harekete geçmiş olmasın. Diger cihetten cevap beklenen her işin tekit edilmesine lüzum, olmadığından muamelenin tekidi icap ettirip» ettirmediği de tesbit edilmeli, hele muayyen mahallere muayyen zamanlarda tekit gününü hesap etmekten kaçınmalıdır. Tekidin hakikî gününü, işin (mahiyeti, yazılan yerin başka yeklerle muhabere edip etmiyeceği gözönünde tutularak, tayin edilmek lâzımdır.

Bilhassa işin tacilinde kendisine yazılan dairenin alâka; ve menfaati olan hallerde hiç tekit yapmağa lüzum yoktur.

Diğer cihetten ciddî surette çalışıldığına kani olunan resmî dairelere tekit etmekten vazgeçilmesi de teklif olunabilir.

Her halde yazan dairenin veya heyeti umumiyenin menfaat ve alâkası olunmyan işlerin tekit edilmesinde oldukça hasut davranmalıdır.

Başkaca acele ve mühim bir sebep olmadıkça tekit

günlerinin her ayın 10, 20, 30 (veya 5, 10, 15, 20, 25, 30.) günleri olmak üzere tesbiti muvafık olur. Tekidi çok ve dosyaları merkezî olarak toplanmış olan daire ve vekâletlerde tekid işile meşgul olmak üzere bir veya müteaddit tekit memuru istihdam edilebilir.

65 —Varide kayt jurnalinin kaldırılmış olması dolayısıyla, çıkmamış kâğıtların nerede ve nekadar olduğu belli olmayacağı hakkında bir itiraz vaki olabilir. Buna mukabil gelen kâğıtların muamelesiz kalmaları veya muamelesi gecikmemesi için aşağıdaki tedbirler tadbik edilebilir:

1 —Muamelesi bitirilmemiş işler, muayyen raflarda veya dolaplarda (No. 60) tutulur. Muamelesi bitmemiş kâğıtlar ancak hususî bir emir mevcut bulunursa kilit altında bir yerde saklanır.

2 —Gelen kâğıtlardan tekidlerin verildiği kalem ve masalar not edilerek (32) numarada yazıldığı gibi cezaî tedbir alınır. Cevab alınmadığına dair şikâyet ve tekitler muayyen bir memur üstünde toplanırsa 4. ve 5. fıkradaki gibi tedbir alınır.

Hususî kalem müdürlüğünce ele alınacak şikâyet ve tekitlere ait olduğu dairesi veya memuru mukni cevap veremediği tesbit olunanlara vekâletçe muayyen ceza tatbik edilmesi en müessir tedbirlerden biridir.

3 —Umum müdür ve şube müdürlüklerinde imzaya getirilen kâğıtların gecikip gecikmediğine bakarak, sebepsiz gecikmelere mâni olarak tedbir ittihazi da daire âmirlerine düşen bir vazifedir.

4 —Muayyen hâdiselerde veya muayyen zamanlarda muntazam surette bütün kalem veya kâtiplerinden elde bulunan kâğıt adedi ve gaip olanlar varsa bunların mikdarı sorulur. Ve verilen malûmatın doğruluğu listeyi veren memura tasdik ettirilir.

5— Vazifelerine kayıtsız olan daire ve memurlarının ansızın masalar aranır. İşlerine tamamen kayıtsız olan memurların kendisine gelen kâğıtları ve son vaziyetlerini gösteren bir defter tutturulur.

Masa defteri veya Fişi

66— Dosya verilmesi: 46. Numarada da yazıldığı gibi yeni bir kâğıta bütün dosya değil son bir kaç muamele kâğıtı takılarak kalem veya masasına verilir. Ancak bu gibi hallerde kaç kâğıt kimin tarafından alındığını gösterir bir kart bu kâğıtların yerine dosyasına konulur. (Nümune9). Eğer bütün bir dosyanın verilmesi lâzım geliyorsa bu dosyanın yerine mezkûr kart konur.

67— Kalemelerde dosyaların muvakkat olarak hıfzı evrak: Kalemelerde yalnız her gün lâzım olan dosyalar elde bulundurulur. Diğer cihetten ne arşive verilecek kadar zaman geçmiş ve ne de imha edilecek mahiyette olmayan kâğıtlar ayrı bir yerde hıfzolunurlar.

Daireden çıkan tamimlerden arta kalanlar ait olduğu dairede ve kaleminde senelere göre ayrılmış raflarda hazır bulundurulur.

Ancak zaman zaman senesi geçmiş olanlardan imha edilmesi mümkün olanların ayrılması lâzımdır.

Ne gibi evrakın hangi hallerde hıfz memurluğuna ve nasıl verileceği ait olduğu dairenin bünyesine göre dairenin âmiri ile evrak mütehassisi müştereken tayin ederler.

Hıfız dosyalara bir H işareti konarak hıfız memurluğuna teslim olunur. Vekâletlerce bütün dairelerin hıfız dosyaları bir mahzende ve İktisadî olarak bir tek hıfız memurluğu tarafından muhafaza edilebilir.

Her daire hıfız memurluğuna verilen dosyalar için bir

kopyalı liste tanzim eder. Biri dairesinde kalır, birini hıfız memurluğu alıkoyar. Dairenin elinde kalacak listeyi hıfız memurluğu teslim aldığına dair imza eder.

Hıfız mahzeninde bulunan dosyalar, ait olduğu dairelerin tayin edeceği hususî memurlar vasıtasile zaman zaman (senede bir defa) gözden geçirilerek Devlet arşivine verilmesi lâzım gelenler ayrılır ve usulile verilir.

Hıfız dosyalara nasıl muamele edileceği 4 numaralı ilâvede de gösterilmiştir.

F— Haricî talimat (daire taksimatı) ve kabul saatleri :

68— Daire âmirinin, kalem ve dosyaların mümkün olduğu kadar birbirine yakın olması lâzımgeldiği eski bir kaidedir. Bu kaide bugün de baki olduğu halde ekseriya göz önünde tutulmaktadır.

Bunun sebebi dairelerin iş taksimatındaki genişliktedir. Daire âmirleri çok kalemlerle ve bir çok kalemler çok âmirlerle alâkadar olunca, hakikî bir daire ve iş taksimi güçleşir. Fakat işlerin taze ve çabuk ve el ele yürütülmesi için her halde alâkadarların birbirine en yakın bulunması birinci şarttır. Filhakika her arzu olunan şeyin derhal yapılmasına imkân yoktur. Ancak evrak mütehassısının noksan görülen şeyleri mümkün mertebe birbirine yakışdırmağa uğraşması da birinci derece vazifelerinden birini teşkil eder. Çünkü hüsnü niyetle bir çok güçlükler yenilebilir.

Bilhassa iş sahihlerinin girip çıktığı dairelerde kalem odaları ve odalardaki memurların âmirlerini ve yaptıkları işleri gösteren levhalarda asılırsa, dairenin haricî şekli de düzene girmiş olur-

Yazı işleri kalemi evrak sevk memurluğu da yanyana odalarda ve mümkün olursa en alt katda olmaları sevkiyatı

kolaylaştıracığı cihetle tavsiye olunur. Bazı ufak dairelerde evrak sevk memurluğunun dış kapı yanındaki bir odada bulunması ayrıca bir kapıcı istihdamına lüzum bırakmamaktadır.

Bina dahilinde işleri birbirile alâkadar olanların dairelerin ve odalarının birbirine yakın olması ne derece bir zaruret ise yeni gelen, muamelede olan, şevke hazır yazı ve dosyaların da muayyen yerlerde bulunması muamelâtın sûrat ve selâmeti bakımından elzemdir.

Her dairenin umumî giriş kapısının görünür bir yerinde, halkın temas edeceği daire ve kalemlerin nerede bulunduğunu gösterir levha bulunur.

Halkın en çok girip ve çıktığı daire ve kalemler, meselâ umumî vezne merkez muhasebesi gibi daireler mümkün mertebe alt katlara ve kapıya yakın yerlerde bulundurulur.

Daire âmiri veya ayrı odada oturan kalem şefleri çabuk dönmek üzere bir yere giderse kapının yanında bulunacak taş tahtaya veya kâğıt listeye ne vakit döneceğini ve mümkünse nerde bulunduğunu yazar.

Daire âmiri veya müctekil bir şef, her hangi bir kimseyi meşguliyet, içtima veya iş müzakeresi dolayısıyla kabul edemiycekse kapıya, “içtima var” 'levhasım asdırır. Bu suretle meşguliyet esnasında iz’âçlardan kurtulmuş olur.

Aynı sebeble telefon mükâlemeleri de bir çevirme aleti ile muavine veya muayyen bir memura devredilerek sonunda topdan not alınır ve acele halde şifâhen taleb olunur.

Bazı kimselerin kapıya vurmaktan girmemek adetleri olduğundan bunlar gerek ziyaretçi ve gerekse daire âmir veya memuru için yorucu ve lüzumsuzdur. Buna mâni olmak

için kapıya “Vurmadan giriniz” diye bir levha asılır veyahud hususî tertibatlı elektrikle girip giremeyeceği kapıda belli ettirilir.

69—Bazı dairelerde, kabul saatinin muayyen zamanlara hasrına itiraz edilmektedir. Bununda sebebi iş sahibi ile iş hakkında konuşmağa bir kıymet vermeleridir. Mümkün olan hallerde iş sahibinden izahat almadan işi bir karara bağlamanın daire için can sıkıcı davaların açılmasına mâni olamamaktadır. Şimdi iş sahihlerini muayyen saatlerde kabul etmenin vermesi melhuz olan faideye bir mâni teşkil edip etmiyeceği sorulacak meseledir.

Diğer cihetden hükümet kadar halkın da vaktinin kıymetli olduğu bir zamanda işi için kat’î olarak muayyen bir saatde görüşebileceğini bilen halkın zamandan tasarrufu .büyükdür.

Diğer cihetden memurlar ve âmirler de vakitli vakitsiz taciz edilmezler. Ve işlerin selâmetine hâlel gelmez. Bu sebebdan bütün daireler için umumî bir muayyen kabul saati zamanı tayin etmek lâzımdır.

Pek tabîîdir, memurlar acele ve iş sahibinin tecrübesiz veya ihtiyar olduğu hallerde hatta mesai saatleri haricinde de böyle iş sahihlerini kabul ederler. Bundan başka hatta asabi ve hiddetli olan iş sahihleri de nezaketle karşılanmalı ve sükûnetle csvab vermeli, tahkire varan derecelerde de zabıt varakası tutub usulile müddei umumiliğe vermelidir.

G — Evrakın ait olduğu yerlere dolaştırılması:

70— Kâğıtlar yalnız muayyen zamanlarda bir yerden diğer bir yere götürülür. Umumî kaide olarak müvezziler her saat başında kalem odalarına uğrar acele kâğıtlar der-

hal ele verilir. Evrak müvezzilerinin vazifeleri mümkün olduğu kadar bir kat üzerinde cereyan etmelidir. İşi çok olan dairelerin müvezzilerinin evrakı muayyen bir saatde sabit bir yere taşıyarak orada birbirine teslim etmeleri muvafıktır.

Dosya odalarının daire odaları yanında olmasına imkân olmıyanhallerde bunlar muayyen bir katda yerleştirilir ve bankalardaki ufak asansörlerle aid oldukları kalemlere gönderilir.

71— Büyük dairede her gün muhtelif kalemlerden çıkacak ve postaya verilecek evrakın bir sadıra memurluğunda idaresi İktisadî sebeblerden lâzım ve pek mühimdir. Sadıra memurluğunun mümkün mertebe mihaniki suretde yürütecek modern teknik vasıtalarla da teşhiz etmek evrak mütehassısına düşen vazifelerden biridir.

Birikirine yakın olan küçük dairelerin posta sevkiyatı da müşterek bir sadıra memurluğunca yapılırsa posta masraflarındran, müvezziden sadıra memurlarından tasarruf edilmiş olur.

İmkân olan hallerde de pencerele zarflar kullanmak, adresi yazmakdan memurları kurtarır.

Pencerele zarf kullanmanın imkânı olmadığı ve adresleri basılmış zarf olmayan dairelerde, yazı işleri kalemle yazılan kâğıtların adresli zarflarını da tahriratla beraber verirler.

72— Şehir dahili sevkiyatı için alâkadar dairelerle anlaşarak: müşterek bir “Evrak mübadele” mahalli tesis etmek ve müvezzilerin muayyen zamanlarda buraya uğrayarak başkalarına aid olanların oradaki memura teslim etmesi ve kendisine aid olanları teslim alması en muvafık ve en İktisadî bîr tarzı hareket olur.

Böyle bir tesisat yapılırsa, hangi saatlerde müvezzilerin hareket edeceği ve hangi saate kadar sadıra memurluğunca kalem ve dairelerden evrak kabul edilebileceği tamim edilmelidir.

Pek acele hallerde çabuk müvezzitavzif olunun

73—Taşraya gönderilecek postanın da muhtelif vekâletlerden gelenleri gidecekleri yerlere göre ayrılarak zarflara konulup sevk edilmesi de ayrıca tasarruf temin eder.

Gittiği yerde bunları bir tek memurluk topdan teslim alır. Ve muayyen zamanlarda kendisine, postayı getirecek müvezzilere teslim eder. Bundan başka bazı yerlere muayyen günlerde postanın gönderilip gönderilmiyeceği veya bir vilâyetden diğer vilâyete resmî dairelerden gelen kâğıtların bir torba içinde, gönderilmesinde fayda olup olmadığı tetkik edilmelidir.

D — Muamelâtın iktisadileştirilmesi

A — İşlerin şeklinde ıslahat :

Muamelâtın sürat ve selâmeti için işlerin tarzı ve şekli basitleştirilmiş ve mihaniki bir hale konulmak lüzumu aşikâr olup bunun için de bir birlik esası üzerinde umumîm bir basitleştirme plânı tatbik edilmelidir.

Pek tabîidir ki umumî ıslâhat esnasında bazı hususî yerleri muhafaza edilmek zarureti olan iş ve daireler bulunabilir.

Muamelâtın giriş tarzı ve şekli hiç bir dairede diğerine benzememesi, memurlarının teferruatlı ve dolambaçlı yani kırtasiyecilik zihniyeti ile çalışmağa alışmış ve bu itiyadlarını hariçden bir tazyik ve emir olmadıkça değiştirmek istememiş olmalarındandır.

İşte bu sebebden hiç bir dairenin ve hiç bir şahsın hatır ve gönlüne bakmayarak tesis olunacak vâhdetli bir usulün ne büyük faydası olacağı göz önündedir.

Böyle bir usulün tatbik ile alâkadar memurun kısa veya uzun bir zaman için vazifesinde bulunmaması da işlere halel vermez. Vazifesini başkası yürütebilir.

Bundan başka yeni usulün tatbikinde aynı hatalar her tarafda. tekerrür, edince usulün bu noktasında icab eden tadilât çabukça yapılır. Ve kısa bir zamanda normal bir vaziyet teessüs eder.

Gelen kâğıtların muntazam suretde dosyalarına yerleştirilmesi için kâğıtların eb'adının muayyen olması lâzımdır. Gelen çıkan kâğıtların dosyalarına muayyen şekilde raptı lâzım olup, bu da zımba makinesi ile kâğıdın tam orta kenarına çift delik açılmak ile olur kâğıdın baş tarafından veya alt tarafından tek veya çift raptiye ile dosyaya raptı) caiz değildir. Çünkü ileride dosya kabardıkça makineli kartona rabt etmek ihtiyacı duyulacak ve bu sefer de yine yandan delinecektir. Diğer cihetden kâğıtlar dosyaya altdan veya üstten raptı, dosyanın kitab gibi kolaylıkla okunmasına da mâni teşkil eder.

Tebyiz ve müsvedde kâğıtları bir boyda olmalı, kat'î lüzum olmadıkça, tebyiz için birinci nevi kâğıt kullanılmamalıdır. Makinede kopyalı olarak yazılacak yazıların müsvedde kâğıdı arkasına da yazı yazılmalıdır.

Tebyiz kâğıtlarının üst tarafında adres ve hülâsa için birer çerçeve de basılmış bulunur. Bunun da gerek havale ve gerek kayıd muamelâtında, şevkinde aranan kâğıdın dosyasında çabuk bulunmasında ne derece faydası olduğu aşîkârdır.

75 — Bilhassa yeni alınan memurlara resmî makama-

tın hülâsalı adlarını da gösteren bir liste verilirse teshil edilmiş olur.

Yazılan bir tahriratın sureleri muhtelif mahallere ve dairelere gönderilecekse bunlar beşer beşer makinede yazılır. Ve gidecekleri yerin yalnız adresi her birine ayrıca yazılır. Bir tamimin muayyen maddeleri muayyen daireleri alâkadar ediyorsa, alâkadedenden maddenin altı çizilerek o daireye gönderilir.

20 adedden fazla yapılacak tamimler, teksir makinesi ile yapılır. Merkez idareleri ve vekâletlerden çıkacak tamimler, tamimin gideceği dairenin de ayrıca teksir ettirmemesi için o dairelerin de ihtiyacı göz önünde tutulur. Bu suretle taşra yazıcıları boş yere işgal edilmemiş olur. 1000 den fazla yapılacak tamim ve emirlerin tabettirilerek tevzii muvafık olur.

Acele yazıların acele olduğu derhal görülebilir suretde yazılması ve baş tarafa kırmızı ıstampa ile bir acele damgası vurulması muvafık olur.

Muayyen bazı işlerin şifahî anlaşma ve müşterek imza suretile sūratle ikmalî mümkün olduğu halde kâğıtlar daireden daireye, hatta bir dairenin bir şubesinden diğer şubesine ve şubeler de kalemden kaleme ve yine kalemlerde masadan masaya kâğıt havale etmekle ve yazmakla işleri kırtasiyeye boğmaktadırlar. Böyle bir tarzı hareket halkın hoşnutsuzluğu mucib olduğu gibi, memurların kırtasiyecilik yapmak için ne kadar bol vakitleri olduğuna da hayret edecekleri tabiidir.

Bu tarzda bir yazış - çiziş işi memurların bile şikâyet ettiği bir kırtasiyecilikten ibaret olup bu yalnız yazıyı yazan memuru değil daktiloyu, varide - sadıra memurlarını yine diğer dairenin memurunu daktilosunu kayıd ve sevk-

memurunu da işgal edeceğinden bu gibi muameleler memur adedini çoğaltır. Adedi artan memurlara masa, oda ve bina ihtiyacı çoğalır. Gelip giden kâğıtlar her dairede dosyaları kabartır. Dosya dolabları şişer, bunların konacağı yerler giddikçe büyür, yeniden dolaplar ve binalar yapmağa lüzum hâsıl olur. Kat'î bir lüzum ve ihtiyaç olmadığı halde lüzumsuz “yazışma - çizişme” halkın işini uzattığı gibi hükümetin de masrafını her sene biraz daha kabartır. Bu hastalığa ve derde hem Devlet otoritesi ve hem halkın ve Devletin İktisadî menfaatleri bakımından kat'î bir netice vermek makamâtı işgal eden muktadir âmir ve şeflerin birinci derecede başaracakları işler meyanına girer.

Bu münasebetle tekrar hatırlatmağı faydalı buluyoruz ki, yazı işleri mümkün olduğu kadar muayyen matbualarla yürütülmelidir. Bazı hallerde küçük yazı işleri ve muameleler damga ile bitirilir.

77— Muhtelif kararlar, talimatlar ve kanunlar kitab kıt'asında ve muayyen eb'ad ile bastırılarak tevzi edilmesi muvafık olup bunları alâkadar daire ve memurları her sene sonunda kitab halinde ciltletirler. Veya ufak makineli kartonlarda toplarlar. Acele mahiyetde olmıyan emir ve tamimlerde vekâletin mecmuası vasıtasile tamim edilir.

78— Taşra için lüzumsuz olan veya esasen kitab halinde görülmüş bulunan kanunlar, nizamnameler ve talimatnamelerin oralara gönderilmesine lüzum yoktur.

79— Kasaya, muhasebeye müteallik muamelât ve tediye emirleri her halde matbualarla cereyan etmelidir. Aksi halde her defasında her memurun bütün tahriratı yeniden okuması lâzımgelir.

80— Muamelâtın kolaylığını temin eden eski bazı

kaidelerin burada tekrarı faydalı görölmüştür:

Zuhûr etmeyen ilişiklere kat'î lüzum varsa istenir. Gönderilen listeler, cetveller ancak listede bulunmayan malûmatı da vermek lüzûmu hissedilen hallerde ayrı bir kâğıt yazılmak suretile gönderilir.

Muhteviyatı mahrem olmayan yazılar, müracaat istidaları başka dairelere sevk olunursa gönderen dairede asıl veya suret kalmaz. Kaydı kapadılmakla iktifa edilir.

81— Listelerin, cetvellerin hazırlanmasında ve evrakın kontrolunda büro tekniği terakkiyatından istifade edilmelidir. Pek nadir hallerde aranacak veya sorulacak iş veya dosyalar için kongreni listesi veya kayıd defteri tutmağa lüzum yoktur. Böyle lüzumsuz kayıtların “kırtasiyecilik” denen lüzumsuz yazış sahasına girer:

B— Yazı işleri kalemi ve büronun makineleşdirilmesi:

82— Bir dairenin yazı işleri kaleminde, daktiloları kalemlere veya masalara göre ayırmak İktisadî değildir. Umumî tecrübelerle göre daktiloların tevhidden bir yerde ve dairelere müştereken hizmet etmeğe mecbur tutulmaları daha İktisadî görölmüştür. Dairelerin bir tek binada bulunmadığı hallerde her binada daktilo ve yazı işleri için muayyen bir yer ayrılarak daktiloların başka işlerde de çalışdırılmasına ve bir daktilo gelmediği zaman işini diğerlerinin yapabilmesine imkân hazırlanmış olur Nihayet mümkün olan hallerde muayyen daire ve muayyen kalemlerin işlerini muayyen daktilolara yazdırılarak alışıklık husule getirilir. Bu suretle hem yanlış yazılmasının önüne geçilir ve hem de kalemle daktilo elele çalışmış olur.

Acele hallerde ve zayi olmasından korkulan vaziyet-

lerde ve bazı dairelerde yazıların kime verildiği bir listeye işaret olunur. Ve geri alındıkça listeden yazının dosya numarası silinir. Yazılacak yazılar gelince saatli b'r damga ile damgalanırlar. Bu damganın içinde yazıyı yazacak daktilonun ismi ilk harfleri ve kalemine iade olunduğu tarih yeri vardır.

Bu damganın her zaman ve herkes için kolay görünmesi için gelen müsveddenin hep aynıköşesine vurulması lâzımdır. Makineden çıkan yazıların müsveddesi ile mukabelesi yazı işleri kaleminde yapılır.

83— Dikte etmek: Bütün yazı işlerinin bir yazı kaleminde makinelere gördürülmesi, bazı yazıların dikte ettirilmek suretile müsveddesiz yazılması imkânını hazırlar. Bu suretle yazılan yazılarda çıkacak kopya müsvedde vazifesini görür. Ufak tefek tashihler müsvedde ve beyaz üzerinde yapılabilirse de umumî olarak beyazların tekrar yazılması da muvafık olur.

Dikte etmek suretile yazılarını yazacak memur, yazdıracağı işini zihnen hazırlamış ve tasarlamış olmalı, icab ederse ufak bir not halinde esas gözü koymalı ve dikte esnasında uzun uzadıya dosyayı karışdırmakla vakit kaybettirmemelidir. Vakitten kazanmak için dikte olunacak şeyler hazırlanmalı ve daktiloya hepsi birden sıra ile dikte edilmelidir.

Diğer cihetden steno daktilo tavzif eden dairelerde yazılar evvelâ steno daktiloya dikte edilir. Oradan makineye çekilir, kısa ve mühim olmayan yazdar doğrudan doğruya makineye söylenerek yazdırılabilir.

Modern dairelerde memur masası başındaki telefon vasıtasile boş bir daktiloya dikte edebilir. Böyle teknik aletlere "diktafon" denir. Ancak bu gibi tesisatın tesis ve

bakım masrafı olmasına mukabil memur ve daktilodan tasarruf temin etmediğinden, ayrı bir masraf olmak itibarile resmî daireler için şimdilik pek mevzubahs olamaz.

Resmî daireler için stenografinin büyük bir kıymeti vardır. Stenografiyi sade daktilolar değil memurların da öğrenmesi ve hatla bilmeleri muamelâtın sürati bakımından faydalıdır. Stenografinin herkes için kolayca okunmasını temin için steno yazı makineleri vardır. Bu makineleri dikteyi alan ve yazan başka başka daktilo veya memur olduğu hallerde kullanmak faydalıdır.

84 — Son zamanlarda yazı makineleri bürolarda ve muayyen kalemlerde hatta masalarda dahi kullanılmağa başlanmıştır. İşi yazan memur tarafından kullanılan yazı makineleri vasitasile muamelât hızlandırılmış olur. Memur yapacağı müsveddeyi ve tebyizi bir defada makinede yazar çıkarır. Bu sebebdan memurların yazı makinesi kullanabilmeleri imkânı verilmesi, yeni alınacaklardan bu kudret aranmalıdır. Aynı İktisadî fayda ve sürat muamele bakımından meslek mekteblerinde yazı makinesi dersleri de verilmelidir. Asrî memur, kendi yazısını, emrine tahsis olunan yazı makinesinde, hatta müsveddesiz yazabilendir. Bu suretle el ile müsvedde yazılması, müsveddenin daktiloya gönderilmesi, daktilodan gelmesi, tashih için tekrar mukabele ve belki de yeniden yazılması gibi hallere sarf olunan zaman tasarruf edilmiş olur. Resmî dairelerde zamandan tasarruf demek, memurdan tasarruf sürat ve selâmeti muamele demektir.

Bugün ufak bir memur olan bir şahsın yazı makinesi kullanabilmesi, ileride âmir mevkiine geçince, gizli yazacağı bir çok yazıları bizzat yazmasındaki zarureti de karşılamasına yardım edecektir.

Hesab işleriyle uğraşan dairelerde, hesabın icabına göre basit veya muğlak hesap makineleri kullanmak faydalıdır. Böyle hesap makineleri ancak arada sırada hesap işile meşgûl olacak daire değil, esas vazifesi hesap işleri olan, hesabat müdürlüğü, maliye muhasebe müdürlüğü, bütçe gibi dairelere mutlak surette verilmelidir.

85— Evvelce yazıldığı gibi gönderildiği dairelerce de yeniden yazılarak tamim edilmesi lâzım gelen emirler ve kararlar teksir makinesinde yazılarak tevzi olunur. Teksir makinesi her hangi bir dairenin emrinde kalmaz. Makine yazı işleri klemi olan dairelerde burada olmayanlarda umumî evrakda vilâyetlerde vilâyet umumî evrakında bulunur. Teksir makineleri muhtelifdir. Taşbasması şapiroğraf ve mumlu kâğıda yazacak buna mahsus makinede teksir etmek.

86— Kopyalı yazı yazmak hususu, halkla muamelesi ve teması çok olan dairelerde muvaffakiyetle tatbik edilegelen bir usuldür.

İki ve daha çok olması lâzımgelen muayyen cetveller, listeler, beyannameler kopyalı olarak yazılır ve doldurulursa bu işlere bakan memurlardan tasarruf edilebileceği gibi, sürati muamele de temin edilir. Kopyalar kopya klemi veya aslîmürekkeble yazılmak lâzımsa, cam mürekkebli kalemle yazılabilir. Kırtasiye ve kâğıt sarfiyatında tasarruf ve iktisada nasıl riayet edileceği 25 numaralı ilâvede gösterilmiştir.

C — Matbu hazır kâğıtlar:

87— İşlerin çokluğu, muamelâtın vahdetli surette ceryanı, acemi bir memurun dahi gelmeyen bilgin bir memur-

run işine bakabilmesi noktai nazarından; mümkün olan her işin matbualarla yürütülmesi lâzım olduğu kadar mühimdir. Bu suretle yazıların daktiloya da verilmesine, tashihine de vakit sarf edilmemiş olur.

Ne gibi işlerde matbua kullanılabileceği hatta okuduğunu anlayacak bir memur tarafından dahi çıkan ve gönderilen kâğıtlara bir iki hafta göz gezdirmekle tesbit olunabilir.

Matbualar yalnız müsvedde için değil, tebyiz için de kullanılmalıdır.

Lüzum görülen hallerde tebyiz kâğıtlar müsveddesinden başka renkde veya daha iyi kâğıtdan olabilir.

Birbirine benzeyen ve az cereyan eden muameleler için matbua bastırmak İktisadî olamayacağından bir nümune hazırlanır. Ve yazılacak yazılar ona göre yazdırılır.

88— Diğer cihetden bir çok hallerde müsveddeye lüzum olmayıp, «.... mealinde cevap verilmiştir» diye gelen kâğıdın üstüne veya arkasına bir şerh vermek kâfidir. Bu suretle de kâğıtdan çok tasarruf edilmiş olur. Bu şerh ya matbua üzerinde yazarken kopyası gelen kâğıdın arkasına çıkmak üzere araya kartonlu kâğıt koymak veya bir damga basılmak suretile icra olunur.

89— Matbuaların yazı şeklini ait olduğu daire tesbit ederse de bunların kâğıt şeklini levazım tayin eder. Levazım müdürlüğünün gözeticeği şartlar, matbuaların mümkün olduğu kadar muayyen tabaka kâğıtlardan ve aynı büyüklükde yapılmasını temin olup her matbuaya bir nümune sıra numarası tutar ve bu nümunelerden en az ikisini ayrı ayrı makineli kartonlarda toplar. Bir taraftan muhtelif dairelerin yaptıkları matbuaların tevhidine imkân olup olmadığını; meselâ iki üç daire için aynı matbuanın kullanılıp

kullanılmıyacağı yeni bir matbua teklifi gelince diğer dairelerin de buna benzer matbuaları olup olmadığı varsa, onların kullanılmasını bu daireye teklif eder.

Matbuaların hazırlanmasında yazı şeklinin gayet doğru ve uygun olması lâzımdır.

Bir matbua şahsa gönderilecek bir hükmü ihtiva ediyorsa, ve matbu yazıda hükmün icab ettirdiği esas kanun veya kararname, nizamname maddesi yazılmamışsa bu maddeler matbuanın dib köşesine ufak harflerle basılmış veya yazılmış bulunur.

Gönderildiği yerden, giden tahriratın alındığını gösteren bir vesika istenecekse, bu da matbu olarak tahriratla beraber gönderilir. Bu kâğıdın yeril veya kırmızı renkde olması muvafıkdır. Bu suretle diğer gelen kâğıtlardan çabuk tefrik edilerek kayıd edilmeden dosyasına konabilir.

90— Şahsî veya resmî dairelere matbualarla yapılacak tebliğ veyıa muhaberelerin daha az posta parası verilmesi icabı, matbu kart postallarla icrası daha muvafıkdır. Bütün matbuaların tab ve tevziini de levazım kırtasiye memurluğu yapar.

Nümune ; 7

Not

.....İş hakkında
dairesinin.....tarih ve.....
 numaralı tamim - raporu - tahriratı - lâyihası - matbuası
numaralı dosyadadır.Veya.....
 yere verilmiştir.

Nümune :8

Başka yere verilen mühim evrakın kayıd cetveli

.....dairesi

Gönderen	Tarih	Verildiği yer	Mülâhazat

4 Numaralı ilâve

Hıfzı evraka, hükümetin (Daire, Vekâlet) bütün işlerini az arayacakları veya hiç aramıyacakları ve fakat ne devlet arşivine verilmeğe seçilmiş ve ne de imha edilmesi icab edecek derecede kıymetsiz olmıyan evrak verilir.

Hıfzı evraka bir memur veya lüzumuna göre birkaç memur bakar. Hıfız odalarında yalnız bu memurlar dosya çıkarırlar. Ve buraya girecek dosyaları teslim alırlar. Giren ve çıkan dosyalar için dosya defteri tutarlar.

Her dairenin memurları muamelesi tamamen bitmiş ve hıfza girmesi lâzım gelen evrak ve dosyaları vaktinde hıfza vermekle mükelleftirler. Matbualar ve saire lüzumsuz şeyler hıfız evrak memurluğuna verilmez.

Mümkün olan hallerde ve dosyaların bir dosya pilânına göre numaralandığı dairelerde hıfza verilecek dosyalar bu numara tahtında hıfız edilirse de bir dosya defteri vasıtasile ve bu defterde görülmek üzere her dairenin ki ayrı bir yerde olmak üzere bir sıra numarası ile de saklanabilirler.

Hıfız evrak dosya memurluğu, dosyaların hüsnü suretle muhafazasından ve bunların numaralarının iyi görünür ve kolay bulunur şekilde tanziminden mes'uldür.

İmha etme nizamnamesine göre miadını dolduran evrakın seçilmesini temin için dosyalar her daire ve her seneye göre ayrı ayrı hıfzolunur.

Her daire senenin muayyen zamanlarında hıfız mahzenindeki dosyaları tetkik ettirir ve imha edileceklerle, Devlet arşivine verilecekleri ayıklar

Çeviren:
Macit Burhan

İdarenin kazaî mürakabesine ait muhtelif sistemler

VIII — Alman sistemi

Yazan: Roger Bonnard

Bordeaux Üniversitesinde İdare Hukuku Profesörü

Sistemin genel karakterleri.

Belçika sisteminden sonra Fransız sistemi ile İngiliz - Amerikan sistemi arasında ikinci mutavassıt sistemi teşkil eden Alman sistemi kaynağını Alman ülkelerinde bulmuş ve Alman kültürünün baskın olduğu ülkelerde taklit edilmiştir. Bu sistem bazı hatlariyle her yerde kendisini göstermekle beraber memleketlere göre de bazı özel karakterler taşımaktadır. Bunun içindir ki hakikî çehresini Almanyada göreceğiz.

İlkin, Almanyadaki sistem, taklit olunan diğer ülkelerde olduğu gibi, İdarî davalar hususunda adlî mahkemelerle, idare veya İdarî mahkemeler arasında uzvî bir ayrılık kabul eder. Bu fikir de İdarî davaların hususiye hukuku ve âmme hukuku olarak materyel bir tefrikine dayanır: Adlî mahkemelere hususiye hukuku İdarî ihtilâfları verilmiştir.

Alman sisteminin Belçika sisteminden ayrıldığı nokta işte budur: Belçika sistemi bu organik tefrikini davaların başka bir materyel tefrik'ne istinat ettirilmektedir. Öteyandan, Alman sistemi bu bakımdan Fransız sisteminden de ayrılmaktadır. Filhakika Alman sistemi, adlî mahkemelere daha fazla bir salâhiyet vermiştir. Zira ida-

rî ihtilâfların hususiye hukuku ve âmme hukuku ihtilâfları diye materyel tefriki Almanyada Fransadakinden daha başka bir şekilde anlaşılmaktadır.

Adli mahkemeler lehindeki bu temayül, Fransada olduğu gibi, Almanyada bunlar hakkında bir itimatsızlığın mevcut olmaması vakiasından doğuyor. Almanyada adli mahkemelere karşı daima itimat gösterilmiş, idareye karşı, salâhiyetlerini tahdit gayesi gözeterek müdahalede bulunmaları ve bu suretle idare edilenlere garantiler temin edilmesi istenmiştir. İdarî davalar hususunda, adli mahkemeler tamamen bertaraf edilmiş değildir. Adliye yolu bütün bütüne kapanmamıştır. Adli mahkemelerin salâhiyetlerini daraltmak şöyle dursun, daha ziyade genişletmeğe doğru bir temayül mevcuttur. Bununla beraber, adli mahkemeler hakkındaki bu telâkki tarzına rağmen İdarî davalar hakkında ne Belçika sisteminin vardığı noktaya, ne de İngiliz sistemine, pur bir justizstaaat sistemine kadar gitmemiştir. İdarenin kazaî murakabesi teşkilâi hiçbir zaman tam bir justizstaaatîch karakter taşımamıştır. Âmme hukuku ihtilâflarının, Adalet meselesi değil bir İdare meselesi şeklinde telâkki edilmesi ve hususiye hukuku ihtilâflarının adli mahkemelerin salâhiyeti sahasına girebilecek yegâne adalet işi olması ve bu suretle Rechtsweg'in âmme hukuku ihtilâflarına açık bulunmaması düşünüldüğünden İdarî ihtilâflar daima hususiye hukuku ve âmme hukuku ihtilâfları diye ayrılmıştır.

Alman sisteminin ikinci bir hususiyeti şudur: Âmme hukuku davalarında idareci - hâkim usulü ile idareye in- hisarî bir salâhiyet verildikten sonra, salâhiyet İdarî mahkemeler ile idare arasında taksime uğramış olarak kalmıştır. Alman sistemi, adli mahkemeler dışında kalan İdarî davaların tamamen İdarî mahkemelere ait olduğunu kabul

ederek idareci - hakim sistemini prensip itibarile, tanımıyan Fransız sistemi kaidesine mütemayil değildir.

Fakat bu genel vasıflar yanında, sistem âmme hukuku ihtilâfları hakkında bazı hususiyetler arz etmektedir.

İlkin, idari mahkemeler ile idare arasında, teşrii mevzuata uyarak, bir salâhiyet taksimi yapılmıştır. Bu hazan genel hükümler yoluyla olmuş hazan da çok müstamel olan ve bugün genişleme temayülü gösteren kanunun sarahaten tayini şeklile yapılmıştır.

Kullanılan genel salâhiyet İdarî ihtilâfların sübjektif ve objektif olarak materyel bir tefrike tâbi tutulmasından doğmuş, adlî mahkemelerin salâhiyetini sübjektif hakların ihlâli karakterini taşıyan ihtilâflara hasr ve tahdit etmiştir. Kanundaki sarahat metoduna gelince, bu usul İdarî mahkemelerin salâhiyetini tesbit etmekte kullanılmıştır. O suretle ki, bu kullanıldığı zaman, adlî mahkemelerin müdahalesi ancak istisnâî hallere münhasır kaldığından, prensip itibarile idareci - hâkim usulüne başvurulmuştur.

İdarî mahkemeler teşkilâtında, yüksek mertebede, idareden ayrı, muhtar ve hakikî mahkemeler görüyoruz. Fakat aşağı derecelerde, idareci - hâkim lehindeki kuvvetli temayüller sebebile, kazaî uzuvlar idareden pek az ayrılabilmişlerdir.

Nihayet, Alman federal sistemi İdarî mahkemeler teşkilâtında bir dualizmin tesisini kabul etmiştir: Almanyada imparatorluk İdarî mahkemeleri ve federal devletlerin İdarî mahkemeleri mevcuttur. (İ934)

Almanyada İdarî mahkemelerin ihdası, adlî mahkemelerin salâhiyetinde idareci-hâkim usulü tatbik edildiği müddetçe tezahür eden ve İdarî mahkemelerin, idareden tamamen ayrılmaması dolayrsile hakikî mahkemeler haline gelemediği müddetçe devam edüp giden bir genişleme tema-

yülünü durdurmuştur. Bu genişleme temayülü, bazı idarî ihtilâfları adlî bir mesele çerçevesine sokacak, hatta âmme hukuku İdarî ihtilâflarını yutacak surette hususiye hukuku İdarî ihtilâfları telâkkisini genişletmeği tasarlıyordu. Bununla, Rechtsweg ile idare edilenlere Verwaltungsweg de bulumıyan garantiler temin edilmek isteniyordu. Fakat daha iyi organize edilen İdarî mahkemeler yetecek kadar garantiler vermeğe başlayınca artık Rechtsweg'in genişletilmesi lüzumu kalmadı.

Fakat, son zamanlarda, Alman doktrininde İdarî davaların tekrar adlî mahkemelere verilmesi lehinde bir temayül görülmüştür. Hatta, bu mahkemeleri bütün İdarî davalarda genel bir salâhiyete malik olarak hukuku âdiye İdarî hâkimi şekli nde kabul etmek, yani tam bir jusibstaat kurmak fikrî ileri sürülmüştür. Filhakika, deniyor ki, İdarî mahkemelere salâhiyet verilmesi artık idarenin adliyeye karşı egemenliğini korumak zaruretinin doğurduğu bir şey olmayup İdarî mahkemelerin İdarî ihtilâfları rüiyette adli mahkemelerden daha ziyade ehliyetli olduğu fikrine îstinad ettiğinden adlî mahkemelerin bu ehliyeti haiz olduğunu isbat edildiği takdirde artık bu tefrikin mânası kalmıyacaktır. Vakıalar da bunu teyid ediyor. Tecrübe gösteriyor ki Alman adlî mahkemeleri, İdarî ihtilâfları rüiyette İdarî mahkemelerden aşağı kalmamaktadır. Netice olarak bütün İdarî ihtilâfları İdarî mahkemelerden alarak adlî mahkemelere vermek daha iyi olurdu. Bu tez bilhassa W. Jellink tarafından ileri sürülmüştür.

Adli mahkemelerin salâhiyet prensibi.

Alman idare hukukunda, İdarî dava mesailinde adli; mahkemeler lehine mevcut olan salâhiyet bu mahkemele-

rin genel salâhiyet prensibine dayanır. Bu dâ, İdarî tasarrufların âmme hukuku ve hususiye hukuku tasarrufları diye ayrılması ve bu suretle İdarî davaların âmme hukuku davaları, hususiye hukuku davaları diye materyel bir tefrike uğraması fikridir.

Adli mahkemelerin salâhiyeti hakkında, kuvvetlerin tefriki kaidesinden doğan şu genel prensip vazolunmuştur: Bütün medeniye hukuku ve ceza hukuku ihtilâfları adalet işidir. Binaenaleyh adli mahkemelerin salâhiyeti çevresine girer. Halbuki, âmme hukuku ihtilâfları idari davalar kategorisine girecek ve binaenaleyh İdarî otoritelerin veya İdarî mahkemelerin salâhiyeti şümulüne dahil olacaktır. Bundan başka, ihtilâf, ileri sürülen hukukî münasebetin, âmme hukuku veya hususiye hukuku sahasına girdiğine göre âmme hukuku veya hususiye hukuku ihtilâfi olarak telâkki olunacaktır.

Adli mahkemelerin salâhiyetini tayin eden bu genel hüküm, adli teşkilât hakkındaki 27 ikinci kânun 1877 imparatorluk kanununun 13 üncü maddesinde formüle edilmiştir. Bununla beraber bu madde mutlak bir emri ihtiva etmez. Buna muhalif istisnâî hükümler konulması mümkündür.

Bu genel ahkâma, mütekaddim meselelerde önemli bir istisna vazolunmuştur. Alman hukukunun prensibi aslî dava hâkiminin, kanunda musarrah haller müstesna fer'î meselelerde salâhiyet sahibi olduğunu kabul etmiştir. Bu vaziyet, fer'î davanın aslî davada salâhiyet sahibi olan otoriteden başka bir otoritenin salâhiyeti dahilinde olduğu zaman da mevcuttur. Bu suretle, bir hususî hukuk ihtilâfinin rüyeti sırasında bir âmme hukuku ihtilâfi olan fer'î bir mesele karşısında kalınırsa, bunu salâhiyet sahibi olan makama göndermeksizin kendisi halledebilir. Fakat,

aslî dava hâkimi fer'î davaları rüiyete salâhiyettar olmakla beraber .bu hususta bir mecburiyet altında değildir. Davanın diyetini talikda ve fer'î davanın normal hâkimi tarafından bakılmasını istemekte muhtardır. Dununla beraber, kanunun sarahaten tayin ettiği haller dışında, kanun fer'î davaların merbut olduğu meselelerde, salâhiyet sahibi makamın, hâkimi kayıt altında tuttuğu zaman, davayı talika mecburdur.

Bu istisnaî kayıtlar altında, genel ahkâmın, adlî mahkemeleri İdarî davaları rüiyetten tamamen ekarte etmekte ve ceza ve medeniye hukuku kendi sahalarını teşkil etmesi hasebile salâhiyetlerini hususî davalara inhisar ettirmekte olduğu zannedilecektir. Halbuki vaziyet hiç de böyle değildir.

Adlî mahkemelerin, hatta kendilerini alâkadar eden genel 'hükümler mucibince bile, İdarî davaları rüiyette hakları vardır.

Gerçekten, Alman idare hukukuna göre, her İdarî ihtilâf bir âmme hukuku ihtilâfı değildir. Bunlardan bazıları medeniye hukuku ihtilâfı olarak telâkki edilirler. Bunun da sebebi şudur: İdarî ihtilâflarda mevzuubahis hukukî ilgilerden bazdan medeniye hukukuna taalluk etmekte, yani âmme hukuku tarafından değil medeniye hukuku tarafından idare edilmektedir. Binaenaleyh bu medeniye hukuku İdarî ihtilâfları adlî işlerden maduddurlar ve genel ahkâm mucibince adlî mahkemelerin salâhiyeti şumulüne girerler.

Bu suretle, Almanyada İdarî davalar hususunda adlî mahkemelerim salâhiyetini tayin eden prensip Fransada olduğu gibi İdarî davaların materyel tefrikinden doğmaktadır. Alman adlî mahkemeleri, Fransız adlî mahkemeleri gibi, idarenin hususiye hukuku kaidelerine tâbi

bulunduğu ve İdarî ihtilâfın bir hususiye hukuku ihtilafı olduğu zaman salâhiyetindirler Yalnız Almanyada prensibin tatbikatı Fransadakinden hissedilir derecede farklı olan bir salâhiyet taksimine varmaktadır.

Filhakika, İdarî tasarrufların hazan hususiye bazen âmme hukuku tarafından idare edildiği ortaya atılınca hususiye hukuku ve âmme hukuku tatbikinde yapıları taksimin hangi kaideye göre başarılacağına karar vermek icabeder. Fransız idare hukuku ile Alman idare hukuku arasındaki fark işte bu nokta üzeriadetur. Fransada âmme hukukunun tatbik sahası bir âmme hukukunun ifasına mâtuf bütün İdarî tasarruflara şamil olduğu halde Almanyada, Fransada bugün kabul edilen sistemden evvel kısa bir zaman için revaçta olan ve hakimiyet tasarrufları ile temşiyet tasarrufları arasındaki tefrike istinat eden prensip hüküm sürmektedir. Filhakika Alman hukukunun bugünkü prensibi idarenin otorite tasarruflarını âmme hukukuna, idarenin, fertlerine yaptığı tasarruflara müşabih, olarak ifa ettiği tasarrufları hususiye hukukuna tâbi kılmaktadır. Bu kinci nevi tasarruflarda ileri sürülen esbabı mucibe de devletin emreden ve faik bir kudret olarak görünmemesidir.

Alman idare hukuku evvelâ İdarî tasarruflardan bir kısmının hususiye hukukuna tâbi olduğunu nasıl vazetmiş ve sonra da İdarî tasarruflarda hususiye hukukunun bugünkü tatbik sahasını ne suretle tayin etmiştir. Bu sonuçları elde etmek meşhur Alman fisc teorisi ile mümkün olmuştur.

Alman malî şahsiyet nazariyesi.

İmparatorluk mahkemelerinin kazasından kurtulma –

ğa muvaffak olan Alman prenslerinin prenslik idareleri üzerinde muayyen bir kazaî murakabe icra etmek istemesi vakıası Alman fise nazariyesini doğurmuştur.

Alman prensliklerinde o zaman mevcut olan polis devlet rejimi ile polisin icraatına karşı mahkemeler huzurunda itiraz imkânı yoktu. Zira polis işi adalet işâ değil idare işi idi. Bununla beraber polisin salâhiyetleri fertlerin haklarına tecavüz şekline dökülecek olursa o zaman mesele adlî mahiyette polis işi haline giriyordu. O vakit mahkemelere müracaat mümkündü. Bununla beraber prenslik mahkemeleri prens ve memurlarına karşı vaki itirazları kabul etmek salâhiyetinde değildi. Fakat bu itirazlar imparatorluk mahkemeleri huzurunda yapılabilirdi. Yalnız, imparatorluk iktidarının inhitatı ile, prensler, ya imparator tarafından verilen istisnâî emirlerle veya kuvvete müracaat yoluyla, imparatorluk kazasından kendilerini kurtardılar.

İşte o zaman, İmparatorluk mahkemelerinin murakabesi kaybolduktan sonra ortaya çıkan boşluğu doldurmak için bir fise teorisi tasavvur edildi. Bu maksatla umumî patrinvanın prene değil, devlete ait olduğu kabul ediliyordu. Yalnız bu ayrı bir şahsiyetti. Bundan başka hükümdar şahsiyetini çiftleştiren bu patrimonyal şahsiyete, bu fisc'e karşı doğan ihtilâflar medeniye hukuku ihtilâflar idi. Bu sebeple bunlar adli mahkemelerin salâhiyetine giren adalet işleri idiler. Devlet, bu suretle, patrimovan ihtilâfları için fisc'in şahsında sorguya çekilebilirlerdi. Zira dava edilen, prens ve ya hükümdar, devletin şahsı değildi ve hususiye hukukuna taallûk eden mesele de adalet meselesi idi. Bundan sonra malî şahsiyet telâkkisi geniş bir manada anlaşıldı. Hatta daha ileri gidilerek hakimiyet tasarruflarından doğan zararlarda da partimonyal şahsiyetin dava edilebileceği ka-

bul edildi. Mesele âmme hukuku ve hususiye hukuku münasebetlerine göre mütalea olundu.

Fisc nazariyesi polia devletin mantıkî tekâmülü neticesi olarak tezahür eden mutlakıyetçi temayüllere karşı kendisini müdafaa etti. Bu hususta, tabîî hukuk doktrininden doğan fertlerin sübjektif hakları teorisinden çok istifade edilmiştir. Fitrî tabîî hakları müktesep olarak tanıdıktan sonra, bu müktesep haklar fikri bir hukukî sığata istinaden mevcut olan bütün haklara teşmil edildi. Bu haklar hususî haklar olarak muamele görüyordu. O zaman fertlerin hakları bu müktesep haklar şekli altında anlaşıldığından ma'î şahsiyete karşı müracaat imkânı takviye edildi ve genişletildi.

Polis devletin kaybolması ve meşrutî devletle hukukî devletin doğması üzerine, fisenazariyesinin, polis devlet için ihdas edilmesi sebeble, mevcudiyeti hikmeti kalmamış ve bu suretle ortadan kalkması beklenilmiştir. Hukukî devletle idarenin kanuna bağılı olduğu müddetçe fertlerin sübjektif hakları vâsi bir tekâmül takip etti, bir davaya malzeme hazırladı. Ve adlî mahkemelerin geniş müdahalesini tesis imkânını doğurdu.

Halbuki meydana gelen bu değildi. Bu yeni İdarî dava bir hâkime verilecek yerde, bizzat idareye bırakılmıştı. Bu suretle kuvvetlerin tefriki prensibi dolayısıyla idarenin istiklâlini korumanın zarurî olduğu düşünülüyordu. Bundan başka idareninde bir mahkeme gibi hakkı meydana çıkarabilmek iktidar ve kabiliyetinde olduğuna inandırıyordu.

O zaman, âmme hukuku İdarî davası için bu kazaî teşkilât yokluğu sebeble, fise nazariyesi yeniden kuvvet buldu. İdare edilenlerin haklarını idareye karşı bu mahkemenin müdahalesi ile himaye etmek imkânını kazanmak için çalışıldı.

Fakat malî şahsiyet nazariyesi daha derin bir istihale geçirdi.

Nihayet bu şahsiyet düalizminin mantıkan kabul edilebilecek bir halde olmadığı görülmüştü. O zaman malî şahsiyetin hükümdarın devletten ayrı bir şahıs olarak telâkki edilmesi imkânı olmadığı fikri üzerinde duruldu. Fise ancak devletin patrimonyal safhası olarak anlaşılabilirdi. Bu yeni noktai nazarın, adlî mahkemelerin salâhiyetini tehlikeye sokacağı zannediliyordu. Bununla beraber adlî mahkemelerin salâhiyeti muhafaza edildi. Bunu haklı göstermek için, devletin patrimonyal noktai nazardan hususiye hukukuna tâbi olduğu fikri revaç buldu.

Öte yandan idari mahkemelerin ortaya çıkması ve inkişafı fise nazariyesinde, muhtevası bakımından bir değişiklik husule getirdi. Bu, aynı bir müessesede âmme hukuku ile idare olunan elemanlar yanında hususiye hukuku ile idare olunanları ayırdetmek fikrinden doğuyordu. Bu suretle hukukî münasebetlerden hiç olmazsa bir kısmı adlî mahkemelerin mürakabesi altına konuyordu. İdarî mahkemelerin mevcudiyeti bu iki şekildeki mütalea tarzını faydasız kılıyordu. Bu suretle münasebetlerin heyeti mecmuasına âmme hukuku münasebetleri karakteri vererek ortadaki fark kaldırılmış oldu.

Fakat fise nazariyesi bir başka değişikliğe daha uğramıştır. Bu, devletin patrimonyal şahsiyeti fikrini ekarte eden ve devleti ifa ettiği idari tasarruflara göre bazan hususiye hukuku hazan da âmme hukukuna tâbi kılan bir tadil idi. Bu taksim, otorite idari tasarrufu karakterini esas olarak almak fikrine varmakta amil oldu. Bu hususta aşağıdaki hal sureti kabul edildi.

Devlet, otorite yolile, âmme iktidarı sıfatile idare ettiği zaman âmme hukukunun idaresi altındadır. Fertler'e olan

münasebetleri o zaman gayri müsavi münasebetlerdir. Hususiye hukuku bu münasebetlere tatbik edilemez. Fakat idareci devlet, bazan âmme iktidarını ortaya atmaksızın, otorite yoluna sapmaksızın da iş görür. O zaman fertlerle karşı karşıya geldiği zaman artık üstün bir mevki işgal etmez. Müsavi bir durumdadır» Fertlerle olan münasebetleri müsavat esası üzerine dayanır. Binaenaleyh hususiye hukukunu bu münasebetlere tatbik etmek mümkündür.

Hulâsa olarak, fise hükümdar devletten ayrı bir şahsiyet olması dolayısıyla hususiye hukukuna tâbi devletin patrimonyal şahsiyeti olduktan ve bu sebeple adlî mahkemelerin kazası şümulüne girdikten sonra, otorite yoluna müracaat etmeden hareket ettiği, fertlere müşabih bir faaliyette bulunduğu ve yalnız bu sebeple adlî mahkemelerin kazasına tâbi olduğu devlet olmuştur. Alman idare hukukunun İdarî ve adlî salâhiyetlerin tefrikine esas olarak hakimiyet ve temşiyet tasarrufları tefrikini kabul etmesi işte bu sebeptendir. Doktrin ve tatbikat birbirine uy -makta evvelâ Fransada, sonra Belçikada olduğu gibi yenilmez güçlüklerle karşılaşarak bu farkın ortadan kalkacağı zannolunmamaktadır.

İdarî mahkemelerin teşekkülü.

Alman idare hukuku, yukarıda görüldüğü gibi, daima adlî mahkemelerin salâhiyetini hususiye hukuku idare ihtilâflarına inhisar ettirip âmme hukuku İdarî ihtilâflarını hariç bıraktığından âmme hukuku İdarî ihtilâflarını rüyet etmek için bir hâkim bulmak icabediyordu. Bu maksatla, bir taraftan âme hukuku idare ihtilâflarının İdarî mesailden madut olması, diğer taraftan kazaî fonksiyonun icrası dolayısıyla İdarî mahkemeleri vücuda getirmek mantikî bir

hal sureti olacaktı. Halbuki Almanyada idari davaları rüyet meselesinin bir idari mahkeme yolu ile halli oldukça geç mümkün olabilmıştır.

İdarî mahkemelerin teşekkülü ancak on dokuzuncu asrın ikinci yarısından sonra mümkün oldu. O zamana kadar tatbik edilen tamamen idareci - hâkim sistemi idi. İdarecinin lûtfuna müracaat veya mafevka müracaat yolu ile idarecinin ihtilâfı halli hâlâ devam ediyordu.

Alman idare hukukunu bu hal suretine götüren sebepleri şu şekilde izah edebiliriz. Evvelâ idari otoritelerin i- darenin mürakahesin i müstakil bir hâkim bitarafılığı ile koruyabileceği kanaati vardı.

Öte yandan, bu idareci - hâkim sistemi Almanyada başka yerlere nazaran daha uzun müddet devam etti. Zira idarecinin lûtfuna müracaat veya mafevka baş vurma yolu idare edilenlere muayyen garantiler temin eden, bazı kazaî şekiller hazırlanmıştı. Bu suretle bu müracaatlar kazaî şekilleri altında idari makamlara kendilerine gelen işleri halletmek mecburiyetini tahmil ediyordu. Halbuki basit şekillerinde bu müracaatların tetkik edilmeksizin reddedilmeleri mümkündü.

Bununla beraber, kazaî fonksiyonun bir hâkim tara - findan ifasını icap ettiren hukukî devlet prensipini tahakkuk ettirmediği ve idare edilenlerin âmme haklarını himaye etmek hususunda gayrikâfî olduğu görülerek bu idari müracaatlara nihayet verildi, idarenin kendi ihtilâflarım rü'yette bitaraf kalamadığı görülmüştü. Yine anlaşılmıştı ki meşrutî rejimde siyasal tesirler idareci hâkimler üzerinde rol oynayacaktı. Amme hukuku idari ihtilâfı da, hususiye hukuku ihtilâfı gibi, müstakil bir hâkime verilmek gereğinde idi.

Bu noktai nazar 19 uncu asrın ortasına doğru kabul

edildi. Fakat o zaman İdarî mahkemelere karşı umumiyetle itimatsızlık mevcuttu. Bu sebeple, âmme hukuku ihtilâfları bir adalet işi değil, idare meselesi olmasına rağmen bunların adlî mahkemelere bırakılması düşünüldü. Bu Almanların justizstaatlich dedikleri hal sureti, justizstaat'ın bütün İdarî davalara teşmili demekti. Bu tez Bahrhn Der Rechisstaat kitabında müdafaa edilmişti. Hatta biraz muvaffakiyet kazanmış ve bir zaman tamamen kabul edileceği zannedilmişti. Bunun tesiri altında bazı mahallî mevzuat İdarî davalar hususunda adlî mahkemelerin salâhiyetini genişlettiler. 24 mayıs 1861 Prusya kanunu bu arada zikredilebilir. Hatta bazı şehirler umumî salâhiyetle bütün İdarî davaları adlî mahkemelere vermeğe kadar vardılar.

Fakat adlî mahkemeler lehindeki bu temayül, sonunda muvaffakiyete erişemedi. Alman idare hukuku kat'î olarak İdarî mahkemelere eririnek için bundan vazgeçti. Âmme hukuku İdarî ihtilâflarının bir adalet meselesi olmadığı ve binaenaleyh adlî mahkemelere bırakılamayacağı fikri tek rar tesirini gösterdi. Öteyandan bu ihtilâflar için hususî hâkimlere ihtiyaç olduğu düşünülüyordu. Zira adliye hâkimlerinin hususiye hukukundaki ihtisasları sebebile, âmme hukuku ihtilâflarını rüiyette istenilen ehliyet ve bilgiyi haiz olmamaları tehlikesi vardı. Bu, Bahr'in tezine muhalif olan ve Gneist'in Der Rechtsstaat (1872) eserinde ve daha sonra, Sarwey'in Das Öffentliche Recht und die Verwaltungspflege (1880) eserinde müdafaa edilen fikirdi. Bugün bu tez tamamen kabul edilmiştir. Bade devleti daha evvelden, 1863 de bir İdarî adalet mahkemesi tesis etmişti. Fakat İdarî mahkemeler tesisi için asıl atılan adım 1875 de Prusya yüksek İdarî mahkemesinin kurulması ile oldu. Bundan sonra muhtelif Alman devletler

biribirini takiben İdarî mahkemeler kurdular. Bu evrimin ikmalı Weimar esas teşkilât kanununun 107 nci maddesi ile başarıldığı iddia edilebilir. Bu madde federe devletleri ve hatta imparatorluğu İdarî mahkemeler teşkiline mecbur kılmaktadır.

Fakat, Alman imparatorluğunun federal teşkilâtı sebe- bile, İdarî mahkemeler hususî bir teşkilât meselesi ile karşı karşıya idiler. İdareci - hâkim sisteminden vazgeçildiği ve İdarî davaların İdarî mahkemelere verilmesi kabul edildiği zaman bu mahkemeler teşkilâtı için adlî mahkemeler teşkilâtı kopye edilebilirdi: Hem imparatorluk idaresi ve hem federe devlet idaresi için salâhiyetli devlet İdarî mahkemeleri teşkil etmek. Fakat bunlar üzerine federe devlet mahkemelerinin kararlarına nisbetle bir istinaf hâkimi olan bir imparatorluk İdarî mahkemesi getirmek bir imparatorluk idaresi işi demektir. Bu da imparatorluk idare hukukunun tefsir vahdetini korumak için lâzımdır.

Bu muvazi teşkilât şekli İdarî mahkeme erin teşkili sırasında düşünülmüştü. Daha ziyade imparatorluk ve federe devlet İdarî kazalarının tam ayrılığı esasından hareket edildi. Federe devlet İdarî mahkemeleri federe devlet İdarî davalarını kat'î olarak rüiyet etmek üzere tesis olundular. Buna imparatorluk kanunlarının icrasına ait federe devlet idaresi kısmı da dahildi, imparatorluk tarafından doğrudan doğruya temin olunan İdarî davalara gelince, bunun için bu idarenin her şubesine ait hususî mahkemeler vücuda getirildi.

Fakat federe devletlerin İdarî mahkemelerin kararları üzerinde bir imparatorluk kazaî uzvî vasıtasile murakabe icra etmek meselesi kanunu esasının 107 nci maddesi ile teşkili istenen imparatorluk İdarî mahkemesinin teşkilât

projesi görüldüğü sırada ortaya çıktı.

Bu suretle Alman İdarî mahkemeleri sistemi, imparatorluk ve federe devletler İdarî mahkemelerini ayırt etmek suretile mütalea olunmak icap eder. Her ikisini ayrı ayrı iki kategoride mütalea etmek lâzımdır: Evvelâ hakikî birer İdarî mahkeme olup olmadıklarını, yani idare ile ayrılıklarını ne şekilde tahakkuk ettirdiklerini ve sonra salâhiyetlerinin ne olduğunu, yani adlî mahkemelerin salâhiyetine dahil olımıyan İdarî davalara ne suretle ve ne mabette el uzatabileceklerini görmek gerektir.

İmparatorluk idarî mahkemeleri.

İmparatorluk esas teşkilât kanununun 107 nci maddesi bir imparatorluk İdarî mahkemesi teşkilini emrediyordu. Fakat bu mahkemeyi kuracak kanun henüz kabul edilmiş değildir. Birçok projeler hazırlanmışsa da bunlardan hiçbirisi henüz bir sonuç elde edememiştir. Bununla beraber, gene salâhiyete malik tek bir İdarî mahkeme yokluğuna rağmen, imparatorluk için, hususî İdarî mahkemeler mevcuttur. Bunların herbiri muayyen bir âmme hizmeti davaların rüyet salâhiyetine maliktir. Bu suretle imparatorluk İdarî mahkemelerinin salâhiyeti için kullanılan metot kanun sarahaten tayini metodu idi. Diğer taraftan bu mahkemelerin, teşkilâtı bakımından idare ile olan istiklâlleri tamamen tahakkuk ettirilmiş değildir.

Bazı memleketlerde ve bilhassa Fransa'dakinin aksine olarak, Alman İmparatorluğunda hususî mahiyetteki İdarî mahkemeler genel salâhiyete malik İdarî mahkemeye takaddüm etmiştir. Bu, imparatorluğunun İdarî teşkilâtına ait Alman federal sisteminin neticesidir.

İmparatorluk idaresi, büyük mikyasta federe devletler tarafından tesis edilmişti. 1919 kanunu esasisine takaddüm eden rejimde imparatorluğun, kendi imparatorluk idaresini ve imparatorluk âmme hizmetlerini bizzat kendisi yapması mahdud hallere münhasırdı. Diğer hallerde federe devletler tarafından ifa edilen imparatorluk idaresinin davaları da federe devletlerin idari mahkemelerine bırakılmıştı. Bu suretle imparatorluğa gelen idari davalar ancak imparatorluğun doğrudan doğruya ifa ettiği hizmetlere ait davalara inhisar ediyordu. Bu hizmetlerin miktarı pek az olduğundan bunların ifasından doğacak ihtilâflar da ehemmiyetsizdi. Bu şartlar altında, genel salâhiyetlere malik bir imparatorluk idari mahkemesi ihtiyacı hissedilmiyordu. İmparatorluk İdarî hizmetlerinin herbiri için hususî mahkemeler tesis etmek kâfi görünüyordu.

Bununla beraber, Alman İmparatorluğunun tekâmül kanunlarından biri olan merkeziyetin neticesi olarak imparatorluğun doğrudan doğruya idaresi fikri yavaş yavaş inkişaf ediyordu. Yeni imparatorluk İdarî hizmetleri ihdas edildi. Buna rağmen hususî İdarî mahkemeler usulü tatbik edilmeğe devam olundu. Aynı zamanda, hususî imparatorluk İdarî mahkemeleri çoğaltıldı. Öteyandan, birbirini takip ederek kurulması ve her defasında muayyen bir âmme hizmetini istihdaf etmesi hasebile geniş bir organizasyon değişikliği ile karşılaşıldı. Bununla beraber bu tenevvü içinde de bazı genel hatlara işaret etmek mümkündür. Denebilir ki, genel olarak ve istisnaları bir tarafa bırakarak, imparatorluk idari mahkemeleri kazaî fonksiyonda ihtisas kazanmış uzuvlardır. Fakat azalarının statüleri bakımından tamamen bir mahkeme sıfatını iktisap edememişlerdir.

Bunlar, evvelâ kazaî fonksiyonda ihtisas kazanmış uzuvlar olarak görülürler. Ancak bu hizmeti görürler. Ve bununla beraber bir İdarî hizmet ifa etmezler. Ne faal idarenin, ne de istişarî idarenin organı değildirlir. Bu suretle kazaî ve İdarî fonksiyonların uzvî ayrılığı tahakkuk ettirilmiştir.

Kazaî fonksiyonun bu şekilde müstakil olarak ifası iki surette olmuştur.

Evvelâ, bu mahkemelerden bazıları muhtar uzuvlarolarak teşkil edilmiştir. Şu manada ki, bunlar İdarî hizmetlerden hiçbirile karıştırılmış değildirler. İhtilâfî rüiyet ettiği hizmetle olan münasebetleri bakımından bizzat bu hizmetin teşekküllerinden tamamen ayrı bir heyet teşkil etmektedirler.

Bu muhtariyet usulü, imparatorluk İdarî mahkemelerinin tarih itibarile ilki olan **Bundesamt für das Heimatwende** kullanıldı. Bu mahkeme, muhtelif ülkelere ait sosyal yardım otoriteleri arasında veya mahallî mevzuat müsait olduğu takdirde, bir ü kenin sosyal yardım otoriteleri arasında çıkan ihtilâfları rüiyet etmekle vazifedardı. Yine bu muhtar uzuv karakterini **Reichsrayoncommission'da ve Obenseeamt'ta** buluyoruz. Harbin sonuna doğru imparatorluğun malî davalarını rüiyet etmek üzere kurulan **Reichs-finonzhof** mahkemesi de malî idare hizmetlerinden tamamen ayrı kazaî bir uzuv olarak alınabilir.

Bunun aksine olarak, imparatorluk İdarî mahkemelerinden bazıları ait olduğu hizmetlerden ayrılmış değildirler. Bunlar tek bir uzviyet teşkil ederler ve o hizmetten alınmış bir personelden teşkil olunmuşlardır. Yalnız o zaman kazaî fonksiyonun ayrılması keyfiyeti bu hizmetin bünyesinde münhasıran dava işleri ile meşgul olacak ayrı bir te-

şekkül kurmakla tahakkuk ettirilmiştir. Sosyal sigortalar hakkındaki ihtilâflarda salâhiyetli olan Reichsversicherungsamt ta böyle kazaî bir daire vardır. Bu hususta diğer bazı teşekküllerin isimleri de zikredilebilir.

Fakat imparatorluk idari mahkemeleri kazaî fonksiyonun ifasındaki ihtisasları hasebile bir idari mahkeme olarak görünüyorsa da azalarının statüleri bakımından bu sıfatı kazanamazlar. Zira, genel olarak, bunlar hâkim sıfatını taşımazlar. Hâkim garantilerine malik değildirler.

Azalan hakikî hâkim karakterini taşıyan yegâne iki mahkeme, Bundesamt für Heimatvveaien ve Reichsfinanzhof'tur. Bunların azalan Reschsgeriehthn azalarının haiz olduğu garantilere maliktirler.

Diğer mahkemelerin azalan, ya faal idareden muvakkaten çağırılmış kimselerdir, ya bu vazifeye betahsis tayin olunan memurlardır. Fakat bunlara hâkim sıfatı verilmiş değildir.

Bununla beraber, bazı mahkemeler için bu garanti noksanı şu şekilde telâfi edilmektedir Bazan mahkemenin tayin ile getirilen azalarının adlî vazife için hazırlanmış kimselerden olması kabul edilmiştir. Bazı mahkemelerde memur sıfatı olmıyan personeller veya adlî mahkeme hâkimleri ilâve olunmuştur. Fakat nihayet denebilir ki, genel olarak, imparatorluk idari mahkemeleri azalarının statüleri bakımından hakikî mahkemeler olmaktan uzaktırlar.

İmparatorluk İdarî mahkemesi projesi.

Genel salâhiyetlere malik bir imparatorluk idari mahkemesi ihdası harpten evvel hem doktrinde, hem de parlmanda görüşülmüştü. Bu fikir imparatorluk idaresinin inkişâ-

Fi nisbetinde bir terakkiye mazhar oldu. Nihayet imparatorluk esas teşkilât kanununun 107 inci maddesi kanun vazını bir mahkeme tesis etmek yükü altına koyuyordu. Fakat, teşkilâtı hususundaki anlaşamamazlıklar ve harptenberi Almanyada kesilmeksizin devam eden siyasal buhranlar sebebiyle bu 107 inci madde hâlâ tahakkuk ettirilememiştir. İmparatorluk idari mahkemesi meselesinin 1933 Hitler ihtilâline kadar geçirdiği evrimi ve bunun halli için ileri sürülen çareleri kısaca gözden geçirmek faydandır.

Bir imparatorluk idari mahkemesi tesisi esas itibarile aşağıdaki düşüncelerden mülhem olmuştur: Bu uzuvla gözetilen amaç şu idi, imparatorluk idare hukukunun tefsir vahdetini korumak, idari davaların hakikî hâkimler, hakikî mahkemeler tarafından rüiyetini istiyen hukukî devlet fikrinin tamamen tahakkukunu temin etmek, nihayet bu hukukî devlet fikrinin tahakkukuna adlî mahkemelerin müdahalesi yolu ile değil, bunlardan tamamen ayrı bir İdarî mahkeme tesisi ile varmak.

Evvelâ, federe devletlerin idari mahkemeleri veya idareleri tarafından yapılan içtihatların vahdetini korumak ihtiyacı karşısında kalındı. Filhakika imparatorluk idaresinin bir kısmı federe devlet İdarî organları tarafından imparatorluk kanunlarına veya mahallî kanun ara göre temin edildiğinden ve bu İdarî tasarruflara ait ihtilâflar federe devletlerin İdarî mahkemelerinin salâhiyeti dahilinde olduğundan imparatorluk idare hukuku muhtelif tefsirlere uğruyordu. O zaman, **Reichsgericht** nasıl federe devletler adlî mahkemeleri tarafından yapılan içtihatların vahdetini temin eden bir organ ise aynı şekilde İdarî mahkemelerin vereceğika- ralarlı temyizen rüyet salâhiyetine malik ve tefsir vahdetini koruyabilecek bir teşekkül vücuda getirmek lâzımdı. Zi-

ra âimme hukuku ihtilâfları adlî meseleler olarak telâkki olunmamakta devam ettiğinden imparatorluk idare hukukunun, toplayıcı ve birleştiricisi rolünün Reichsgericht'in tarafından yapılması mümkün değildi. Daha ziyade bir Reichsverwaltungsgerichte ihtiyaç vardı.

Böyle bir uzva olan lüzum impaartorluk hususî mahkemelerinin içtihatlarını tevhit etmek bakımından de hissedilmeğe başlanmıştı. Zira, bu hukukî mahkemelerin çokluğu sebebile, imparatorluk idare hukuku prensipleri muhtelif tefsirlerin mevzuu oluyordu.

Fakat burada hususî İdarî mahkemelere üstün bir mahkeme tesisi asla düşünülmüş değildir. Daha ziyade bunları tamamen veya kısmen ortadan kaldırarak tek bir İdarî mahkeme kurmak ve onların salâhiyetlerini bu yeni teşekküle vermekten başka bir şey olamazdı. Nihayet, hukukî devletin taamman tahakkuku hakikî bir İdarî mahkeme şekli altında, yani kazaî fonksiyon için ayrılmış ve hayat kaydı ile ve lâyenazillik şartile tayin olunmuş garantili hâkimlerden mürekkep bir imparatorluk İdarî mahkemesini istilzam ediyordu. Filhakika mevcut vaziyeti ile imparatorluk İdarî mahkemeleri teşkilâtı hukukî devlet icaplarına uygun değildir. Zira kazaî fonksiyonda ihtisasları mümkün olabilmiş ise de azalan, statüleri bakımından, hakikî hâkim olmaktan uzaktırlar.

O halde bir imparatorluk İdarî mahkemesinin mevcudiyetiniistilzam eden ihtiyaçlar sebebile bu mahkemenin salâhiyeti, kanunun sarahaten ve tahdiden sayması yolu ile değil, genel salâhiyet şekli ile tesbit edilmiş olmalı idi. Filhakika imparatorluk idare hukukunun tevhit edicisi olabilmek ve hukukî devlet fikrinin tahakkukunu temin edebilmek için, imparatorluk idari mahkemesi tamamen umu-

mileştirilmiş ve imparatorluk idare hukuku mesailinden doğabilecek bütün âme hukuku ihtilâflarına şamil bir salâhiyetle teçhiz edilmeli idi. Binaenaleyh bu gayeye kanunun tahdidi surette salâhiyet vermesi suretile erişmek mümkün olamayacaktı. Zira nekadard ihtimam edilirse edilsin bu ahkâm birçok boşlukları ihtiva etmekten kurtulamayacaktı,,

Hakikaten imparatorluk idare hukukunun bütün âme hukuku ihtilâflarının imparatorluk idari mahkemesi önüne gelmesi isteniyorsa bu teşekküle genel bir-salâhiyet vermek- zarurî idi. ,

Bir imparatorluk idari mahkemesine olan ihtiyaç karşısında esas teşkilât kanununun 107 inci maddesinin hemen tatbik edileceği zamlı oldu. Ve bunun için epey gayret sarfedi-di. Fakat Hitler ihtilâli esnasında bu iş başarılamadı. Birçok projeler hazırlandı. Gerek hal çarelerinin birbirini tutmaması, gerek siyasal buhranlar bunların kanun halini almasına mâni oldu.

İlk olarak ortaya sürülen ve 15 Temmuz 1922 de Reichstag'a verilen projeler imparatorluk idari mahkemesinin tamamen muhtar ve bilhassa **Reichsgericht**'ten müstakil bir teşekkül o'arak görünüyordu. Filhakika 107 inci maddenin idari davaları alelâde bir hâkime tevdi etmekten ziyade hakikî idari bir mahkemeye vermek istediği şekilde tefsir olunuyordu.

Bu projeyi 1925 te **Reichsfag**'a verilen başka bir proje takip etti. Bu ikinci projeye göre imparatorluk idari mahkemesi **Reichsgericht**'e ilâve ediliyor, onun bir şubesi oluyordu.

Bu maksatla, Reiosgericht'te ceza ve medeniye dairelerinin yanında birçok idari daireler kurulacaktı. Bu hal suretini haklı göstermek için de 107 inci maddenin mutlak&1 ayrı bir mahkeme istemediği ve adli mahkemelerin salâhi--

yetini tamamen nez'etmediği ileri sürülüyordu. Bu suretle ceza ve medeniye dairelerinin yanında İdarî daireler ihdas etmek adlî hâkim ile İdarî hâkim arasındaki ayrılığı tesbit etmeğe kâfi gelecekti. Fakat bu hal şeklini ilham eden fikir finansal ve pratik bir sebepti. Bununla imparatorluk İdarî mahkemeleri tesisatında bir tasarruf yapmak gayesi güdülüyordu.

Fakat bu proje de tenkide uğradı ve 26 Ağustos 1930 da Reîhstag'a yeni bir lâyiha verildi. Prusya tarafından ileri sürülen ve imparatorluk İdarî mahkemesinin Berlinde kurulmasını isteyen bu projeye göre mahkeme muhtar bir mahiyet alacak ve Reichsgericht ile müşterek olmayacaktı. Bu hal suretini kolaylaştırmak maksadile ve Reichsgericht'e birleşmesini ilham eden finansal amiller sebebile, Prusya Hükümeti Prusya yüksek İdarî mahkemesinin bütün vazifelerini; imparatorluk İdarî mahkemesine devredecekti. Bu suretle imparatorluk İdarî mahkemesi Prusya mahkemesinin mahal ve tesisatından istifade ediyordu. Bu hal suretile, imparatorluk İdarî mahkemesi (R.V.G.) imparatorluk mahkemesi ile Prusya mahkemesi sıfatım birleştirmiş oluyordu.

Salâhiyete gelince, hiçbir proje genel salâhiyet sistemini düşünmemişti. İlk projelerde ancak kanunun sarahati sistemi mevzuubahisti. 1930 projesi yalnız genel salâhiyeti ihtiva ediyordu. Fakat bu salâhiyetler o kadar tahdit edilmişti ki buna genel salâhiyet demek mümkün olamazdı.

Federe devletlerin idari mahkemeleri.

İdareci - hâkim usulünün terkindenberi Alman devletleri İdarî mahkemelere doğru tekâmülde aynı temayüller

göstermektedir. Bu temayül imparatorluk esas teşkilât kanununun 107 inci maddesinin imparatorluğa olduğu gibi federe devletlere de İdarî mahkemeler tesis etmek mecburiyetini tahmil ettiği zaman genel bir hal aldı ve şiddetlendi. Fakat Alman devletleri bu temayülü aynı şekilde tahakkuk ettirmiş değildirler. İdarî mahkemelerini tek bir tipe göre teşkil etmemişlerdir. Bunlar arasında büyük bir teşkilât tenevvüü mevcuttur. Bununla beraber, teşkilât ve salâhiyetleri hususunda bazı genel noktalara işaret etmek mümkündür.

Teşkilât.

Evvelâ, genel olarak, federe devletlerin İdarî mahkemeleri muhtelif derecelerde teşkil olundu.

Bavyera ve Hes'te tak'it edilen Prusya sistemi üç dereceyi ihtiva eder. Birincisi daire komisyonlarının teşkil ettiği Kreisausschüsse, veya şehir komisyonlarının teşkil ettiği Staatausschüsse, ikinci mntakakomisyonları tarafından teşkil olunan Bezerksausschüsse'ler ve nihayet yüksek İdarî mahkeme olan Obverwaltungsgericht,

Diğer birçok devletler ancak iki dereceyi kabul ettiler.

Bu İdarî mahkemelerin idare ile olan ayrılıkları bakımından, birçok tenevvülerle karşılaşmakla beraber, başlıca farika'arı şudur: Bu ayrılık aşağı derecelerde mevcut olmayıp yalnız yüksek mertebelerde tahakkuk ettirilmiştir.

Aşağı derecelerde idareci - hâkim usulü tatbik edilmektedir. Yalnız Hamburg İdarî mahkemesi birinci derecede olmakla beraber hakikî bir mahkeme mahiyetindedir. Fakat diğer yerlerde aşağı derecedeki İdarî mahkemeler, İdarî mahkeme vazifesini İdarî usullerden farklı kazai metot-

larla yapmak üzere davet olunmuş idarecilerden teşekkül etmiştir. Bununla beraber, bazı devletlerde idari kazanın bu ilk uzuvlarının idari karakteri kazaî uzvu teşkil eden heyetin fahrî memurlardan terekküp etmesi veya memur olmıyan kimselerle (lain) tamamlanması vakıası ile tahfif edilmiştir.

İlk dereceler için idari bünyeden ayrı ve muhtar bir uzuv teşkil edilmemesi vakıası, umumiyetle, idari ve malî düşüncelere yol açmıştır. Bu suretle idari teşkilâtı karıştıracak ve yeni bir masraf kapısı açacak idari uzuvların çoğalmasını bertaraf etmek istendi. Aynı zamanda ilk derecelerde faal idare ile kazaî idarenin sıkı bir temasta bulunması bu şekilde mümkün ve faydalı olacaktı.

Bilâkis, yüksek derecedeki bütün idari mahkemeler hakikî birer mahkeme teşkil ediyorlar. Kazaî fonksiyonda tamamen ihtisaslaşmaları hasebile, idareden ayrı uzvî bir istiklâlleri var. Azalan hâkim sıfatını haizdirler. Yani hayat kaydile tayin ediliyorlar ve lâyenazillik garantisinden istifade ediyorlar. Bu mahkemelerin kazaî vazifelerine hiçbir faal idareci iştirak edemez. Bu teşkilâtı haiz olan Prusya yüksek idari mahkemesi ilk teşkil edilen bir mahkeme olması hasebile diğer devletlere model hizmetini görmüştür.

Salâhiyet.

Federe devletlerin idari mahkemeleri salâhiyeti için mutlak genel prensip âmme hukuku idari davasının tamamen bu mahkemelere ait olmamasıdır. Prensip bu sahada idari mahkemelerle idare arasında bir salâhiyet iştiraki kabul etmektedir. Hiçbir Alman devletinde idari mahke-

meler âmme hukuku İdarî davası için bütün salâhiyete malik değildirler.

İdarî mahkmeler ile idare arasındaki bu salâhiyet ba- zan mahkemenin salâhiyetini tesbit eden kanunun sarahati yolu, bazan da genel salâhiyet ile tahakkuk etmiştir. Başlangıçta yalnız kanunun sarahati metodu kullanılmıştı. Bazı devletler bunu tatbikte devam ediyorlar. Fakat, bu usule tevcih edilen tenkitler karşısında, bilhassa hukukî devlet ile ahenktar olmaması sebebile, genel salâhiyet metoduna doğru bir temayül belirmeğe başladı. Bazı devletler bu usulü tatbik etmişlerdir. Diğerleri muhtelit bir sistem kabul ediyorlar: Bazı mesele’erde, genel salâhiyeti ilâve etmekle beraber, salâhiyet kanunun sarahati yolu ile tesbit edilmiştir.

Alman İdarî mahkemelerinde kullanılan genel salâhiyet daima aynidir. Bu, İdarî davaların sübjektif ve objektif olarak materyel bir tefrikine istinat eder. Bu suretle İdarî mahkemelerin salâhiyetini sübjektif bir hakkın ihlâlîne taallûk eden İdarî ihtilâflarla tahdit etmişti. Münhasıran âmme hukuku ihtilâfları mahiyetinde olan davaları rüiyetteki salâhiyetleri nez’olunmuştur. Bu suretle, idare edilenin bir hakkını ihlâl etmiyen fakat yalnız menfaatine dokunan kanuna uygunsuzluk halleri tanınıyordu. Zira İdarî tasarrufların kanuna uygunluğunda sübjektif bir hak kabul edilmiyordu.

Bununla beraber, Alman mevzuatında İdarî mahkemelere sarahaten bazı âmme hukuku ihtilâflarını riyyet salâhiyeti veren hükümler mevcuttur. Bu suretle idarenin salâhiyetj azaltılmış oluyor. Fakat bu salâhiyet istisnaîdir.

Alman mahkemeleri, âmme hukuku ihtilâf arında salâhiyetsiz olduğu gibi, idarenin takdir hakkına istinaden yaptığı tasarruflardan doğan ihtilâfları rüiyete de aynı sebep-

le salâhiyetli değildirler. Zira, o zaman salâhiyetin takdirî mahiyette olması vakıası karşısında idare için hukukî mükellefiyetin ademi mevcudiyeti sebeile idare edilenin sübjektif bir hakka sahip olduğu iddia edilemez. İhtilâf, bu sebepten sübjektif bir hakkın ihlâli karakterini taşımaz.

Bazı kanunlar, takdir hakkının istimali hakkındaki bu ihtilâfları sarahaten salâhiyet dışında bırakmaktadırlar. Bu suretle salâhiyetin sübjektif hakların ihlâline hasrû tahdit edildiği anlaşılmaktadır. Fakat, bunun aksine, nadir olmakla beraber, bazı kanunlar vardır ki bunlar bir takdir hakkının ihtilâfa sebep verdiği takdirde idari mahkemelerin bu husustaki rüiyet salâhiyetini tanımaktadırlar. Fakat takdir hakkının hakikaten mevcut olup olmadığı meselesi sık sık münakaşa edilmektedir.

Böylece, hulâsa olarak, İdarî mahkemeler için genel bir salâhiyet mevcut olduğu zaman, bu salâhiyet mahkemelerin salâhiyetini sübjektif hakların ihlâli karakterini taşıyan ihtilâflara hasretmekte ve bu mahiyette olmıyan ihtilâfları idareye bırakmaktadır. Bu sebepten idari mahkemeler âmme hukuku ihtilâflarını ve takdir hakkının istimalinden doğan ihtilâfları riийetten nez' olunmuşlardır. Meğer ki kanunda sarahat bulunsun.

Alman idari mahkemelerinin bu salâhiyet sistemi tarihî bakımdan izah olunmaktadır. Bu mahkemelerin kazaî kontrolü mafevke müracaat yolu ile yapılan mürakabeye çok yaklaşmaktadır. Şu manada ki, İdarî mahkemeler Almanyada hiyerarşik kararlar hakkında istinaf derecesi olmak üzere ihdas edilmişlerdir. Hiyerarşik mertebeler arasındaki bu sıkı münasebet sebeble idari mahkemelere hiyerarşik kontrolla birleşen bu geniş ve takdirî salâhiyete- kadar uzanan salâhiyeti vermeği düşünmek tabiidir.

Gneist İdarî mahkemelerin rolünü bu şekilde anlamaktadır. Meşrutî rejimin icabatı olan siyasal tesirlerden idareyi kurtarmak maksadile bu hiyerarşik mürakabeye kazaî bir sıfat vermek lâzımgeliyordu. Hatta bu hususta sırf İdarî kararları kazaî bir şekil altında vermeğe kadar gidildi. Gneist'in bu tezi Sarwey tarafından itiraza uğradı. Bu zat İdarî mahkemelerin salâhiyetini tamamen kazaî mahiyetteki meselelere hasrediyordu. Bu da sübjektif hakların ihlâli karakterini taşıyan ihtilâflarla mahdud olacaktı, İdarî mahkemelerin salâhiyeti için nihayet prensip olarak kabul edilen bu fikir olmuştur. Bununla beraber İdarî mahkemelerinin vazifesi kazaî fonksiyondan ileriye kadar götüren diğer noktai nazar tamamen bertaraf edilmiş değildir. Yalnız âmmе hukuku ihtilâflarına ve takdir hakkına istinaden yapılan İdarî tasarruflardan doğan ihtilâflara kadar uzanan bu salâhiyet, İdarî mahkemeler için ancak istisnaî lhallere münhasırdır.

Salâhiyet ihtilâfları.

İdarî davalar hususunda bir taraftan adlî mahkemeler ve diğer taraftan idare veya İdarî mahkemeler arasında mevcut olan salâhiyet iştiraki sebebiyle müspet veya menfî bir salâhiyet ihtilâfı karşısında bulunmaktadır.

Alman hukuk esprisi prensip itibarile adlî mahkemeler ile idare arasındaki ihtilâfları, ihtilâf itirazı imkânlarını kaldırmak suretile menetmektedir. Filhakika adlî teşkilâl kanununun 117 inci maddesi adlî mahkemelerin salâhiyeti hususunda kat'î olarak karar vereceklerini söylüyor. Bu maddeden idareye adlî mahkemelere gelen herhangi bir davada iddia dermeyan etmesi imkânını vermiyor.

Bundan başka adlî mahkemeler tarafından verilen salâhiyet kararı İdarî otoritelere kabul edilmek mecburiyetini ihtiva eder. O suretle ki adlî mahkeme kendi salâhiyeti dahilinde olduğunu beyan ederse kat'î olarak el sürmemek ve eğer adlî mahkeme ikendsinin salâhiyetsin olduğunu söylerse kabul etmek mecburiyetindedir. Bu iki kaide müsibet ve menfî ihtilâflara tekabül eder. İdarî otoriteler veya idari mahkemeler tarafından alınan kararların adlî mahkemeler üzerinde müessir olamayacağı kabul edilmiştir. İdarî bir otorite veya idari bir mahkeme salâhi'yet iddiasında bulunur ve bir dava hakkında karar verse adlî mahkeme davanın kendi salâhiyeti dahilinde olduğuna karar vermekte tam serbestisini muhafaza eder.

Bu salâhiyet tanzimi sistemi ile, adlî mahkemeler idare üzerinde kat'î bir üstünlükten istifade eden er. Bu Almanyada adlî mahkemeler lehinde itimadın ve idare edilenlerin idarenin keyfî hareketlerine karşı himayesini temin için müdahalelerinin zarurî olduğu hakkındaki temayülün tezahürüdür. Bu salâhiyet tayini sistemi ile adlî mahkemelere, idareye karşı salâhiyetlerini müdafaa edebilecek surette salâhiyet hakemliği hakkı veriliyor. Fakat salâhiyetlerin adlî mahkemeler tarafından bu bir taraflı tayini daha ziyade idare ile olan bugünkü münasebetlerine tekabül etmektedir. Adlî mahkemeler için böyle bir imtiyaz biraz muzır olarak görünebilir. Bu sebebledir ki adlî teşkilât kanununun 17 nci maddesi yukarıdaki kaideyi kabul ettikten sonra buna bazı istisnalar göstermektedir.

Filhakika, bu kanun federe devletler vazii kanununa ihtilâflar hakkında hüküm verecek hususî bir organ teşkili için salâhiyet vermektedir. Bu suretle adlî bir mahkemeye verilen bir dava hakkındaki ihtilâfta idarenin iti-

razda bulunmasını ve bu suretle adlî mahkeme ile olan ihtilâfları halletmesini mümkün kılacaktır. Yine bu organın, taraflardan birinin müracaatı üzerine, husule gelebilecek menfî bir ihtilâfı halletmesi düşünülmüştür. Her iki ihtilâfta da salâhiyet kararın riayet yalnız idare için değil aynı zamanda adlî mahkemeler için de mecburîdir. Bu suretle adlî mahkemelerin salâhiyetlerin tevezzüünü bir taraflı olarak tayin etmesine nihayet verilmiştir

Bu hukukî ihtilâflar mahkemesinin teşkilâtına gelince, teşekkülün ihdasına müsaade eden adlî teşkilât kannunun 17 nci maddesi adlî mahkemelerinin imtiyazlarını korumak ve idarenin tabiiyeti altına sokmak maksadile bazı şartlar koymaktadır. Filhakika kanuna göre, ihtilâflar mahkemesinin âzalarından hiç olmazsa yarısının yüksek bir adlî mahkemeye ait olması ve bundan başka adlî mahkeme tarafından salâhiyeti kendi üzerine alan kat'î bir karar verdiği zaman müsbet ihtilâf için ihtilâflar mahkemesine itirazın kabil olmadığı teskit edilmektedir.

Bu suretle bir ihtilâflar mahkemesinin ihdası, hakem mahiyetinde kazaî bir organın teşkili imkânını vermektedir. Yani yarısının adlî mahkemelerden, yarısının idari mahkemelerden alınacak âzalarla bir teşekkülün doğması kabil olacaktır. Böyle bir teşekkül yalnız Bavyera ve Hesse'de mevcuttur. Diğer taraflarda, mecburî olarak adlî hâkimler arasından alınacak âzalardan başka diğer âzalar faal idarecilerden seçilmiştir. Bu suretle 1931 de Prusia ihtilâflar mahkemesi dört daire reisi ve iki Kammergericht âzası, başkan olarak bir nezaret direktörü, diğer üç direktör ve üç âzadan teşekkül etmişti. Böyle bir mahkeme idare ile adlî mahkemeler arasında hakem karakterini taşıyabilecek bir vaziyet arz ediyordu. Fakat bün-

yesine faaal idarecilerin katılması mahkeme mahiyetini tadile uğratmıştır.

IX — Polonya ve Çekoslovakya sistemi

İdarî kaza.

Eski Avusturya - Macaristan imparatorluğundan ayrılan devletler, genel olarak, idari sistemlerinde Avusturya müesseselerinden mülhem olmuşlardır. Bu, bilhassa idari davalar hususunda kendisini gösterir. Bu taklit başlıca sahasını Polonya ve Çekoslovakya'da bulmuştur.

Evvelâ, bu iki memlekette, adlî mahkemeler ile idare arasındaki salâhiyet taksimi, İdarî davaların hususiye hukuku ve âmme hukuku davaları diye materyel bir tefriki esasına dayanmaktadır. Çekoslovakya'da, kanun hususi - ye hukukuna taalluk eden İdarî bir karardan doğduğu zaman İdarî ihtilâfın hususiye hukuku ihtilâfı olduğunu ve binaenaleyh adlî mahkemelerin salâhiyeti şümulünü girdiğini sarahaten söylemektedir (15 birinciteşrin 1925).

Amme hukuku ihtilâfı için, Çekoslovakya ve Polonyada Avusturya Verwaltungsgrichtshof"nun taklidi olan yüksek bir İdarî mahkeme kurulmuştur. Zira bu mahkeme, Avusturyadaki gibi, hiyerarşik salâhiyetin icrasına taallak eden bir iptal sübjektif manası olarak meydana getirilmiştir. Filhakika kanuna uygun olmıyan İdarî bir tasarrufun sübjektif hakları ihlâl ettiği zaman için salâhiyetlidir. Kanun uygun olmıyan bu tasarrufu ancak iptal ve yeni bir karar için idareye iade eder. Oteyandan bu mahkeme bütün hiyerarşik yolların kapanmasını müteakip başvurulacak bir yerdir. Başka bir söyleyişle burada, Avusturyada olduğu gibi, kanuna sübjektif hakların uy-

gun olmıyan İdarî tasarruflar tarafından ihlâli haberine münhasır hiyerarşik kazaî bir kontrol mevzuubahistir.

1921 esas teşkilât kanununun 73 üncü maddesi bir İdarî mahkeme hiyerarşisi tesisini düşünmüştür. Bu da ilk derecelerde İdarî mertebeler yerine kazaî mertebelerin geçmesini istihdaf ediyor. Fakat ağustos 1922 kanunu hiyerarşik mertebelerin kararlarına karşı müracaat mercii olacak yalnız tek bir İdarî mahkeme teşkili düşünmektedir.

Fakat Çekoslovakya'da, âmme hukuku İdarî ihtilâflarında salâhiyet hususunda bir tefrik yapıyor. Yüksek İdarî mahkeme ancak idare edilenin iddiası İdarî otorite tarafından icraî bir kararına mevzu teşkil ettiği zaman için, salâhiyetlidir. O zaman iptal için ancak bu karar aleyhine müracaat olunur. Bilâkis idare icraî bir karar vermeyup ferdin iddiasına muhalif basit bir iddia bulunduğu zaman salâhiyet adlî mahkemelere aittir. Filhakika, bu vaziyette, birinci derecede ancak tek bir mahkeme önünde, Prague'deki Landesgericht huzurunda müracaat edilebilir.

Salâhiyet ihtilâfları.

Adlî mahkemeler ile idare arasında salâhiyet ihtilâflarını rüiyet hususunda Polonya ve Çekoslovakya, ihtilâfların hallini esasî bir kanuna veren Avusturya sisteminden ayrılmıştır. Bu hususta Fransız sisteminden mülhem olunmuştur. Geniş mikyasta hakem organı tipinde teşkil olunan hususî bir ihtilâflar mahkemesi tesis edilmiştir.

Polonya, 1921 esas teşkilât kanununun 85 inci maddesi ile tasarlanan ihtilâflar mahkemesi 25 ikinciteşrin 1925 de teşkil olunmuş ve bu mahkemeye adliye ile idare ara-

sındaki ihtilâfları halletmek vazifesi verilmiştir.

Bünyesi tetkik edilirse görülür ki, bu mahkeme hem bir hakem uzvu mahiyetinde hem de mütehassıslardan mürekkep bir organ halindedir. Filhakika bu teşekkül Cumhurreisi tarafından tayin olunan ve birisi yüksek mahkeme, diğer yüksek idari mahkemeden alınan iki reis, yine Cumhurbaşkanı tarafından tayin olunan sekizden fazla âzadan mürekkeptir, işte mahkemenin hakem unsuru buradadır. Diğer mütehassis elemanlarına gelince. Cumhur Reisi tarafından ne idareye, ne de adlî mahkemelere mesup olmyanlar arasından ve hukuk fakülteleri tarafından hazırlanan bir ilişte üzerinden tayin olunan altı âza mevcuttur. Adlî ve İdarî memurları hariç bırakan kaideden hukuk fakülteleri preförleri istisna edilmiştir.

Muhakeme usulü Fransız muhakeme usulünden taklit olunmuştur, ihtilâf itirazı idare lehinde bir taraflıdır. İhtilâf itirazı valilere muhtar idarelerin yüksek uzuvlarına aittir. Bu İdarî otoriteler yalnız madun İdarî ajanların değil adlî mahkemelerin teklifi ile de harekete geçerler. Bu suretle adlî mahkemeler idare hakkında salâhiyet iddiasında bulunabilirler. Bu Fransız sisteminde mevcut olmyan bir şeydir. Fakat bunlar salâhiyet mahkemesine dava ikame edemezler. Bu İdarî otoritelerin takdirine bırakılmıştır. Diğer bir söyleyişle salâhiyet iddiası iki taraflı, fakat ihtilâf itirazı idare lehine bir taraflıdır.

İhtilâfların hallindeki Çekoslovak sistemi, Polonya (sistemine yaklaşır, ihtilâflar için hususî bir hâkim vardır. Fakat tamamen hakem organı olarak teşkil olunmuştur. Yüksek mahkemeden üç, yüksek İdarî mahkemeden üç âzadan mürekkep bir senadan müteşekkildir. Başkanı hükümet tarafından üç sene için tayin edilir.

İhtilâf itirazı meselesinde, evvelâ bunun iki taraflı olmasına karar verilmiştir. Adlî mahkemeler tarafından olduğu kadar idare tarafından da ihtilâf itirazında bulunulabiliyor. Fakat 15 birinciteşrin 1925 kanunu ile idare lehinde bir taraflı ihtilâf kaidesine dönmüştür. Bu hiç olmasa yüksek İdarî mahkeme ile adlî mahkemeler arasında kabul edilmiştir. Filhakika bu kanuna göre yüksek İdarî mahkeme salâhiyet hakkında, hatta salâhiyeti bir adlî mahkeme tarafından itiraza uğrasa bile, kat'î olarak karar verebilir. Yüksek İdarî mahkeme önünde ihtilâf itirazım yapmak imkânım adlî mahkemelerden nez eden işte budur.

— Sistemlerin sonu gelecek sayıda —

Çeviren:
Hasan Şükrü Adal